

An aerial photograph of several people on surfboards floating in clear, turquoise water. The surfboards are various colors and designs, including white, blue, orange, and purple. The people are scattered across the frame, some sitting on their boards and others standing. The overall scene is bright and sunny, suggesting a beach or coastal setting.

FÅ RÅD MED
DINA DRÖMMAR

UP

UNG PRIVATEKONOMI

Ung Privatekonomi är ett utbildningsprojekt som inspirerar och utbildar gymnasielever och lärare inom ämnena privatekonomi och sparande. Varje läsår åker projektets informatörer ut till landets skolor för att sprida entusiasm och kunskap. Allt för att ge eleverna förutsättningar för att ta kontroll över sin privatekonomi och sitt sparande. Bakom projektet står Aktiespararna, Svensk Värdepappersmarknad, Fondbolagens förening, Bankföreningen, NASDAQ Stockholm, Folksam och Unga Aktiesparare. Dessa organisationer samlas inom stiftelsen Aktiefrämjandet för att samordna projektet Ung Privatekonomi. Den dagliga verksamheten drivs i Unga Aktiesparares regi.

Aktiefrämjandet är en oberoende stiftelse. Verksamheten startade 1976 med uppgift att öka allmänhetens kännedom om och intresse för aktier som sparform. Idag är Aktiefrämjandets verksamhet helt fokuserad på Ung Privatekonomi.

Läs mer om projektet på ungprivatekonomi.se

HOLMEN

Ett stort tack till Holmen som stödjer Ung Privatekonomi genom att bidra med papperet till denna bok.

Bokens omslag är tryckt på Holmens kartong Invercote.

Bokens inlaga är tryckt på Holmen VIEW Matt.

Första upplagan: 2008

Tolfte uppdaterade upplagan 2021

Tryckeri: Stibo Complete

Författare första upplagan: Elisabeth Blennow

Foto kapitelbilder: Unsplash

ISBN: 978-91-982693-2-1

Kontakt: Ung Privatekonomi

Sturegatan 15, 114 36 Stockholm

herman.strandh@ungprivatekonomi.se

Twitter: @UngPrivatekonomi

Instagram: @ungprivatekonomi

Facebook: Ung Privatekonomi

www.ungprivatekonomi.se

Ung Privatekonomi, från oss till dig

Få råd med dina drömmar är titeln vi valt på denna bok. Det är just det som vi hoppas hjälpa dig som läsare med. Vi vill ge dig kunskap så att just du ska få råd med dina drömmar. Varje år besöker vi ca 25 000 gymnasieelever, och något har de alla gemensamt. De har livet framför sig, och de är fyllda av drömmar. Dessa drömmar varierar stort och det är fantastiskt roligt att vi får höra dem under våra föreläsningar. Det kan vara allt från resor jorden runt till att ha en gård på landet. Det som de flesta drömmar har gemensamt är att det krävs pengar för att kunna genomföra dem. Om man vill spara, investera och känna en ekonomisk trygghet i framtiden så behövs kunskaper inom privatekonomi. Det är detta vi vill hjälpa till med i denna bok.

Vi hoppas att boken ska inspirera dig att spara smart och ge dig verktygen för det! Vi lever idag i ett samhälle där många konsumerar väldigt mycket, kanske dessutom med lånade pengar. För att inte dras med i konsumtionshets, utan istället spara och lära sig hantera sin egen privatekonomi, är kunskap nyckeln. Kunskap om sin egen privatekonomi ger trygghet, frihet och en god grund i livet.

Aktiespararna, Svensk Värdepappersmarknad, Fondbolagens förening, NASDAQ Stockholm, Svenska Bankföreningen, Folksam och Unga Aktiesparare är organisationerna bakom Ung Privatekonomi. Vi samlas inom siftnings Aktieförbundet för att samordna vårt gemensamma projekt Ung Privatekonomi.

Vi vill tacka alla er som stöttar oss och kommer med hejarop på vägen mot vårt mål att sprida ekonomisk kunskap till Sveriges gymnasieelever. Ung Privatekonomis informatörer har träffat och inspirerat över 250 000 gymnasieelever och deras lärare på plats ute i klassrummen. Med hjälp av denna bok vill vi ge dig kunskap att ta dig ännu längre. Vi vill att du ska få något i handen, något som du kan läsa, spara, packa ned och packa upp, ett stöd den dag du vill lära dig mer om din privatekonomi.

Ett stort tack också till Fredrik Bonthron på Svensk Värdepappersmarknad som har koordinerat och drivit på arbetet med denna helt genomarbetade upplaga av boken, till Svenska Fondhandlareföreningens Understödsfond för tryckbidraget och till Holmen som stödjer projektet genom att bidra med papperet till denna bok. Och självklart även ett stort tack till alla de lärare och elever som vi träffat ute på landets skolor!

Herman Strandh
Verksamhetschef, Ung Privatekonomi

Lars-Erik Forsgårdh
Ordförande, stiftelsen Aktieförbundet

Aktiespararna

Aktieförbundet

Folksam

Innehållsförteckning

1. Privatekonomi	Få råd med dina drömmar.	sid. 5
2. Spara & Investera	Få dina pengar att växa genom att spara och investera på ett smart och genomtänkt sätt.	sid. 15
3. Aktier	Genom att investera på aktiemarknaden får du inte bara möjlighet till god avkastning utan hjälper även företag att växa.	sid. 37
4. Fonder	Sprid enkelt din risk mellan olika företag och länder när du sparar i fonder.	sid. 59
5. Gyllene regler	Fem enkla regler för ett smartare sparande och investering.	sid. 75
6. Pension	Ju tidigare du börjar spara till pensionen desto större möjlighet att få ett rikare liv på ålderns höst.	sid. 83
7. Låna	Ibland behöver du mer pengar än du har, du måste låna. Men tänk efter en extra gång.	sid. 93
8. Försäkring	Skydda dig ekonomiskt mot oönskade och oväntade händelser och kostnader.	sid. 107
9. Kom igång	Kom igång med din privatekonomi genom att följa ett antal steg och att tänka på ett antal viktiga saker.	sid. 117

1. Privatekonomi

Tycker du att privatekonomi låter tråkigt? Det är det inte! Genom att ha koll på och planera din privatekonomi kan du få råd att uppfylla dina drömmar både på kort och lång sikt.

Få råd med dina drömmar!

Ibland kan man höra personer säga; "Om jag hade pengar så...". Däremot hör man sällan personer säga "så här gör jag för att ha råd med det jag vill göra". Varför gör man inte det?

Du som läser denna bok har alla förutsättningar att skapa dig en god privatekonomi. Privatekonomi handlar, tvärtemot vad många tror, inte om att ha den största summan pengar på kontot utan det handlar om hur du skapar dig det liv du drömmer om och hur du kommer dit.

Börja med att fundera över vad du vill spara till. Om du drömmer om att äga ett stort hus nära havet, kommer din planering att se ut på ett sätt. Är däremot ditt mål att inte behöva arbeta kommer din väg att se annorlunda ut. Vill du ha råd med din drömresa kan det se ut på ett annat sätt.

Privatekonomi handlar framför allt om att planera, att sätta mål för vad du vill uppnå och sedan jobba för att komma dit.

Att nå ett mål som du själv har satt är en fantastisk upplevelse. Särskilt om du satt målet högt och du trodde att det skulle bli svårt att nå.

Genom att ha koll på och planera din privatekonomi kan du få råd att uppfylla dina drömmar både på kort och lång sikt.

Så här lyckas du

Det kan vara knepigt att sätta mål och jobba för att uppnå dem. Det har både erfarna personer och världsomspännande börsbolag fått erfara.

Ofta misslyckas man med planeringen. Kanske har man inte undersökt dagens situation ordentligt innan arbetet sattes i gång. Det är lätt hänt att starta vägen mot målet innan man hunnit tänka klart på vad man vill uppnå och resan dit.

Gå därför igenom de här fem stegen när du lägger upp och genomför din plan.

1 Vad vill du uppnå?

Börja med att sätta upp ett mål genom att tänka igenom vad du vill. Målet du sätter ska vara en utmaning.

Du kanske funderar på att spara till en långresa, nytt hus eller varför inte en bil som kan underlätta vardagen? Ett mål som du vet att du kommer att uppnå genom att fortsätta precis som vanligt är inte ett mål.

Vad drömmar du om? Skriv ned dina drömmar, planera och se till att dina drömmar blir verklighet!

Det finns många olika vägar här i livet. Vilken väljer du för att nå de drömmar du har?

2 Vägen mot målet

När du bestämt vad ditt mål är börjar du med att söka kunskap om vad målet egentligen innebär. Det finns säkert många olika vägar för att nå fram till det. Vilken verkar mest rimlig? Vilken passar dig bäst? Jämför alternativen med varandra. Om du till exempel har bestämt dig för att göra en resa till Sydamerika, så kan priset för att genomföra resan påverkas av en rad olika avvägningar, som hur länge du vill vara där, hur fint boende du vill ha, hur du ska ta dig dit, etc.

3 Hur ska du få ihop pengarna?

Nu har du målet klart för dig. Men hur ska du nu nå dit?

I det förra steget skulle du fundera ut ungefär hur mycket pengar du behöver. Nu gäller det att lista ut hur du ska skaffa dem. För att få ihop pengar till ditt mål finns många olika vägar.

Du kan fokusera på att dra ner på dina utgifter och därigenom spara pengar. Du kan också se över hur du kan höja din inkomst för att spara de pengar som du behöver. Det skulle du exempelvis kunna göra genom att skaffa ett extrajobb.

Har du mål som är mer långsiktiga kan du få dina sparade pengar att växa genom att investera i aktier, fonder eller andra värdepapper. Ofta behöver man kombinera dessa på något sätt. Du kan läsa mer om de olika alternativen längre fram i boken.

4 Hur genomför du planen?

Efter planeringsprocessen kommer själva genomförandet. Glöm inte bort ditt mål och belöningen när du uppnår målet! Sparandet och gnetandet kan bli tufft om du inte minns att Sydamerikas bergstoppar och djungler ligger framför dig. I detta stadie gäller det helt enkelt att fortsätta enligt planen även när det känns svåråtkomligt.

5 Blev det bra?

Sist men inte minst kommer utvärderingen. Fungerade processen? Blev du nöjd med resultatet? Fundera på om något skulle kunna göras bättre nästa gång.

Glöm inte bort de stora och långsiktiga målen i vardagens små bestyr. Vill du nå fram till drömlägenheten? Gör en plan, så behöver du inte ångra i efterhand att du inte försökte.

Varför sätta mål? Så att du inte ångrar dig

Varför är det så viktigt att sätta mål och jobba emot att nå dem? Detta gäller inte bara privatekonomi, utan även annat i livet. Det handlar om att tänka före, och inte efter. Det är inte roligt om du när du är 30 år inser att du har legat hemma på soffan under tio somrar för att du inte har sparat pengar till semestern.

Eller än värre - att du när du är 50 år inser att du inte förverkligat någon av dina drömmar, eftersom du aldrig satte dig ner och funderade ut vilka de var och med vilka medel du skulle kunna nå dem.

Gör din ekonomiska planering – både på kort och lång sikt

Är kontot ofta tomt i slutet av månaden utan att du riktigt vet varför? Kartlägg dina utgifter för att få reda på vart pengarna tar vägen så blir det lättare att prioritera det som verkligen är viktigt för dig.

Varför tar pengarna alltid slut långt innan nya är på väg in på kontot? Att vara pank och behöva låna ihop pengar är inte särskilt kul. Du kanske till och med måste låna av kompisarna eller föräldrarna för att få ekonomin att gå ihop. Ju mer man tvingas låna en månad, desto snabbare går pengarna åt nästa månad eftersom man måste betala tillbaka sina lån. Det leder lätt till en ond spiral som kan vara jobbig att ta sig ur.

Och tänk inte bara på att nå balans på kort sikt utan försök också ha utrymme för att spara pengar på längre sikt. Även om det kan kännas avlägset och tråkigt att spara till ditt framtida boende eller liv som pensionär så kommer det göra väldigt stor skillnad om du börjar i tid. Du behöver dessutom inte spara lika mycket när du väl börjar.

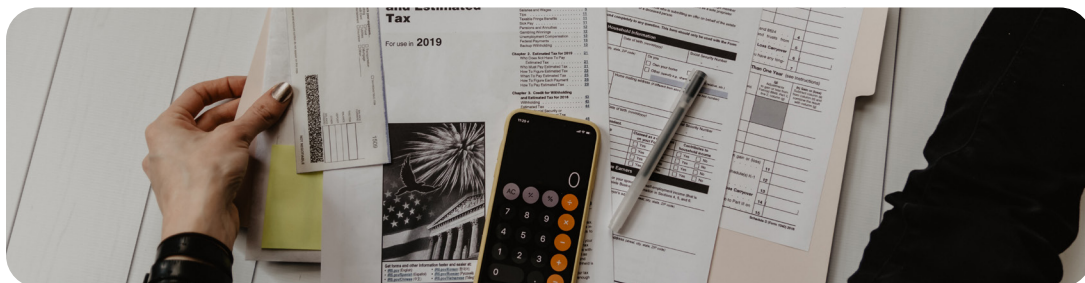
Pengar in och ut

Att få balans i ekonomin och att ha pengar kvar vid månadens slut handlar om att ha större inkomster än utgifter, något som ofta är lättare sagt än gjort.

Dina inkomster är alla de pengar du får in varje månad. Det kan vara till exempel månadspeng från föräldrar, studiebidrag eller lön.

Utgifterna är allt det du spenderar dina pengar på. Det kan vara allt från en tråkig mobilfaktura till en trevlig fika på stan. Att få balans i ekonomin handlar ofta om att se över båda sidorna - att försöka öka inkomsterna och att dra ner på utgifterna.

Det kan också komma oförutsedda utgifter som du inte räknat med. Vissa sådana utgifter kan du skydda dig mot genom att ha en försäkring, till exempel om du får ditt hem och dina saker förstörda i en brand, om du får inbrott eller om din cykel blir stulen. Läs mer om försäkringar i kaptilet 8.

Full koll på pengarna

Din privatekonomi kan liknas vid en gungbräda där inkomsterna sitter på ena änden av plankan och utgifter på den andra. Om utgiftssidan är allt för tung behöver du ta reda på vad som tynger ner för att få en överblick över din ekonomi. Det gör du genom att räkna ihop alla inkomster och alla utgifter och sedan jämföra dem med varandra.

Inkomsterna är ofta enkla att komma ihåg, men utgifterna kan vara svårare. Skriv ner alla utgifter under en månad för att ta reda på vart pengarna tar vägen. Du kan logga in på din internetbank och se exakt vilka utgifter du har haft den senaste månaden. Detta kan du skriva upp, vilket brukar kallas för att föra kassabok. En enkel kassabok innebär att du helt enkelt skriver upp alla

inkomster för sig, och alla utgifter för sig. Vid månadens slut summerar du detta och jämför dem.

Vill du dessutom ha reda på vilka typer av utgifter du har, delar du in utgifterna i olika kategorier, som "fika", "bio", "kläder" och så vidare. Då vet du vid månadens slut vilken eller vilka kategorier du spenderar mest pengar på. Därmed blir det lättare att veta var du ska skära ner, om det visar sig att det behövs. Det finns även ett flertal appar som kan hjälpa dig med detta, så att du slipper göra det själv.

En sammanställning av dina utgifter kan medföra obehagliga överraskningar. I rutan kan du se exempel på hur det skulle kunna se ut på ett år. Finns det något roligare du hade kunnat lägga de pengarna på istället?

SMÅ UTGIFTER

- 💡 2st luncher på restaurang i veckan, 100 kr styck
- 💡 1st fika på café i veckan, 90 kr styck
- 💡 3st snusdosor i veckan, 42 kr styck
- 💡 1st takeaway kaffe i veckan, 40 kr styck
- 💡 5 st energidrycker i veckan, 15 kr styck

Summa efter ett år:

PÅ ETT ÅR

10 400 kr
4 680 kr
6 552 kr
1 920 kr
3 900kr

27 452 kr

Gör en budget

Nu vet du hur mycket pengar du får in och hur mycket du gör av med varje månad. Då är det dags att sätta ihop en plan för framtiden, en budget.

Budgeten är samma sak som en pengaplanering. I budgeten spaltar du upp dina olika inkomst- och utgiftskategorier. Det kan återigen handla om "fika", "bio", "kläder". Sedan gör du en uppskattning av hur mycket pengar du kommer att göra av med i varje kategori. Vissa inkomster och utgifter är helt fasta och ser likadana ut varje månad. Det kan handla om exempelvis studiebidrag på inkomstsidan och hyra på utgiftssidan. Andra inkomster och utgifter är mer rörliga. Dessa kan du påverka själv i högre grad.

När du har en tydlig bild av hur du spenderar dina pengar är det lättare att planera och prioritera. Hur mycket glädje och nytta får du ut av olika utgiftsposter? Finns det ett bättre sätt att fördela pengarna på?

Det gäller att skapa balans i din ekonomi, se till att försöka spara pengar varje månad, då känner du dig ekonomiskt tryggare och friare.

HUR GÖR MAN?

TA MED I DIN BUDGET:

💡 **Fasta inkomster:** t.ex. fast lön, studiebidrag eller bostadsbidrag.

💡 **Rörliga inkomster:** t.ex. oregelbundet extrajobb.

💡 **Fasta utgifter:** t.ex. betala hemma eller lägenhetshyra.

💡 **Rörliga utgifter:** nöjen, hobbies, kläder, mat.

💡 **Sparande:** glöm inte att budgetera för ditt sparande.

Spara först. Vänta inte till dagen före nästa löning för att se hur mycket pengar du har över. Lägg undan den summa du vill spara allra först. Det är lättare att råka göra av med pengarna om du inte öronmärkt dem från början.

Tänk långsiktigt - också

Oavsett vad du har för mål på lite kortare sikt, som ett par år, är det också bra att tänka på sin privatekonomi på lång sikt. Även om du har satt upp stränga budgetregler på kort sikt för att få råd till en speciell sak, det kan exempelvis vara en utlandssemester, är det viktigt att också avsätta pengar för att spara eller investera på längre sikt.

Det har nämligen stor betydelse för din privatekonomi på lite längre sikt om du börjar investera i aktier, fonder och andra värdepapper tidigt. Eftersom dina pengar genom ränta-på-ränta eller snöbollseffekten växer över tiden är det också svårare att senare i livet ta igen för uteblivet sparande som ung. Läs mer om ränta på ränta effekten på sida 18 i kapitel 2. Detta gäller även för pensionen. Det kanske känns avlägset nu men tänk vad härligt om du som pensionär kan resa jorden runt tack vare att du började pensionsspara som ung.

Som du förstått vid det här laget handlar privatekonomi både om inkomster och utgifter. Ett sätt att skydda sin privatekonomi på längre sikt är att du skyddar dig mot utgifter som du inte räknat med. Vissa sådana utgifter kan du skydda dig mot genom att ha en buffert med sparpengar, och genom att vara försäkrad.

Med ögonen på målet och snöbollseffekten (ränta på ränta) kan du komma hur långt som helst med ditt sparande.

Håll ögonen på målet

Att få en bra ekonomi och kunna nå upp till de mål du ställt upp handlar om planering. Efter att du satt ihop din drömbudget tar den stora utmaningen vid. För att följa din budget och nå dina mål måste du i vardagen säga nej till viss konsumtion och utgifter. Du kanske måste dra ner både på din konsumtion av småsaker och dessutom låta bli att köpa den där nya mobiltelefonen. Det gäller att du är disciplinerad och medveten om dina val. Om du säger nej till någonting som kostar pengar idag, innebär det att du kommer att kunna förverkliga en dröm imorgon.

2. Spara och investera

Du som sparar idag kan spendera desto mer imorgon. Detta eftersom dina pengar växer när du sparar och investerar dem smart. Gillar du att spendera så borde du alltså gilla att spara också.

Hur ska man tänka?

Gillar du att spara? Nej, svarar de flesta på den frågan. Desto fler svarar ja på frågan om de gillar att spendera. Men det fina med sparandet är att du som sparar idag med hjälp av räntan eller avkastningen kan spendera desto mer i framtiden. Om du istället tar lån drar du på dig skulder och kostnader som gör att du kan spendera mindre i framtiden. Om du gillar att spendera pengar borde du alltså gilla att spara också.

Tre grundprinciper

Förhoppningsvis är du nu införstådd med att det är bättre att spara först och spendera sedan. Det kommer dock upp några följdfrågor: Hur ska du göra? På vilket sätt kan du spara?

Det finns ett par frågor du måste ta med i beräkningen när du väljer hur du ska spara:

1. På vilken sikt sparar du?
2. Hur hög risk är du beredd att ta?
3. Hur mycket tid har du möjlighet att lägga ner?

💡 På lång eller kort sikt?

Hur länge kan du vara utan pengarna? Det är kanske den enskilt viktigaste frågan när du väljer hur du ska spara. Sparar du till en resa med kompisarna nästa sommar eller till en lägenhet som du kommer att köpa om fem år? Ditt val av sparform är beroende av när du tänker använda pengarna.

En sparform med högre risk som kan ge högre avkastning passar för långsiktigt sparande. Sparande med lägre risk passar bättre när du behöver pengarna snart.

Desto tidigare man börjar spara desto bättre. Börja med att spara någon hundralapp i månaden redan idag.

💡 Väg risken mot avkastningen

Om du är beredd att ta risker med dina pengar kan du få pengarna att växa snabbare – du kan få högre avkastning. Risk och avkastning går nämligen hand i hand när det gäller sparande. Ju högre risk du tar när du "lånar ut" dina pengar till någon annan desto högre kan din avkastning potentiellt bli. Men en hög risk kan också innebära att pengarna tappar i värde. Med risk i dessa sammanhang menas hur mycket värdet på ditt sparande kan förväntas svänga över tid. Ju högre risk, desto större svängningar.

Hur stor risk du är beredd att ta med dina sparpengar beror främst på vilken sikt du sparar och på din egen riskvilja. Blir du lätt oroad om värdet på dina sparpengar under en period minskar ska du inte ta hög risk. Men då får du sannolikt också nöja dig med en lägre avkastning. Du kan exempelvis spara genom att sätta pengarna på ett sparkonto hos banken och då tar du en låg risk, därför betalar banken dig en låg ränta. Risken när du investerar på aktiemarknaden eller i andra värdepapper är högre, eftersom priset kan gå både upp och ner. Men på lång sikt har exempelvis börsen i genomsnitt gått upp. Sparar du på lång sikt kan du alltså välja sparande med högre risk.

Tänk också på att det bästa är att spara regelbundet. Genom att spara regelbundet kommer du nämligen att investera både när priset är högt, lågt och mittemellan. Det är betydligt enklare och mindre riskfyllt än att försöka pricka botten och investera en större summa på en gång.

💡 Tid, intresse & kunskap avgör ditt val

Ditt val av sparform bör också anpassas efter hur mycket tid du är beredd att lägga ner, hur stort ditt intresse är och hur mycket kunskap du har. Ju högre risk du tar desto mer tid bör du lägga på ditt sparande. Väljer du en sparform med högre risk kan du ibland behöva anstränga dig lite i början för att komma igång. Att läsa den här boken är ett sätt. Det finns också gott om information på nätet och i poddar.

Lägger du ett par timmar på att gå en kurs eller läsa in dig på hur de mer riskfyllda sparformerna fungerar kan det betala sig i form av högre avkastning. Om du inte vill lägga ner tid på att lära dig mer om sparande bör du anpassa sparformen därefter. Då ska du välja ett sparande med lägre risk, men också vara beredd på lägre avkastning.

Det är alltid bra att lära sig mer. Läs en bok, lyssna på en podcast eller se en dokumentär om ekonomi för att lära dig mer.

Ränta på ränta effekten – snöbollen som växer

Varför är det bättre att spara idag och spendera imorgon än tvärtom? Svaret är ränta på ränta- effekten. Om du sparar 10 000 kronor i tio år och får en ränteutbetalning varje år innebär det att dina pengar växer för varje år och du får ränta även på förra årets utbetalda ränta. Ränta på ränta fungerar alltså precis som en snöboll – ju mer snö den lilla bollen samlar på sig, desto snabbare växer den, eftersom ytan som samlar på sig snö hela tiden blir större.

💡 Ränta på ränta – en insättning

Exemplet utgår från 2 procents årlig ränta:

År 1: $10\,000 \times 2\%$ ränta = 200 kr. Efter ett år har du 10 200 kr

År 2: $10\,200 \text{ kr} \times 2\%$ = 204 kr Efter två år har du 10 404 kr

År 3: $10\,404 \times 2\%$ = 208 kr Efter tre år har du 10 612

...och så vidare

Efter tio år har du 12 190 kronor. Dina 10 000 har alltså växt till 12 190 kronor utan att du sparat en enda krona till.

Formeln för att räkna ut ränta på ränta ser ut så här:

$$S = K \times (1+r/100)^N$$

K = det belopp du sätter in dag 1 r = räntan uttryckt i procent

N = antal år

S = summan efter N år

Vårt exempel med 2 procents ränta i tio år ser ut så här:

$$10\,000 \times (1+2/100)^{10} = 12\,190$$

💡 Ränta på ränta – månadssparande

Vill du göra det än mer komplext kan du leka med tanken hur mycket ett månadssparande växer under långa perioder med hjälp av ränta på ränta.

Formeln ser ut så här:

$$S = a \times (k^n - 1) / (k - 1)$$

a = första inbetalningen

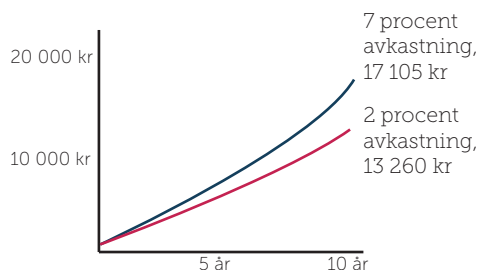
k = årsräntan per månad, vilken du får genom att ta årsräntan (1,02 om räntan är 2 %) upphöjt till $1/12 n$ = antalet inbetalningar

S = summan efter n inbetalningar

Du sparar 100 kronor i månaden i 10 år med 2 procents ränta. Det innebär att du gör sammanlagt 120 inbetalningar. Då ser uträkningen ut så här:

$S = 100 \times (1,00165^{120} - 1) / (1,00165 - 1)$
Efter 10 år har du sparat 12 000 kronor men du har 13 260 kronor på kontot med hjälp av ränta på ränta-effekten.

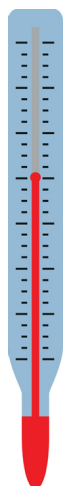
Månadssparande:
100 kr per månad i 10 år

Vad ska man spara i?

Risktermometern här nedan kan du använda dig av när du väljer hur du ska spara dina pengar. Sparar du på kort sikt, det vill säga något eller några få år, ska du välja sparformerna på termometerns nedre del. Dessa sparformer kännetecknas av lägre risk. Pengar som du däremot sparar på längre sikt kan du spara i sparformer med högre risk. Det innebär att du kan få högre avkastning. De sparformer som du hittar högst upp på termometern har nämligen hög risk att förlora i värde på kort sikt, men på längre sikt är det mer troligt att de ska öka i värde. Hur högt upp på risktermometern du bör söka dig beror i slutändan också på hur mycket risk du är beredd att ta som person.

Hög risk,
hög möjlig avkastning

Aktier
Aktiefonder
Obligationer
Långa räntefonder
Korta räntefonder
Sparkonto

Låg risk,
låg möjlig avkastning

HUR SKA MAN TÄNKA?

Fundera på vad du sparar till. Är det något som ska hända inom ett, tre eller fem år, eller sparar du bara för att få en buffert i vardagen? Tidshorizonten ligger till grund för ditt val av sparform.

💡 Spara i trygga sparformer (sparkonto, korta räntefonder) på ett års sikt eller för din buffert i vardagen.

💡 Spara i sparformer med något högre risk (långa räntefonder, blandfonder) på tre års sikt.

💡 Spara i sparformer med högre risk och möjlighet till potentiellt högre avkastning (aktier, aktiefonder och andra värdepapper) på fem års sikt eller mer.

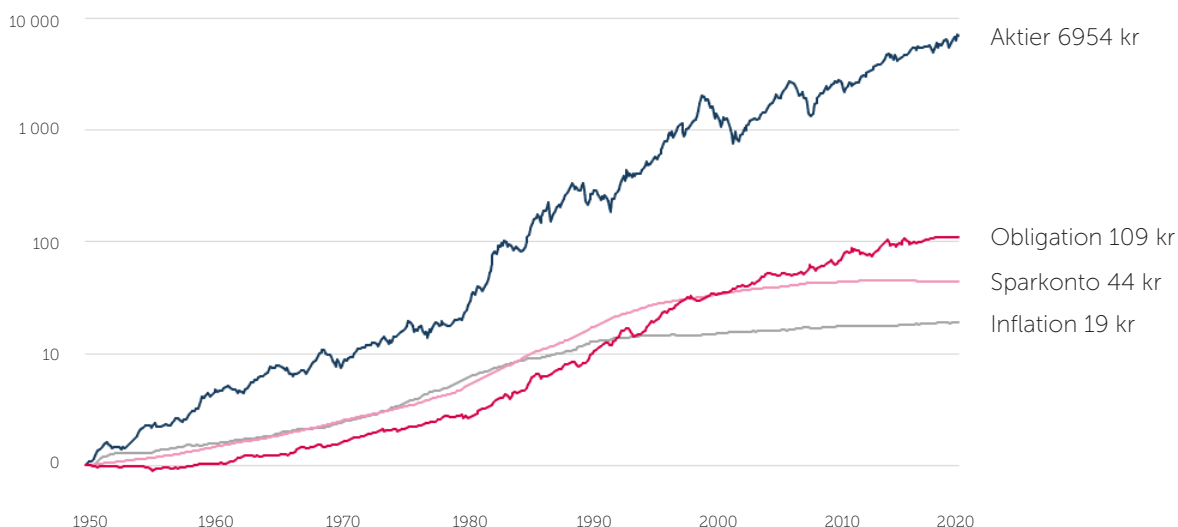
💡 Är du intresserad och har tid att följa ditt sparande, kan du välja sparformer högre upp på termometern. Hur högt beror på hur mycket risk du som person är beredd att ta.

Sparkonto, aktier, fonder eller andra värdepapper? Anpassa ditt sparande efter ditt behov.

I grafen nedan ser du hur mycket 1 krona sparad på bankkonto, i obligationer och i aktier 1950 var värd 2020, jämfört med prisnivån, det vill säga inflationen. Skalan på vänsteraxeln är logaritmisk. Det betyder att den visar den procentuella förändringen från en punkt till nästa. Om vi använde en vanlig skala skulle obligations- och banksparandet knappt synas över huvudet. Så mycket mer har aktiesparandet

ökat jämfört de andra sparformerna på lång sikt. För kortsiktigt sparande kan de andra sparformerna dock passa bättre eftersom svängningarna i dessa är mindre. Här hittar du en genomgång av för- och nackdelar med de vanligaste sparformerna. Fonder kan bestå av både obligationer och/eller aktier. Beroende på vilken typ av fond det handlar om ser utvecklingen olika ut i diagrammet.

Aktiekurvan 1950 - 2020

Källa: Morningstar/Unga Aktiesparare/Börsdata/Thomson Reuters

SPARKONTO

Det mest självklara sparalternativet för många är ett konto på banken. På ett bankkonto kan du få så kallad inlåningsränta, det kan handla om allt från noll till ett par procent. Ett lönekonto ger ofta inte mer än noll procent medan du på ett sparkonto kan få en något högre ränta. Sparkontot är inte kopplat till det konto där din lön och ditt studiemedel sätts in eller som ditt betalkort är kopplat till.

Fördelar

Att spara på ett sparkonto är tryggt. Till och med om banken går i konkurs finns statliga garantier som gör att du inte förlorar dina pengar. Garantin kallas kort och gott "insättningsgarantin" och hanteras av statliga Riksgälden. Om banken där du sparar går i konkurs är du garanterad att få tillbaka upp till 1 050 000 kronor. Glöm inte att kolla att ditt sparkonto täcks av insättningsgarantin.

Aktier

Aktiefonder

Obligationer

Långa räntefonder

Korta räntefonder

Sparkonto

Nackdelar

Idag finns vissa sparkonton som ger cirka en procents ränta, men generellt är räntan på sparkonton låg. Ofta är den till och med lägre än inflationen, det vill säga prisökningen i samhället. Det innebär att du faktiskt förlorar pengar på att ha pengar på kontot. Därför är det inte ett bra alternativ för långsiktigt sparande.

AKTIER

En aktie är en ägarandel av ett bolag och genom att köpa en aktie får du rätt att ta del av bolagets eventuella vinster. Varje år bestämmer ägarna gemensamt hur stor del av bolagets vinst som ska delas ut till ägarna. Som ägare får du alltså vanligtvis del av bolagets vinst varje år – du får aktieutdelning. Men den avkastning som aktieutdelningen står för är ofta inte mer än några få procent per år. Det finns en annan avkastning knuten till aktien som gör det attraktivt att investera i aktier. Om ett företag går bra, vinsterna ökar och folk tror på företaget går aktiekursen upp och du kan sälja dina aktier dyrare än du köpte dem. Att aktiekursen stiger är den andra delen av den avkastning du kan hoppas på när du sparar i aktier.

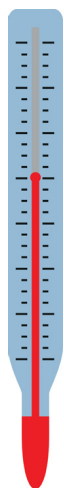
Priset på aktier påverkas av olika faktorer, framförallt det ekonomiska läget i det enskilda bolaget, men också det ekonomiska läget i landet och i världen. Läs mer om vad aktier är och hur de fungerar i kapitel 3

Fördelar

Aktieägarens belöning är möjligheten till eventuell utdelning och kursvinster. Denna avkastning är i genomsnitt högre än andra sparformer på lång sikt. Hittills har den genomsnittliga aktiekursen alltid stigit över tid, trots svängningar på kortare sikt och i enskilda bolag. En annan fördel med aktiesparande är låga avgifter. När du köper aktier betalar du en engångsavgift, som kallas courtage. Efter det betalar du ingenting för att äga aktien, till dess att du väljer att sälja. Även då betalar du courtage.

Nackdelar

Att äga en aktie innebär en mer riskfylld form av sparande då värdet på en aktie kan svänga kraftigt. Därför ska man alltid spara i flera aktier (minst 5-10 st) för att minska riskerna. Att spara i aktier kräver mer intresse, tid och kunskap av dig.

Aktier

Aktiefonder

Obligationer

Långa räntefonder

Korta räntefonder

Sparkonto

FONDER

En fond är en samling aktier, räntebärande värdepapper (investeringar som ger ränta) eller en kombination av dessa som ägs gemensamt av flera sparare. Man kan beskriva en fond som en korg som man lägger olika produkter i. Som sparare köper du en andel av korgen – en fondandel. Om du köper 1 procent av korgen innebär det att du får 1 procent av alla de olika varor som korgen innehåller.

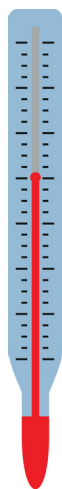
Du bestämmer själv i vilken typ av fond du vill spara, men inte exakt vilka varor korgen ska innehålla. Det sköter fondens förvaltare. I stället betalar du löpande avgifter för att fondförvaltaren ska välja ut innehåll åt dig. Fondförvaltarens uppgift är att ansvara för att korgens innehåll blir så bra som möjligt, så att du får så hög avkastning som möjligt. Korgens innehåll avgör vad det är för slags fond och hur hög risk fonden har. Räntefonder innehåller bara räntebärande värdepapper så som obligationer eller certifikat. Blandfonder innehåller en blandning av räntebärande värdepapper och aktier. Aktiefonder innehåller aktier. Läs mer om fonder i kapitel 4.

Fördelar

Olika fonder har olika risknivå, beroende på vad de investerar i. Det innebär att du på ett enkelt sätt kan anpassa risken i ditt sparande efter dina egna förutsättningar. Dessutom får du en automatisk riskspridning, eftersom fonder alltid investerar i en mängd olika aktier eller räntebärande värdepapper. Det innebär att du genom att genomföra ett enda fondköp automatiskt kan sprida dina risker på många olika aktier och räntebärande värdepapper. Med fonder får du möjlighet att investera utanför Sveriges gränser. Det är dessutom enkelt att månadsspara i fonder och det räcker oftast med en liten summa.

Nackdelar

För att en fondförvaltare ska ta hand om dina pengar får du betala en avgift. Det dras en liten del i avgift varje dag. Var alltid uppmärksam på hur stora avgifterna är. Du bör väga avgifterna mot avkastningen. Om avgifterna är höga men fonden går bra, är kanske den höga avgiften värd att betala. Om avgifterna är höga och avkastningen är dålig bör du byta fond.

Aktier

Aktiefonder

Obligationer

Långa räntefonder

Korta räntefonder

Sparkonto

OBLIGATIONER

En obligation är ett skuldebrev. Det innebär att man lånar ut sina pengar till staten, en kommun eller ett företag. Som "bevis" på lånet blir man ägare av skuldebrevet och som tack för lånet får man betalt i form av ränta som kan vara antingen fast eller rörlig. När man köper obligationen bestämmer man på hur lång tid man lånar ut sina pengar – man väljer en obligation med en viss löptid. Normalt varierar löptiden mellan två och tio år. Om löptiden är kortare än ett år kallas skuldebrevet för certifikat i stället för obligation. En annan benämning på obligationer och certifikat är räntebärande värdepapper.

För att investera direkt i obligationer krävs vanligtvis en stor summa pengar, ofta en miljon. Som privatperson är det därför vanligast att investera i obligationer genom en fond. Fondens värde beror dels på vilken ränta obligationerna i fonden betalar, dels på hur ränteläget i ekonomi utvecklas eftersom detta påverkar priset på obligationerna. Om räntan gått upp sedan du investerade påverkas priset negativt. Om räntan sjunkit har obligationerna stigit i värde. Priset på obligationer med längre löptid påverkas mer av ändrad ränta och har därför något högre risk än obligationer med kortare löptid.

Det finns många olika typer av obligationer. Till att börja med så finns det olika utgivare eller emittenter. Vanligast förekommande är dock stater, kommuner och företag. Företagen kan vara både finansiella företag så som banker, och icke-finansiella så som exempelvis industribolag eller fastighetsbolag. Beroende på hur stor risk det är att den som gett ut obligationen inte ska kunna betala tillbaka på slutdagen, kreditrisken, får man som investerare olika mycket ränta eller avkastning. Obligationer utgivna av företag ger vanligtvis högre avkastning än stater, men risken är också större. Det finns dessutom företag med högre risk (high yield) och lägre risk (investment grade).

Fördelar

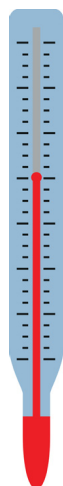
En obligation är en sparform som kan ge högre avkastning än ett bankkonto. Det är samtidigt en investering som generellt sett är ett tryggare alternativ än aktier eftersom obligationer har ett slutdatum då pengarna betalas tillbaka och ofta betalar någon form av förutbestämd ränta. Hur säker en investering i obligationer eller fonder med obligationer är beror dock på vem som gett ut obligationerna.

Du kan låna ut dina pengar till stat eller företag. Som tack för att du lånar ut dina pengar betalar de ränta till dig. Du äger enklast obligationer via räntefonder, läs mer om fonder i kap 4.

Nackdelar

Avkastningen är förhållandevis låg om man inte tar högre risk. I perioder av stress på finansmarknaden är det inte heller säkert att det går att sälja obligationerna.

Aktier

Aktiefonder

Obligationer

Långa räntefonder

Korta räntefonder

Sparkonto

ANDRA INSTRUMENT

Utöver de sparformer och investeringar som beskrivits ovan finns det en mängd andra värdepapper som man potentiellt kan investera i och som placerar sig på olika ställen på risktermometern. Exempel på sådana är olika typer av strukturerade placeringar och derivat.

Tänk på att dessa placeringar kan hamna högt upp på riskskalan och vara svåra att förstå. Därför bör man noga tänka igenom om man verkligen ska investera i dessa och säkerställa att man verkligen har förstått riskerna och hur de fungerar.

💡 Strukturerade placeringar är ett samlingsnamn för en mängd sparprodukter med olika egenskaper, exponering och risk. Placeringarna skapas vanligtvis genom att kombinera olika finansiella instrument. Strukturerade placeringar kan vara riskfyllda och komplexa i sin sammansättning och kräver ofta mer inläsning för att man som investerare ska förstå hur de fungerar. Kom ihåg att det är viktigt att förstå en placering innan du investerar.

💡 Derivat är ett samlingsnamn för värdepapper vars värde beror på något annat underliggande så som en aktie, en obligation eller en råvara. Genom derivat kan man alltså få exponering mot en mängd olika typer av underliggande tillgångar. De vanligaste typerna av derivat är optioner, terminer, warranter och swappar. Värdet på ett derivat kan ändras mycket snabbare än på "vanliga" värdepapper och därför bör man noga tänka igenom om man ska investera i derivat och säkerställa att man verkligen har förstått riskerna.

💡 Kanske har du även hört talas om, och till och med kommit i kontakt med, kryptovalutor och crowdfunding. Det är viktigt att vara medveten om att dessa placerar sig högt upp på risktermometern. Det beror dels på att de är förknippade med hög risk, dels på att det ofta inte finns samma kontroll, struktur och regler kring dessa

ANDRA SPARFORMER

Det finns förstås andra sätt att spara och investera på än de värdepapper som beskrivits hittills. Den allra vanligaste sparformen för privatpersoner, vid sidan av värdepapper, är fastigheter. Du investerar förmodligen i en bostad för att få tak över huvudet, men ibland ökar värdet på bostaden. Då kan du sälja dyrare än vad du köpte och därmed göra en vinst. Att amortera på ett lån är också ett sätt att spara. Ju mindre ditt lån är, desto lägre kommer dina ränteutgifter att bli och desto mer pengar får du behålla den dag du säljer bostaden.

Ditt sparande kan bidra till vår gemensamma ekonomi - samhällsekonomin

Denna bok handlar om att kunna förverkliga drömmar genom ett klokt och långsiktigt sparande. En positiv sak som du kanske inte har tänkt på är att när du sparar eller investerar bidrar du samtidigt positivt till samhällsekonomin. Genom att spara eller investera lånar du nämligen ut dina pengar, direkt eller indirekt, i utbyte mot ränta eller avkastning. Den som lånar pengarna kan vara en bank, ett företag, ett land (stat) eller någon annan.

Man brukar säga att finansmarknaden på det här sättet omvandlar sparande till finansiering. Privatpersoner och företag kan exempelvis sätta in pengar på sitt sparkonto i banken och ta ut dem plus ränta vid ett senare tillfälle. Samtidigt kan banken låna

Det finns många olika marknader och tillgångsslag du kan investera i, men som alltid, se till att du förstår vad du köper.

ut de insatta pengarna till en annan privatperson som kanske vill köpa ett nytt hus, eller till ett företag som vill finansiera befintlig verksamhet eller ny verksamhet i form av nya projekt, investeringar eller utveckling.

På samma sätt kan du låna ut pengar genom att investera i aktier, fonder eller andra värdepapper. Kanske används pengarna till att ett företag växer och skapar nya arbetstillfällen vilket ökar välbördet i samhället, eller till ett företag med hållbara produkter och tjänster. Genom att investera kan du även låna ut till stater, kommuner och landsting med flera. Oavsett så bidrar finansmarknaden på det här sättet till en mer effektiv fördelning av kapital i samhället – pengarna används där de behövs och förhoppningsvis gör störst nytta.

Hållbart sparande handlar om hållbar miljö, social hållbarhet, jämställdhet, etisk hållbarhet och ekonomisk hållbarhet.

Ditt sparande kan bidra till vår gemensamma ekonomi - samhällsekonomin.

HÅLLBART SPARANDE OCH HÅLLBARA INVESTERINGAR

Ett område som många sparare efterfrågar och som har vuxit kraftigt de senaste åren är hållbart sparande och investeringar. Idag kan du välja bland många aktier, fonder och andra värdepapper där du har möjlighet att spara och investera hållbart.

I grund och botten handlar hållbara investeringar om att investera i företag som du tror kan bidra till en bättre värld, till exempel genom att de tar hänsyn till mänskliga rättigheter och/eller miljön. Genom att spara och investera hållbart kan du vara med och bidra till att åstadkomma förändringar eftersom dina pengar, tillsammans med andras, kan sätta tryck på branscher och bolag att agera hållbart.

Begreppet hållbara investeringar är brett och kan avse olika saker. Det finns dock ett antal områden som ofta ingår: hållbar miljö, social hållbarhet, jämställdhet, etisk hållbarhet och ekonomisk hållbarhet.

Du kan välja att investera hållbart utifrån positiva kriterier men också genom att välja bort negativa kriterier. Låt oss använda hållbar miljö som exempel. Vill du att dina investeringar ska bidra till en hållbar miljö väljer du bolag som är inriktade på detta, till exempel förnybar energi, klimatsmarta bilar och rent vatten. Du kan också välja bort bolag inom exempelvis oljebranschen eller andra fossila bränslen.

I de efterföljande kapitlen om olika typer av investeringar, som aktier och fonder kan du läsa mer om att investera hållbart.

Jämställt sparande

Kvinnors och mäns sparande skiljer sig åt, både när det gäller hur mycket man sparar och hur man sparar. Skillnaden tycks uppstå redan i unga år och genom "ränta på ränta"-effekten kan skillnaden bli betydande senare i livet. Därför är det bra om du börjar spara så tidigt som möjligt, även om du bara kan sätta undan ett litet belopp. Det kan senare i livet visa sig vara svårt att kompensera ett uteblivet sparande i unga år genom att spara mer som äldre.

Hur mycket sparar man?

Generellt sett har kvinnor ett mindre sparande än män. En förklaring till detta är att kvinnor i genomsnitt tjänar mindre, jobbar deltid och är hemma med små eller sjuka barn i större utsträckning. Detta minskar den pensionsgrundande inkomsten, det vill säga den del som arbetsgivaren baserar pensionsinbetalningarna på. Därför är det viktigt att på egen hand börja spara långsiktigt redan som ung. Trots detta är det betydligt vanligare att unga kvinnor inte har något eget pensionssparande alls.

I vad sparar man?

Konsumentverket har tittat på hur kvinnor och män sparar i rapporten Långsiktigt sparande – en ojämnställd marknad, från

2018. De konstaterar bland annat att kvinnor är mindre villiga än män att ta risk. Kvinnor föredrar exempelvis i högre utsträckning att spara på sparkonto, medan män i högre utsträckning sparar i aktier. Det finns dock ingenting som säger att män skulle vara bättre på att spara och investera än kvinnor. Att spara och investera är viktigt för alla och bör göras av alla.

I Konsumentverkets rapport framgår också att kvinnor tycker det är svårare att hitta oberoende information för att till exempel kunna jämföra olika sparprodukter. Genom goda möjligheter till rådgivning, saklig information och produktjämförelse skapas bättre förutsättningar för ett jämställt sparande. Konsumenternas Bank- och finansbyrå och Konsumentverket tillhandahåller oberoende information och vägledning till konsumenter om långsiktigt sparande. Här finns möjlighet till vägledning via telefon samt webbsidor där man kan jämföra olika sparprodukter.

Ett långsiktigt sparande är viktigt för att uppnå ekonomisk självständighet, kunna köpa en bostad, planera sin ekonomi både på kort och lång sikt och för att få en bra pension. Därför är det viktigt att alla, tjejer som killar, sparar långsiktigt.

Hur man investerar

Nu när du vet mer om olika spar- och investeringsformer är det dags att gå igenom vilka olika alternativ som finns för att hantera dina investeringar. Vi har redan gått igenom hur man sparar på ett sparkonto. För investeringar finns det förenklat tre olika lösningar: värdepappersdepå, investeringssparkonto (ISK) och kapitalförsäkring. Vanligen erbjuds dessa via banker, nätmäklare och andra värdepappersbolag.

Ett bra sätt att lära sig om investeringar är podcast och ljudböcker.

Värdepappersdepå

Om du investerar och äger värdepapper via en värdepappersdepå måste alla försäljningar, utdelningar och vinster redovisas. Innehav och utdelningar registreras automatiskt av Euroclear, men vinsterna måste du själv rapportera in till Skatteverket. Det gör du via deklarationen året efter att du sålt dina värdepapper.

Du betalar 30 procent skatt på den vinst du gör när du säljer värdepapper. Gör du förluster får du kvitta dem mot utdelningar och eventuella vinster. 30 procent skatt gäller även för aktieutdelningar, men skatten är redan dragen när du får pengarna utbetalda till ditt konto. Du behöver alltså inte räkna ut själv i din deklaration hur mycket utdelningar du fått, det rapporteras in till Skatteverket av din mäklare (bank eller nätmäklare). Idag kan du få stor hjälp med att deklarerat dina värdepappersaffärer. Istället för att du själv ska göra alla uträkningar erbjuder de flesta som tillhandahåller depå också en så kallad K4-tjänst (döpt efter K4-blanketten som man använder vid deklaration av aktieaffärer) som innebär att man får deklarationspappren förifyllda.

Det är Euroclear som håller reda på alla värdepapper.

Investeringsparkonto - spara lönsamt utan deklarationsångest

Ett alternativ till att deklarerat och skatta för varje affär är ett så kallat investeringsparkonto (ISK). Med ett ISK gör du affärer utan att rapportera in varken vinster eller förluster till Skatteverket. I stället för skatt på dina vinster betalar du en årlig så kallad schablonskatt på ditt innehav som är 30 procent av föregående års statslåneränta per den 30:e november.

Vid varje kvartalsskifte sker avräkningen och skatteverket kollar vilket värde som finns på kontot. Det är nämligen dessa avräkningar man sedan baserar skatten på. Fördelen med ISK är förstås enkelheten. Nackdelen är att du måste betala skatt oavsett om du gör vinst eller förlust. Så länge du får en avkastning som överstiger statslåneräntan så lönar det sig att ha en ISK jämfört med en vanlig värdepappersdepå.

Håll koll på dina fakturor, räkningar och avbetalningar.

Kapitalförsäkring

Kapitalförsäkring fungerar ungefär som ISK, men rent formellt äger du inte värdepappren vilket bland annat medför att du inte har någon rösträtt för dina aktier. Du kan dock ange en förmånstagare vilket innebär att du kan välja en speciell person som får värdet av försäkringen när du går bort. Även företag kan äga en kapitalförsäkring. Kapitalförsäkring skiljer sig också från ISK genom att beskattning av utdelningar från utländska innehav skiljer sig åt.

Finansiell rådgivning

Om du vill ha hjälp eller råd när det kommer till sparande och investeringar finns det finansiella rådgivare som jobbar med just detta. En rådgivares jobb går ut på att ge råd kring sparande och investeringar utifrån just dig och din ekonomi. Det gäller dock att vara uppmärksam på att det verkligen är rådgivning det handlar om, och vilken typ av rådgivare det är du träffar. Låter det krångligt? Det behöver det inte vara, häng med!

💡 Rådgivning eller inte?

Det finns särskilda regler för finansiell rådgivning som är till för att skydda dig som konsument. Vissa företag och representanter är dock inte rådgivare och de lämnar inte rådgivning, även om det kan framstå så. Då kan det istället handla om att företaget säljer eller marknadsför produkter och då är förslagen på vad du ska investera i inte baserade på dig och din ekonomi. Då gäller inte heller de särskilda regler som finns för rådgivning och som är tänkta att skydda dig. Därför är det viktigt att ha koll på detta.

Det krävs tillstånd från Finansinspektionen för att få lämna råd om finansiella instrument. På Finansinspektionens hemsida kan du se vilka företag som har tillstånd och ibland även vilka rådgivare som finns i företaget. Om inte företaget eller rådgivarens namn finns med kanske företaget inte lämnar rådgivning utan säljer eller marknadsför produkter.

💡 Olika typer av rådgivare

Det finns två typer av rådgivare: oberoende rådgivare och rådgivare som inte får kalla sig för oberoende. Skillnaden mellan dem är att en oberoende rådgivare inte får lämna råd om egna produkter eller ta emot och behålla ersättning (provision) från bolagen vars produkter som råden avser. Rådgivare som inte är oberoende ska informera om detta men fråga för säkerhets skull.

Oavsett om rådgivaren som du träffar är oberoende eller inte så ska rådgivningen vara anpassad efter dina önskemål och behov. Rådgivaren ska göra en så kallad lämplighetsbedömning för att kunna rekommendera lämpliga produkter för just dig. För att kunna göra detta behöver rådgivaren ställa frågor om din ekonomiska situation, vad ditt mål med investeringen är, hur mycket risk du är beredd att ta osv. Allt detta ska rådgivaren dokumentera och du ska få en kopia.

💡 Licenser

Utöver att få koll på huruvida det är en rådgivare och om denna är oberoende eller inte så finns det också licenser

som en ytterligare kvalitetsstämpel. För finansiella rådgivare är SwedSec den huvudsakliga licensgivaren med över 24 000 licenshavare. SwedSec-licens kan rådgivare få genom att göra kunskapstester och visa på tillräckligt stor kunskap och etik. Rådgivare som klarat kunskapstestet och fått licens måste årligen genomgå ett test för att få behålla licensen.

Avslutningsvis så är det viktigt att du själv förstår hur de rekommenderade produkterna fungerar och vilka risker som finns. Det är också viktigt att läsa igenom rådgivningsdokumentationen. Då har du bättre förutsättningar för att ta ett välgrundat investeringsbeslut.

Det behövs licenser för finansiell rådgivning på samma sätt som det krävs körkort för bilar

Bankerna i Sverige

💡 Bankernas mest centrala uppgifter är att ta emot sparande och erbjuda lån, göra det möjligt att genomföra betalningar och andra finansiella transaktioner på ett effektivt och säkert sätt samt att hantera olika typer av risker.

💡 Bankerna har en betydande roll för svensk tillväxt, sysselsättning och välfärd. Alla – privatpersoner, företag, kommuner och staten – är beroende av att banksystemet fungerar. Bankerna tillhandahåller produkter och tjänster för att hushållen ska kunna spara och låna i livets olika skeenden. Bankerna är en förutsättning för att små och medelstora företag ska kunna starta och växa, och för att stora företag ska lyckas i den internationella konkurrensen. Bankerna utgör också en viktig del av samhällets grundläggande infrastruktur så som betalningssystemet.

💡 Det finns 125 banker i Sverige och de flesta erbjuder olika typer av sparprodukter. Det är dock ingen homogen grupp. En del bankers historia går tillbaka till 1800-talets början, medan andra är grundade på 2000-talet. Vissa banker erbjuder nästan alla typer av finansiella tjänster och kallas universalbanker, medan andra

är mer nischade mot vissa delar så som internetbankerna ofta är mot sparande och konsumtionslån.

💡 Bankerna skiljer sig också åt genom sin ägarstruktur. De största bankerna är börsnoterade. Några banker ägs av försäkringsbolag och en bank ägs av staten. Det finns också fristående sparbanker som inte har några egentliga ägare, utan verksamheten står under överinsyn av ett antal huvudmän, och vinsten återinvesteras eller delas ut till samhällsnyttig verksamhet.

💡 De första utländska bankerna kom till Sverige år 1986, då lagen öppnade för etablering av utländska bankers dotterbolag. De är främst inriktade på företags- och värdepapperskunder. Det gäller dock inte de två största utländska bankerna som är nordiska och har alla slags kunder.

💡 Det är i första hand ägarna, de institutionella investerarna samt avsatta fonder och reserver som står för riskerna om en bank hamnar i kris, inte staten och skattebetalarna. Sedan finanskrisen håller de svenska bankerna dessutom avsevärt mer eget kapital för att kunna klara en kris.

Islam och Räntan

💡 I islams heliga bok Koranen finns ett förbud mot det man kallar riba. Det finns olika tolkningar av vad riba egentligen är. Vissa menar att riba är samma sak som ocker, det vill säga oskäligt hög ränta. Därför förbjuds alltför höga räntor i vissa muslimska länder.

💡 Men många strikt troende muslimer menar att riba är precis samma sak som ränta. Det innebär att man i det islamiska banksystemet varken tar ut ränta eller betalar ränta på sparade pengar. Därmed fungerar islamiska banker på ett helt annat sätt än exempelvis traditionella västerländska banker.

💡 Det anses vara orättvist att kräva den som lånar på extra pengar. Risken ska i stället delas lika mellan låntagare och långgivare. I det islamiska banksystemet får personer som lånar eller sparar inte betala eller utbetalt en fast ränta, som i det västerländska banksystemet.

💡 De pengar som sparare sätter in investeras av banken, sedan får spararen dela eventuella vinster med banken. Det finns alltså ingen garanterad avkastning, men däremot en chans till bra avkastning om banken investerar pengarna på ett bra sätt. Personer som lånar pengar får dela med sig av sin vinst till banken, i stället för att betala en fast ränta. Idag finns islamiska banker i många länder, men i Sverige är det islamiska banksystemet inte utbrett.

3. Aktier

Ett genomtänkt och bra sparande ger dig förutsättningarna att förverkliga dina drömmar. Ett bra sätt kan vara att köpa aktier i framgångsrika bolag och få ta del av de värden som skapas. Över tid brukar det vara en bra affär.

Vad innebär det att äga aktier?

Som aktieägare har du rätt att ta del av bolagets vinster, pengarna som företaget har tjänat. Varje år bestämmer ägarna gemensamt hur stor del av bolagets vinst som ska delas ut till ägarna i form av aktieutdelning. Denna avkastning ligger vanligtvis på några procentenheter per år, och betalas ut varje gång bolaget du äger aktier i lämnar utdelning.

Om ett företag går bra och vinsterna ökar, kan fler investerare också börja tro på företaget och själva köpa aktier i bolaget du köpt aktier i. Då kan du som aktieägare vid sidan av aktieutdelningen även få avkastning genom att aktiekursen (priset på aktien) stiger och du kan sälja dina aktier till ett högre pris än du själv köpte

dem för. Till skillnad från aktieutdelning, förvandlas inte värdeökningen på aktien till vinst förrän den dag du säljer aktierna dyrare än du köpte dem. Tyvärr gäller även det omvända: om du säljer dina aktier till ett lägre pris än du köpt dem för så förlorar du mellanskillnaden. Aktiepriset kan alltså både öka och minska i värde.

Genom att satsa pengar i aktier kan du bli delägare i företag.

Många äger aktier för möjligheten att tjäna pengar.

!

Det är viktigt att vara medveten om att aktiepriset både kan öka och minska i värde!

Hur skapas ett aktiebolag?

Har du en affärsidé du vill förverkliga? Kanske vill du starta ett företag, men har inte pengarna själv till att betala startkostnaderna. Om du hittar några personer som tror på din idé kan du välja att starta ett aktiebolag. Då kan de olika personerna stoppa in olika mycket pengar och blir då delägare i företaget. Ju mer pengar du stoppat in desto större del av företaget äger du.

Saknar du en egen idé finns det möjligheter att istället köpa några "bitar" i ett annat företags framgångsrika idé och bli delägare i detta företag – du blir då aktieägare. Bitarna man delar upp ett företag i kallas för aktier.

Ett aktiebolag har många aktier som kan ägas av många olika människor. Varje person som har minst en aktie är en delägare.

Aktiekapitalet- aktiebolagets ryggrad

För att ett företag ska kunna växa och tjäna mer pengar behövs det ofta mer kapital/pengar till investeringar. Antingen kan företaget låna pengar av banken alternativt vända sig till sina befintliga ägare eller kapitalmarknaden (aktiemarknaden och kreditmarknaden) för att de ska satsa pengar på företagets affärsidé.

Om ett företag väljer att inte låna pengar av banken kan företaget istället ge ut nya aktier, det vill säga ägarandelar, för att få in pengar – så kallad nyemission. Nyemission innebär att aktieägarna betalar in pengar till bolaget i utbyte mot nya aktier. Genom detta ökar företaget både sitt aktiekapital och antalet aktier.

De pengar som kommer in när de nytryckta aktierna säljs läggs till i bolagets kassa, som sedan kan användas till att investera i maskiner, anställa personal eller annat som gör att företaget kan utveckla sin verksamhet. Aktiekapitalet är även företagets riskkapital. Riskkapitalet är företagets verkliga ryggrad. Det är företagets buffert, som kan användas i dåliga tider. Om bolaget går dåligt måste fortfarande räntor på banklån och löner till personalen betalas ut. Då tar företaget av detta riskkapital.

Publikt eller privat?

Alla aktiebolag får inte sälja sina aktier till vem som helst. För att ett aktiebolags aktier ska kunna köpas och säljas av allmänheten måste det vara publikt. Det finns över 1 300 publika aktiebolag i Sverige, men de privata är många fler, över 400 000. Sedan januari 2020 krävs 25 000 kronor i insats för att starta ett privat aktiebolag jämfört med 50 000 kronor tidigare.

När man som privatperson investerar i aktier på börsen sker det alltid i ett publikt aktiebolag. Börsen är den marknadsplats där man köper och säljer olika aktier.

Dina rättigheter som aktieägare

När du har köpt och äger aktier, har du en rad olika rättigheter. Dessa rättigheter gäller inte om du äger aktier genom en fond. Som direkt aktieägare har du rätt till att:

För att starta ett aktiebolag krävs ett startkapital.

💡 När som helst sälja dina aktier, så länge du säljer till ett pris som en köpare kan acceptera. Du är alltså inte bunden att fortsätta vara ägare under någon tidsperiod.

💡 Delta på bolagets årsmöte – årsstämman – där det ekonomiska resultatet för föregående år presenteras, styrelsen för bolaget väljs och man fattar beslut om bolagets aktieutdelning.

💡 Rösta på de förslag som lagts fram av bolagets styrelse till årsstämman, till exempel röstar du som aktieägare om styrelsens förslag till utdelning och styrelsens sammansättning.

💡 Ta del av löpande information om bolagets utveckling. Företag på börsen måste rapportera om det ekonomiska läget och dessutom producera en utförlig årsredovisning där aktieägare och andra intressenter kan göra en bedömning av bolagets resultat och finansiella ställning.

Aktier kan du köpa eller sälja när som helst förutsatt att marknaden är öppen.

Dina skyldigheter som aktieägare

Som aktieägare har du inga åtaganden gentemot det bolag du köper aktier i. Du behöver inte betala bolagets skulder, trots att du får del av dess vinster. Du behöver inte vara med och bestämma om bolagets framtid, även om du har rätt att göra det. Du kan köpa en aktie och inte tänka mer på den förrän den dag du säljer den.

Som aktieägare har du däremot andra skyldigheter. Genom ditt aktieäggande har du en skyldighet gentemot staten genom att ditt aktieäggande måste registreras och genom att du betalar skatt på eventuella vinster eller på innehavet. Vilken skyldighet du har och hur mycket du får betala i skatt beror på vad för konto du har dina aktier i: värdepappersdepå, investeringssparkonto eller kapitalförsäkring (se avsnittet Hur man investerar på sidan 31).

Olika aktier ger olika makt

Ett och samma bolag kan ha olika slags aktier. De olika slagen skiljer man åt genom att lägga till en bokstav efter bolagsnamnet. Du kan exempelvis köpa Volvo A-aktier eller Volvo B-aktier, vissa bolag har även C-aktier. Skillnaden mellan de olika aktieslagen består i hur många röster aktieägaren har på årsstämman.

Som en relativt liten aktiesparare på börsen är det för det mesta bättre för dig att köpa de mindre röststarka B- eller C-aktier. Det är ofta mer handel i dessa aktier, eftersom de ägs av det stora flertalet aktieägare som köper och säljer ofta. De stora aktieägarna som vill ha makt över bolaget äger röststarka A-aktier som de inte köper och säljer lika ofta. Det innebär att det kan vara lite handel i dessa aktier. Lite handel är oftast negativt eftersom det kan vara svårt att köpa och sälja aktier till rätt pris.

FAKTA: AKTIER

- 💡 En aktie är en ägarandel i ett företag.
- 💡 När du köper aktier får du ett antal rättigheter som delägare.
- 💡 Aktier går att köpa i väldigt många kända företag men inte alla, företaget måste vara publikt och noterat på börsen. Börsen är där man köper och säljer aktier.
- 💡 Aktier kan både stiga och falla i värde, över tid har dock snittet på aktier alltid stigit.
- 💡 Om företaget går i konkurs så kan man vänta sig att man förlorar alla pengar man har satsat i bolaget, du kan dock aldrig förlora mer än vad du har satsat.

Som aktieägare har du få skyldigheter gentemot bolaget du investerat i.

Investera i aktier, hur fungerar det?

Handelsplatsen för aktier kallas oftast för börsen, här kan du både köpa och sälja aktier. Det vanligaste sättet att bli aktieägare är att man köper aktier i bolaget på börsen. Det gör man med hjälp av en bank eller en nätmäklare. Via dem kan du lägga både en köporder och säljorder, det vill säga att du kan både köpa och sälja aktier. Man kan säga att banken eller nätmäklaren är vägen mellan dig och börsen.

Varför finns börsen?

Börser finns dels för att företag ska kunna få in pengar till sin verksamhet, dels för att underlätta för personer som vill köpa och sälja aktier. Man brukar säga att börsen bidrar till en effektiv resursfördelning. Med det menas att de pengar som finns i samhället på ett snabbt och smidigt sätt går till de bolag som har bäst användning för dem. De bolag som har bra idéer men som står utan pengar kan presentera sina idéer och erbjuda delägarskap till investerare genom att notera bolaget på börsen. Läs mer om börsnoteringar, att ett företag blir publikt, längre fram.

Hur fungerar börsen?

Handeln på börsen sker sedan många år tillbaka digitalt. De köp och försäljningar av aktier som förr skedde fysiskt mellan handlare på börsgolven inne i börshuset sker nu helt elektroniskt i börsoperatörernas högteknologiska handelssystem. När man i generella ordalag säger börsen eller Stockholmsbörser syftar man oftast på Nasdaq Stockholm. Handeln på Stockholmsbörser har ökat under flera år och under 2020 hanterades i genomsnitt 7.2 miljoner köp och säljorder, och i genomsnitt sker nästan 550 000 transaktioner till ett sammanlagt värde av 22,2 miljarder kronor varje dag.

Du kan inte själv gå direkt till Stockholmsbörsen för att handla aktier. All handel sker genom börsens medlemmar. Medlemmarna är banker, fondkommissionärer och mäklare som har tillstånd att bedriva värdepappersrörelse av Finansinspektionen. Finansinspektionen är den statliga myndighet som övervakar finansbranschen i Sverige. Stockholmsbörsen (som är Sveriges största börs) har cirka 90 medlemmar. En del av medlemmarna är svenska banker och företag, men merparten är utländska medlemmar som består av internationella banker och värdepappersbolag som vill kunna handla med svenska aktier för sin eller sina kunders räkning.

Mellan Stockholmsbörsens medlemmar sker nästan 550 000 transaktioner varje dag.

Som privatperson kan du enkelt få tillgång till börsen och aktier genom att öppna en aktiedepå eller ett investeringssparkonto hos någon av medlemmarna som erbjuder aktiehandel. Du kan inte köpa aktier via till exempel ett sparkonto. Bland småsparare är det vanligt att man antingen använder sin vanliga bank eller en internetbank för

att köpa aktier. Bankerna låter då dig som privatperson använda deras teknik och medlemskap för att få direkt tillträde att handla aktier på börsen, på samma villkor som övriga börsmedlemmar och de stora institutionella investerarna.

Aktiehandeln i Sverige sker under börsernas öppettider. Börsen är öppen mellan klockan 09:00 och 17:30 måndag till fredag helgfria dagar. Under vissa högtider är börsen bara öppen halva dagen och stänger klockan 13:00. I praktiken kan du dock lägga en order om att köpa eller sälja aktier dygnet runt, beroende på hur din bank eller värdepappersbolag kan hantera handel runt om på världens börser.

Som nämndes tidigare avses oftast Nasdaq Stockholm när man använder begreppet börsen eller Stockholmsbörsen. Egentligen är detta inte så självklart, då aktier handlas dagligen även på andra ställen än den plattform som Stockholmsbörsen erbjuder. I Sverige finns det idag två börser:

- 💡 Nasdaq Stockholm
- 💡 NGM Equity

Vid sidan av dessa två finns huvudsakligen tre handelsplattformar i Sverige:

- 💡 Spotlight Stock Market
- 💡 Nasdaq First North Growth Market
- 💡 Nordic Growth Market NGM AB

Listorna skapar ordning

Aktierna på Stockholmsbörsen är indelade i listor för att du lättare ska hitta den aktie du letar efter. En uppdelning görs beroende på börsvärde. Börsvärdet är det samlade värdet på alla aktier i ett företag. För att få fram börsvärdet multiplicerar du antalet aktier med aktiekursen.

💡 **Large cap** - listan för stora bolag som har ett börsvärde på över 1 miljard euro.

💡 **Mid cap** - listan för medelstora bolag med ett börsvärde mellan 150 miljoner och 1 miljard euro.

💡 **Small cap** - listan för små bolag med ett börsvärde under 150 miljoner euro.

Förutom storlekslistorna är börsens aktier uppdelade i elva branscher. Dessa är: energi, material, industrivaror och -tjänster, sällanköpsvaror och -tjänster, dagligvaror, hälsovård, finans, fastigheter, informationsteknik, teleoperatörer och kraftförsörjning.

Index

Kommentarer om hur börsen har gått baseras ofta på utveckling i index. I ett index vägs utvecklingen i många olika aktier samman till ett värde. Indexets utveckling mäts alltid i förhållande till en startdag. Startdagen har ofta värdet 100 och indexet visar den procentuella utvecklingen sedan dess. När indexet står i 150 har det alltså stigit 50 procent sedan startdagen. På det här sättet kan index användas som en slags jämförelsetal för börsens utveckling både på kort och lång sikt. Många fonder och andra värdepapper bygger också på index.

FAKTA: INDEX

Det mest omtalade indexet i Sverige är det som kallas OMXSPI. Det väger samman värdet på alla aktier som är noterade på Stockholmsbörsen och visar därmed upp en helhetsbild av utvecklingen på börsen. När media talar om hur "Stockholmsbörsen går" är det oftast OMXSPI man refererar till. Ett annat index som används i Sverige är OMXS30, som väger samman utvecklingen i de 30 mest handlade aktierna på Stockholmsbörsen.

Börsen är viktig för samhället

Börser och en välfungerande kapitalmarknad fyller flera viktiga funktioner i samhället och bidrar positivt till både jobbskapande och tillväxt.

💡 Samhällsnytta

När bolag får in pengar för att utveckla idéer och växa, skapas jobb i samhället. Dessutom går forskning och teknikutveckling framåt om idéerna får tävla om resurserna i öppen konkurrens mot varandra.

💡 Transparens

Börsen bidrar också med att öppna upp de stora bolagen för insyn från allmänheten. All ekonomisk redovisning offentliggörs, vilket leder till att både politiker och investerare får en inblick i vad bolagen sysslar med. Utan de krav som börsen ställer skulle sådan insyn vara betydligt mer ovanlig.

💡 Kvalitetssäkring

Börsens högt ställda krav på ekonomisk redovisning, gör att bolagen måste sköta sig exemplariskt. Att bolagen har en välordnad ekonomi ligger i allas intresse, eftersom de bidrar med både arbetstillfällen och skatteintäkter till samhället.

💡 Värdeskapande

För privatpersoner är det viktigaste att man på börsen kan investera pengar som ger bra avkastning och där pengarna inte är bundna på lång tid.

💡 Prissättning

Börsen har ytterligare en viktig funktion, nämligen prissättning. Med hjälp av börsen och tusentals investerare så lyckas man hitta ett effektivt och korrekt marknadspris för alla företag.

Börsnoteringar

När ett bolag vill att dess aktier ska börja handlas på en börs eller handelsplattform, ansöker bolaget om att få noteras eller listas på börsen. Man talar om att bolag är listade på en handelsplattform men noterade på en börs, i båda fallen brukar detta kallas att bolaget gör en "börsnotering", det vill säga bolagets aktie tas upp för handel på börsen och information om aktiekursen och handeln publiceras. Förarbetet inför en börsnotering innebär att man går igenom stora delar av bolagets verksamhet för att ta reda på om företaget lever upp till de krav som ställs både från lagstiftaren samt börsen eller handelsplattformen. Detta är bra, det säkerställer att företaget håller en hög kvalitet.

När ett bolag noteras på Nasdaq får de ringa i den kända klockan.

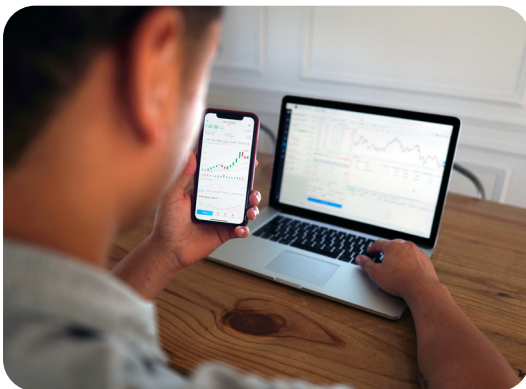
Det är vanligt att bolag som väljer att börsnotera samtidigt gör en nyemission för få in nya investerare och nytt kapital, eller för att sprida ägande enligt det spridningskrav som finns för noterade bolag. Vid en börsnotering erbjuder bolaget allmänheten att teckna aktier, detta gör att du som privat sparare får möjlighet att köpa aktier i nya intressanta bolag på samma villkor och pris som de större institutionella investerarna, till exempel pensionfonder och fondbolag.

Intresset från investerare vid en börsnotering är ofta stort. Bolaget har rätt att välja sina ägare. Det är därför inte säkert att du får köpa det antalet aktier du ansökt om att få köpa, och ibland kan utfallet bli att du inte får köpa några aktier alls. Även om det ofta varit lyckosamt att köpa aktier vid en börsnotering är det ingen garanti för vinst. Många börsnoteringar har också resulterat i börsflorpar där investerarna förlorat pengar genom att delta i nyemissionen vid börsnoteringen.

Som sparare är det alltid viktigt, både vid en börsnotering och allmänt när man placerar i aktier, att man försöker förstå företaget och dess affärsidé samt om det rådande priset speglar verkligheten och framtiden för bolaget. Att göra sin hemläxa är alltid A och O för en lyckad investering.

Sverige har sedan finanskrisen 2008 haft en period med ett stort inflöde av nya börsnoteringar. Faktum är att Sverige har varit en av de mest aktiva marknaderna för börsnoteringar i hela Europa under den här perioden. Det finns flera möjliga förklaringar till detta, dels ett gynnsamt makroklimat, men framför allt för att Sverige har en aktiekultur som är svår att hitta på andra håll i Europa.

Sverige har ett ekosystem av bolag, finansiella och legala rådgivare, institutionella investerare och inte minst aktiva privatsparare – som tillsammans skapar en miljö där även mindre bolag kan notera eller lista sina aktier på den publika marknaden.

De gyllene reglerna i kapitel 5 är bra att utgå från för den som vill placera i aktier.

Investmentbolag

Ett investmentbolag är ett aktiebolag vars affärsidé är att äga och utveckla andra företag. Det innebär att du indirekt äger aktier i många olika bolag när du köper aktier i ett investmentbolag. Det kan vara ett smart sätt att sprida risken. Investmentbolagen har oftast en lång tidshorisont när det gäller investeringar eller förvärv av bolag. Det finns flera fördelar med att köpa aktier i investmentbolag:

💡 Riskspridning

Om du investerar i många olika bolag minskar du risken att förlora pengar om det skulle gå dåligt för ett bolag. Genom att köpa aktier i investmentbolag får du automatiskt en sådan riskspridning eftersom investmentbolagen i sin tur investerar i andra bolag.

💡 Rabatt på börsen

Ofta är det billigare att investera i ett investmentbolags aktie än att köpa aktier i de underliggande bolag som investmentbolaget äger. Värdet på bolagen som investmentbolaget äger (substansvärdet) är alltså högre än priset på investmentbolagets aktie (börsvärdet). Skillnaden kallas för substansrabatt och det kan finnas flera förklaringar till denna. Det kan exempelvis vara en fråga om osäkerhet kring ledningens förmåga att skapa värde eller bero på att många investerare har sålt investmentbolagets aktie och att priset har gått ner mer än det underliggande värdet

💡 Aktiva ägare

En fördel med investmentbolag är att de är aktiva ägare. Ett investmentbolag kan ha kunnig personal som tar plats i styrelsen i de bolag de investerar i. Detta kan underlätta för bolaget som de investerar i då investmentbolaget ofta kommer med expertis och inflytande. På det här sättet får investmentbolaget även en bra insyn i hur bolaget och dess ledning sköter sitt arbete.

Ett investmentbolag äger och utvecklar andra företag. Det är nästan som en blandning av en aktie och en fond.

Investmentbolag eller fond?

Aktiefonder och investmentbolag kan låta lika; båda innebär att du indirekt äger aktier i flera olika bolag. Men det finns stora skillnader. I ett investmentbolag äger du aktier i bolaget, som i sin tur äger aktier i andra bolag. I en fond däremot äger du som andelsägare delar av alla värdepapper som finns i fonden. Om investmentbolaget går i konkurs kan dina aktier bli värdelösa. Om fondbolaget går i konkurs äger du fortfarande dina fondandelar. Tillgångarna ägs nämligen inte av fondbolaget, de ägs av fonden.

FAKTA: INVESTMENTBOLAG

Det finns generellt sett tre olika typer av investmentbolag:

- 💡 **1.** Investmentbolag som enbart äger andra börsnoterade bolag. Exempel är Öresund, Industrivärden, och Svolder.
- 💡 **2.** Investmentbolag som har en blandning av börsnoterade och onoterade bolag. Exempel är Investor, Kinnevik och Latour.
- 💡 **3.** Investmentbolag som enbart äger onoterade bolag, dessa brukar kallas för Private Equity-bolag. Exempel är Ratos och VNV.

Genom onoterade innehav finns en möjlighet till hög avkastning då bolagen kan utvecklas från små till stora bolag med ökat värde. Men det finns också en ökad risk, då mindre bolag kanske inte når den tillväxt som man hade hoppats på. De investmentbolag som bara äger stora börsnoterade bolag är ofta mer stabila då de äger företag som har funnits länge och har en väl beprövad affärsmodell. Samtidigt så är det sällan dessa bolag som toppar listorna med högst tillväxt, utan de har en mer dämpad tillväxttakt.

Att analysera aktier

Vilka aktier är köpvärda och vilka ska man undvika? Med rätt information och några bra verktyg till hands lär du dig förhoppningsvis hitta vinnaraktierna. Att analysera aktier är för vissa ett yrke medan det för andra är en hobby.

I dag finns det många sätt att få tag på information som kan användas för att analysera aktier.

Information

I teorin ska en akties aktiepris reflektera all känd information om bolaget och dess framtid. I verkligheten är detta förstås inte möjligt. Men för att du som sparar i aktier ska kunna göra en så bra bedömning som möjligt av en investering är det viktigt att du skaffar dig information om bolaget. Informationen kan komma från företagen själva.

Det kan till exempel vara genom pressmeddelanden eller årsredovisningar. Informationen kan också komma från andra källor som skriver om företaget eller faktorer som påverkar företagets affärsidé och framtida möjligheter att lyckas. Det kan vara aktieanalyser och nyheter producerade av journalister eller inlägg på aktieforum på nätet skrivna av andra aktieintresserade personer.

Bolagets egen information

Företagen själva har både lagkrav på sig att sprida information till aktieägarna, och ett intresse av att göra det. Med bra information intresserar sig fler personer för att köpa aktier i företaget. Därför har de flesta börsföretag speciella investerarsidor på sina hemsidor. Du hittar dem ofta under rubriken IR, som står för "investor relations". I företagets egen information kan du läsa bedömningar om marknaden, verksamheten och företagets egna investeringsplaner framöver.

Informationen sprids via företagets hemsida, genom pressmeddelanden, årsredovisningar eller på investerarrträffar som företaget anordnar.

Årsredovisningen är enligt många det bästa sättet att förstå sig på ett företag. Den sammanfattar det senaste årets verksamhet och ger dessutom en helhetsbild av företaget.

Olika företags årsredovisningar ser olika ut, men följer i grunden samma mall. Enligt lag måste årsredovisningen innehålla följande fem dokument: förvaltningsberättelse, resultaträkning, balansräkning, revisionsberättelse och kassaflödesanalys. En viktig del i årsredovisningen är vd-ordet. I detta ger den verkställande direktören en personligt färgad bild av företaget, med tankar om dagsläget och framtiden. Vd-ordet är ofta inte mer än en till två sidor och är för det mesta skrivet på ett lättförståeligt sätt.

Ett företags årsredovisning och kvartalsrapporter kan du ladda ner på företagets hemsida eller beställa kostnadsfritt. Kvartalsrapporten är en kortare finansiell rapportering som bolagen gör efter varje kvartalsslut. Detta för att investerarna mer kontinuerligt ska kunna få en bild av hur bolaget utvecklas. Kvartalsrapporterna fokuserar på den finansiella utvecklingen och innehåller inte samma ingående beskrivning av bolagets verksamhet som årsredovisningen förmedlar.

Genom företagens hemsidor kan du ta del av viktig information var som helst, när som helst.

Vad bestämmer priset?

Vad bestämmer priset på aktierna?

På kort sikt kan många olika faktorer påverka börsen, men i det längre perspektivet handlar det i grund och botten om bolagens vinster. När bolaget växer och tjänar mer pengar blir en aktie i bolaget mera värd – priset på aktien stiger.

När du köper aktier förväntar du dig att bolaget kommer att gå bra i framtiden. Du tror att aktiekursen kommer att stiga eftersom bolaget gör bra ifrån sig och att utdelningarna blir stora eftersom bolaget gör vinster. Det du har att utgå ifrån är de resultat som bolaget visat upp hittills och som redovisats i bolagens finansiella rapporter, vad ledningen berättar om i sina framtidsutsikter och din egen analys.

På kort sikt kan många olika faktorer påverka börsen, men i det längre perspektivet handlar det i grund och botten om bolagens vinster.

Framtidsutsikterna är en viktig del av aktiekurser då de till stor del bestäms utifrån de förväntningar som investerarna har på bolagets framtida möjligheter att tjäna pengar. Detta gör att det kan vara svårt att förstå sig på aktiepriserna. Ibland står aktiekursen lågt i ett bolag som gör stora vinster men högt i ett bolag som gör förlust. Det kan bero på att förväntningarna inför framtiden är att bolaget kommer utvecklas i antingen en sämre eller bättre riktning.

Vi ska nu titta närmare på några faktorer som påverkar förväntningarna om bolags framtid.

💡 Räntor och konjunktur

När du sparar söker du den högsta möjliga avkastningen till minsta möjliga risk. Om räntan på ett vanligt bankkonto är lika hög som den avkastning du kan förvänta dig på börsen väljer du bankkontot eftersom risken är mycket lägre. Därför har räntan en direkt effekt på hur mycket pengar som omsätts på börsen och hur börsen utvecklas.

Räntan i sin tur har en direkt koppling till konjunkturen. Om Sveriges ekonomi går dåligt sänker Riksbanken räntan för att få igång ekonomin. Det gör det billigt att låna och investera, vilket är positivt för bolagen som lättare kan investera för att utveckla sin verksamhet. Om Riksbanken däremot höjer räntan blir det dyrare att låna och bolagen påverkas negativt.

Konjunkturen påverkar även bolagens vinster, om många människor i samhället är arbetslösa och lönerna inte går upp så sacker konsumtionen efter och många bolagsvinster minskar. I en lågkonjunktur är utvecklingen på börsen ofta sämre, trots att räntan ofta är låg. Förväntningarna om bolagens vinster påverkas således av förväntningarna om den framtida ekonomin i stort.

💡 Skatter, subventioner och lagförändringar

Skatter påverkar både konsumenters val av produkter och bolagens möjligheter att leverera och producera. Om bensinskatten höjs väljer konsumenterna mer bensinsnåla bilar. De biltillverkare som inte kan leverera bensinsnåla modeller påverkas negativt.

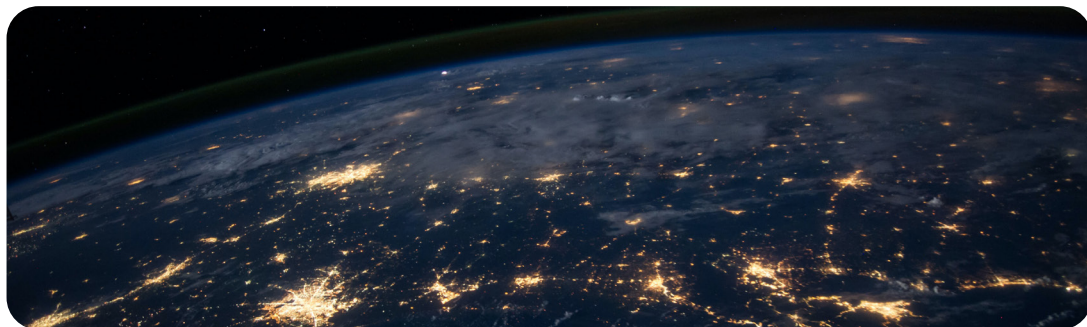
Samma sak gäller om riksdagen bestämmer att vissa produkter ska subventioneras. För att minska utsläppen av koldioxid kanske man beslutar att alla hushåll ska få ekonomiskt stöd om de installerar värmepumpar. Då ökar försäljningen av värmepumpar och

värmepumpstillverkarnas vinster stiger. Då stiger även aktiekurserna för de värmepumpstillverkare som är noterade på börsen.

Även lagförändringar kan plötsligt ändra förutsättningarna för efterfrågan på en vara eller tjänst. De senaste åren har lagstiftning rörande till exempel rökning, kasino och sportspel förändrat spelplanen för tobaksbolag och spelbolag som försvårat marknadsföring och möjligheten att verka i vissa delar av världen.

Lagförändringar kan ändra förutsättningarna för efterfrågan på en vara eller tjänst.

Olika händelser runt om i världen kan påverka företag som du har investerat i.

💡 Samhällstrender

Vi som individer och kollektiv är starkt influerade av vad som är inne och vad som är ute. Allt från klädmode till inredningstrender och mat-trender styr våra val. Vi som köper och säljer aktier är förstås inte opåverkade av trenderna i samhället. Det gör att aktiekurserna på kort sikt kan styras av trender. Plötsligt upptäcker alla en tidigare ointressant bransch, många vill köpa in sig, och aktiekurserna stiger. På lång sikt kanske branschen lever upp till kraven. Men ibland gör snabba trender att aktiekurser stiger och sedan faller, om bolagen inte lyckas leva upp till förväntningarna.

Ett tiotal år efter millenniumskiftet år 2000 fick klimatfrågan allt större fokus. I tidningarna kunde man i princip varje dag läsa om ekologiska produkter och vindkraft. Många hoppades att klimathotet skulle lösas av ny miljövänlig teknik. Ekotrenden i samhället smittade av sig på börsen och aktiekurserna steg för företag med en tydlig hållbar inriktning, både stora som små, och denna trend har fortsatt.

💡 Omvärlden

Så fort det blir oroligt på de amerikanska börserna smittar det av sig på aktiehandeln i Sverige. Det kan tyckas konstigt eftersom Stockholmsbörsen är en egen börs där en del av bolagen inte har någonting med USA att göra. Men så enkelt är det inte.

Sverige är en liten del av en stor värld och vi påverkas mycket av vad som sker på utländska börser. Det handlar framför allt om de amerikanska börserna New York Stock Exchange (NYSE) och NASDAQ, men även Tokyo, Shanghai, Frankfurt och London. Den främsta anledningen är att svenska bolag idag är oerhört beroende av en global marknad. Om börserna i de större länderna går ner beror det förmodligen på att deras ekonomier förväntas gå sämre. Då påverkas även svenska bolag eftersom konsumenterna i dessa länder förväntas få sämre ekonomiska förutsättningar och därmed kommer att köpa färre produkter tillverkade av de svenska bolagen.

Hur ser det ut i samhället runt om kring dig? Ser du några intressanta samhällstrender?

💡 Börspsykologi

Handel med aktier liknar i många avseenden handel med vilka varor som helst. Om många vill sälja samma sak samtidigt, det vill säga utbudet är stort, men intresset för att köpa inte är lika stort kommer förmodligen priset att sjunka. Utbud och efterfrågan är alltså två faktorer som styr priset på en aktie.

Aktiemarknaden kan beskrivas med flockbeteende där merparten av placerarna ofta har liknande åsikt vilket styr efterfrågan på aktier på kort sikt. Börspessimism och börsoptimism smittar och gör att få är villiga att köpa när alla andra säljer och tvärtom. Detta skapar trender i marknaden där börsen går antingen generellt sett upp eller ner i perioder.

Följ inte bara efter vad alla andra gör, bilda dig en egen uppfattning och ta beslut efter din egen analys.

Vi är ofta inte helt rationella utan påverkas av omgivningen och vad alla andra gör. Detta skapar trender i marknaden där börsen går upp eller ner i perioder.

Djupare analys

När man skapat sig en välinformerad bild av vad ett företag gör och hur det mår finansiellt blir nästa steg att förstå om bolaget du tittar på kommer tjäna pengar i framtiden. Detta är ofta en förutsättning för att aktiekursen ska stiga över tid.

Hur hittar du dina vinnaraktier?

Det finns lika många sätt att analysera aktier och företag som det finns analytiker, alla har sina egna favoritmetoder.

Två vanligt förekommande metoder för att analysera aktier är fundamental respektive teknisk analys. Det finns gott om information om dessa båda metoder på internet men väldigt övergripande gäller följande:

Fundamental analys utgår från företaget och dess vinster för att få svaret på om aktiekursen kommer att gå upp.

Teknisk analys utgår från själva handeln i aktien för att hitta mönster som kan skvallra om framtida upp- eller nedgångar.

FAKTA: AKTIEKURSER

- 💡 Förväntningar om vilka vinster bolaget kommer att göra i framtiden är avgörande för aktiekursen.
- 💡 Priset på en aktie styrs av tillgång och efterfrågan. Ju fler som vill köpa, desto högre blir priset.
- 💡 Aktiekurserna påverkas även av räntan i samhället, vilka alternativa placeringsmöjligheter som finns och den risk investerarna är villiga att ta.
- 💡 Dessutom påverkar skatter, omvärlden, samhällstrender, förändringar i bolaget och rykten aktiekurserna.

Ett kritiskt förhållningssätt

Tillgång till information är idag inte något problem, snarare tvärtom. Vi översvämmas av information från tusentals källor. Oavsett var den kommer ifrån, om det är en artikel, ett inlägg på ett aktieforum eller ett vd-ord i en årsredovisning, måste du alltid förhålla dig kritisk till informationen. I bakhuvudet bör du ha frågorna "vem har skrivit och spridit informationen?" och "vilka intressen ligger bakom?". Beroende på vem som ligger bakom och vilka intressen den personen har kan informationen se olika ut. Det behöver inte betyda att den inte är sann, men den kan vara vinklad genom att skribenten väljer att framhäva vissa sidor av ett företag och tona ner andra. Mycket av de dagliga upp- och nedgångarna på börsen handlar om rykten och spekulationer.

Det är därför viktigt att du själv skaffar dig en egen uppfattning om bolaget och dess värde. Sedan kan annan information och insikter som du hittar från andra aktieintresserade komplettera den bild du

har av bolaget eller ge dig inspiration att se bolaget från en annan infallsvinkel. Grunda inte ditt investeringsbeslut enbart på någon annans tro eller övertygelse om bolaget.

Risker

Att äga en aktie innebär en mer riskfylld form av sparande då värdet på en aktie kan svänga kraftigt. Som du nu märkt kräver ett sparande i aktier mer intresse, tid och kunskap av dig.

Priset på aktier påverkas av olika faktorer, framförallt det ekonomiska läget i det enskilda bolaget, men också det ekonomiska läget i landet och i världen. Eftersom aktiekurserna påverkas av ekonomin i stort kan priset på alla aktier på börsen gå ner i perioder. Det innebär att det kan vara riskfyllt att köpa aktier med pengar som du behöver inom kort. Däremot har det visat sig genom historien att aktiekurserna i genomsnitt, trots stora upp- och nedgångar på kort sikt, går upp på lång sikt, vilket också syns på aktiekurvan.

Börsutveckling för olika börser 1990 - 2021

Källa: Macrobond/Ekonomifakta/Unga Aktiesparare

För att minska risken i dina aktieinvesteringar gäller det att förstå faktorerna som påverkar aktiepriset och aktiemarknaden så att du köper aktier till ett så förmånligt pris som möjligt i en period som historiskt indikerar mindre riskfyllt placeringsklimat.

Aktiekurserna styrs till stor del av förväntningar. Därför reagerar börsen ofta starkt vid de första tecknen på förändringar i omvärlden som kan påverka bolagens framtida möjligheter att tjäna pengar – till exempel tecken på en stundande lågkonjunktur eller som senast; Coronapandemin. Då förväntar sig de som handlar på börsen att bolagen framöver kommer att tjäna mindre pengar, vilket gör att de värderar aktierna lägre. Många säljer, och aktiekurserna sjunker. I början av en lågkonjunktur sjunker börsen ofta kraftigt, ibland så kraftigt att man kallar det för börskrasch. Under de senaste 20 åren har man upplevt tre större krascher i marknaden – IT kraschen, Finanskrisen och nu senast Coronakrisen.

Vid en börskrasch är det många som känner oro och obehag.

IT-kraschen

It-bubblan är en period under senare delen av 1990-talet och några år in på 2000-talet, då relativt nystartade bolag, så kallade Dotcom-bolag med fokus på internet och/eller mobiltelefoni växte sig stora på kort tid, övervärderades och sedan tvingades i konkurs eller till försäljning vilket i sin tur ledde till den så kallade IT-kraschen. It-bubblan var resultat av tilltron till "den nya ekonomin", och skeendet förklaras numera främst som en effekt av ett marknadspsykologiskt fenomen. Våren 2000 sprack bubblan, många bolags värderingar blev ställda mot verkligheten och aktiekurserna i dessa bolag och andra föll under en längre tid.

Följ din strategi även vid en börskrasch, och försök undvika orationella beslut.

Finanskrisen 2008-2009

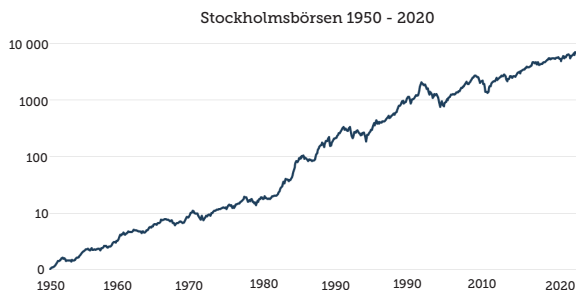
Under 2008 sjönk börsen på grund av en global finanskris och lågkonjunkturen som följde i dess spår. Banker och försäkringsbolag ledde nedgången. Många hade lånat ut för mycket pengar till personer och bolag som inte kunde betala tillbaka. Plötsligt stod bankerna med stora förluster. Deras vilja att låna ut mer pengar

sjönk, eftersom riskerna ansågs stora. Men möjligheten att låna pengar är en förutsättning för att samhället ska fungera. Att vi i ett samhälle lånar ut pengar till varandra gör att bra idéer kan skapa nya bolag och att utvecklingen hela tiden går framåt. Bankernas in- och utlåning är smörjmedlet som får det ekonomiska systemets hjul att snurra.

Coronakrisen

Under våren 2020 sjönk aktiemarknader globalt mycket kraftigt på kort tid till följd av utbrottet av coronaviruset Covid-19. Osäkerhet kring virusets dödlighet, smittspridningen och dess effekt på den globala tillväxten och ekonomin till följd av nedstängning och isolering i samhället gjorde att många investerare sålde sina aktier. En förklaring till den kraftiga nedgången var att börsen under perioden före hade stigit påtagligt. Kraftiga åtgärder från centralbanker, politiker och myndigheter kombinerat med förbättrade utsikter kring viruset gjorde samtidigt att börserna globalt återhämtade sig relativt snabbt.

Här ser du utveckling på Stockholmsbörsen de senaste 70 åren. (Källa: Momingstar/Unga Aktiesparare/Börsdata/Thomson Reuters)

Här ser du utveckling på Stockholmsbörsen de senaste 10 åren. (Källa: Unga Aktiesparare/Börsdata/Thomson Reuters)

Vad hände med börsen?

Kurvorna i diagrammen visar Stockholmsbörsens utveckling under olika tidsperioder. På kort sikt kan utvecklingen på aktiemarknaden svänga kraftigt och kriserna kan vara ödesdigra. Särskilt för dig som privatperson, om du satsat dina sparade pengar i aktier. Som synes har dock börsen hittills alltid återhämtat sig efter en krasch, hur dramatisk den än har känts under tiden den pågått. På lång sikt blir hacken i kurvan inte så stora. Därför är det viktigt att du sparar i aktier på lång sikt och inte med pengar du behöver i din vardag, samt inte lägger alla dina pengar i ett och samma bolag, utan att du spider riskerna och diversifierar – äger aktier i flera olika bolag.

4. Fonder

Det är lätt att spara i fonder. När du sparar i en fond kan du på ett enkelt sätt sprida dina risker mellan olika företag och världens alla finansiella marknader.

Att spara i fonder

Tänk dig att du handlar till en kompismiddag. Alla kompisar har bidragit med hundra kronor var för att du ska köpa maten. I din kasse stoppar du ner olika varor. Alla som är med och betalar kommer att få lika stor del av alla varor i kassen.

Precis så fungerar en fond. Det är en samling värdepapper, till exempel aktier, som ägs gemensamt av flera sparare. När du sparar i fonden köper du en fondandel; om du t.ex. köper en procent av fonden innebär det att du äger en procent av alla de aktier eller andra värdepapper som fonden äger.

Fonder har förvaltare som är de personerna som bestämmer vilka aktier och andra värdepapper som ska ingå i fonden. Det finns fonder med en mängd olika inriktningar. Beroende på vilken inriktning fonden har kan förvaltaren köpa allt från aktier i kinesiska bolag till svenska obligationer.

Spara i fonder eller aktier?

Att spara i fonder har sina fördelar, och att spara i aktier har sina. Det ena behöver inte utesluta det andra. Många tycker att fonder är ett enkelt sätt att komma igång med sitt sparande, och därför börjar man ofta med det och kryddar sedan sin sparportfölj med aktier.

Vad har då fondsparande för fördelar?

💡 Att spara i fonder är ett enkelt sätt att bli aktieägare och ta del av aktiemarknadens tillväxt, inte minst om du inte vill lägga så mycket tid på ditt sparande.

En fond är som en kasse som innehåller flera olika aktier eller värdepapper.

💡 Eftersom en fond investerar i många olika företag får du automatiskt riskspridning i ditt sparande. Sparar du direkt i aktier är det du själv som ansvarar för att du har en bra spridning av risken mellan olika bolag. I en fond betalar du i stället någon annan för att sköta valet av aktier åt dig.

💡 Genom att spara i fonder kan du få en enkel tillgång till utländska marknader. Att själv köpa aktier i exempelvis kinesiska och brasilianska företag är komplicerat och dyrt.

💡 Fonder fungerar mycket bra för regelbundet sparande, t.ex. månadssparande. Du kan spara lite pengar som dras automatiskt från ditt konto varje månad och sätts in i de fonder du valt. Då får du också en bra riskspridning eftersom du köper fondandelar vid olika tidpunkter, både när börsen går upp och när den går ner.

De vanligaste fondtyperna

Det finns många olika fonder att välja på, och en del tycker att det är svårt att välja exakt vilken fond man ska börja spara i. Ett tips för att underlätta fondvalet kan vara att utgå från vilken sorts fond du är intresserad av. Fonderna kan delas in i tre vanliga huvudgrupper: aktiefonder, räntefonder, och blandfonder. Idag kan du välja en hållbar inriktning på många av de här olika fonderna, läs mer om det längre fram. På kommande sidor berättar vi också om fond-i-fonder och hedgefonder.

VISSTE DU ATT?

En aktiefond måste enligt lag investera i minst 16 företag. Ofta köper de aktier i många fler företag än så; många investerar i över hundra bolag. När du köper fondandelar får du del av alla de värdepapper som förvaltaren valt att fonden ska investera i, och en bra riskspridning på ditt sparande.

Fonder är ett bra sätt att äga flera aktier och sprida risken.

Aktiefonder

Aktiefonder investerar minst 85 procent av fondens kapital i aktier. Eftersom aktiemarknaden på kort sikt kan svänga både upp och ner bör du spara på lång sikt i aktiefonder, det vill säga på 5-10 års sikt.

Även om alla aktiefonder investerar främst i aktier så kan de ha väldigt varierande inriktning. Det finns fonder som placerar i ett visst land (till exempel Sverigefonder

som bara placerar i svenska företags aktier), eller en viss region (till exempel Östeuropa eller Asien). Fonder som köper aktier på börser över hela världen kallas för globalfonder. Det finns också fonder som är specialiserade på en viss bransch (till exempel läkemedelsfonder som köper aktier i läkemedelsföretag) eller småbolagsfonder som bara köper aktier i mindre bolag (det vill säga små och medelstora börsnoterade bolag).

Indexfonder

Indexfonder är en typ av aktiefond som har vuxit i popularitet de senaste åren. I en indexfond plockar inte förvaltaren aktivt ut vilka företag fonden ska investera i utan fonden följer ett förbestämt marknadsindex, till exempel OMXS30, som är Stockholmsbörsens 30 mest handlade aktier. Går aktierna i indexet upp så kommer fonden få en positiv utveckling, och motsvarande gäller förstås om indexet går ner. Det finns många olika slags indexfonder, till exempel globala, svenska, amerikanska eller asiatiska.

En indexfond innebär lägre förvaltningskostnader för fondbolaget, som slipper fundera på vilka aktier som ska ingå i fonden. Det innebär att fonden blir billigare för dig som fondsparare än en aktivt förvaltd fond. Indexfonder kan vara ett bra alternativ för långsiktigt sparande eftersom avgifterna är låga och avkastningen blir som genomsnittet på börsen.

Räntefonder

En räntefond är en fond som placerar i räntebärande värdepapper, exempelvis obligationer och statsskuldväxlar. Det finns både korta och långa räntefonder. Korta räntefonder kallas även penningmarknadsfonder eller likviditetsfonder och placerar främst i värdepapper som är garanterade av staten, som statsskuldväxlar, och har en löptid på mindre än ett år. Räntan på sådana värdepapper är relativt förutsägbar. De förväntas ge en jämn (men relativt låg) avkastning. En kort räntefond kan vara ett alternativ om du sparar på kort sikt, cirka ett år.

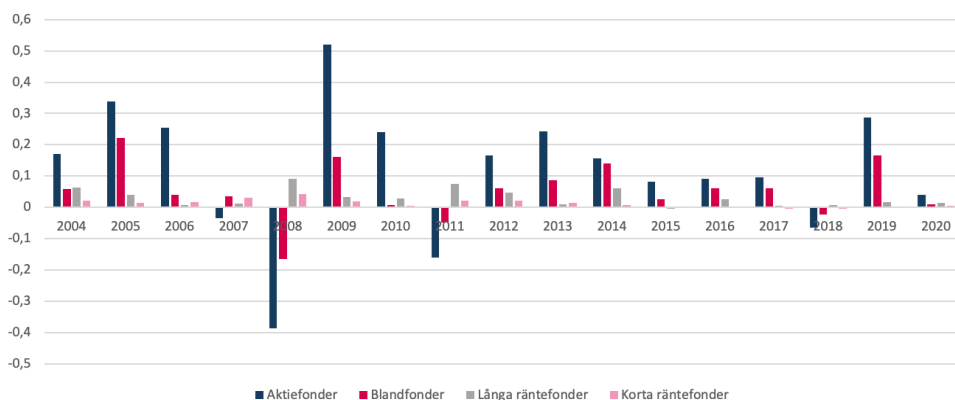
De långa räntefonderna kallas även för obligationsfonder och placerar i värdepapper som har en löptid på mer än ett år. En ränteförändring i ekonomin får därför större effekt på en lång räntefond, och risken är högre än i en kort räntefond. Om marknadsräntan sjunker stiger värdet på en lång räntefond, eftersom värdet på fondens innehav stiger när räntan sjunker. Om räntan stiger kan fondens innehav tappa i värde, och värdet på fonden kan sjunka. Risken i en lång räntefond är därmed högre än i en kort räntefond och därför bör du ha en längre tidshorisont när du sparar i en lång räntefond, det vill säga 2-3 års sikt. Ett exempel på en lång räntefond som har ökat i intresse de senaste åren är företagsobligationsfonder. Företagsobligationsfonder är fonder som investerar i obligationer som ges ut av företag. Man kan säga att fonden är en portfölj av olika lån till olika företag. Precis som när staten använder en statsobligation så ger företag ut en obligation för att få in kapital för att finansiera den egna verksamheten. Notera dock att olika räntefonder kan ha olika risk beroende på vem som gett ut obligationerna. Företagsobligationer är ofta mer riskfyllda än statsobligationer exempelvis. Läs mer om hur obligationer och andra räntebärande papper fungerar på sidan 23.

Det finns många olika slags indexfonder, till exempel: globala, svenska, amerikanska eller asiatiska.

Årlig avkastning i olika fondtyper 2004-2020

Källa: Morningstar/Fondbolagens förening/Unga Aktiesparare

Blandfonder

En blandfond är en fond som investerar i både aktier och räntebärande värdepapper. Fördelningen mellan aktier och räntebärande värdepapper kan variera. En blandfond kan exempelvis investera en tredjedel av kapitalet i räntebärande papper, en tredjedel i aktier och använda den sista tredjedelen till att investera i det som förvaltaren bedömer ger bäst avkastning för tillfället – aktier eller räntebärande värdepapper

En vanlig form av blandfond är de så kallade generationsfonderna. Fonderna är anpassade efter olika generationers pensionssparande. För dagens unga placeras det mesta av kapitalet i aktier. När pensionen och den dag pengarna ska användas närmar sig kommer en större del av generationsfonden att investeras i räntebärande papper för att dra ner risken.

Fond-i-fonder

Vissa fonder placerar allt sitt kapital i andra fonder i stället för i enskilda aktier eller räntepapper och kallas därför fond-i-fond. Fond-i-fond kan vara ett alternativ till att själv välja flera olika fonder. Genom att välja en fond-i-fond gör du själv endast ett val,

sedan beslutar fondförvaltaren vilka fonder som ska ingå. Fondbyten kan ske i fonden utan att du behöver betala skatt på dina kapitalvinster. Det finns fonder som enbart placerar i aktiefonder alternativt enbart räntefonder, men också fond-i-fonder med kombinationer av olika fondtyper.

Se till att kolla avgifterna i fond-i-fonder. Spararen betalar avgifter till fond-i-fonden, men också för de fonder som fond-i-fonden investerar i.

Fonder ger privatpersoner en enkelhet i sparandet, men den enkelheten har såklart också ett pris, priset är fondens avgift.

Hedgefonder

En hedgefond är en specialfond som kan ha som mål att ge positiv avkastning oavsett om aktie- eller räntemarknaderna går upp eller ned. För att uppnå detta har hedgefonder friare placeringsregler och kan investera i både aktier och obligationer, ta lån, placera i optioner med mera.

Hedgefonder kan ha allt från låg till mycket hög risk. Därför är det viktigt att du läser igenom fondens strategi innan du investerar i en hedgefond.

Hedgefonderna kännetecknas också av att förvaltarna ofta riskerar egna pengar i fonden. Dessutom är avgifterna ofta prestationsrelaterade, vilket innebär att spararna betalar en lägre avgift om fonden utvecklas dåligt och en högre avgift om fonden utvecklas bra. Undersök alltid avgifterna innan du bestämmer dig för att investera i en hedgefond.

Att investera hållbart handlar inte bara om att ta hänsyn till miljö, utan även till människor och djur.

Att spara hållbart

Vi står inför stora framtidsutmaningar som förutsätter att vi styr om vår konsumtion och livsstil till ett sätt som är mer miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbart. Att veta att sparpengarna bidrar till en hållbar utveckling blir allt viktigare för många sparare, och idag blir det också allt vanligare att till exempel olika aktiefonder har någon slags hållbarhetsprofil. Hållbara, eller ansvarsfulla investeringar, är ett samlingsnamn för en rad olika arbetssätt som investerare använder för att ta miljö- och samhällsansvar i sina investeringar. Fondernas hållbarhetsarbete kan utgå från någon av dessa metoder:

💡 Fonden väljer ut vissa bolag som stämmer överens med de kriterier den sätter upp vad gäller hållbarhet, till exempel miljö. Att analysera företagets arbete med miljöfrågor är då avgörande för vilka bolag som väljs ut i fonden. En fond kan också välja ett tema och enbart investera i bolag som arbetar med till exempel miljöteknik eller hälsovård.

💡 Ett annat alternativ är att fonden väljer bort vissa bolag. Det kan till exempel handla om att man väljer bort företag inom vissa branscher som vapen, tobak eller utvinning av fossila bränslen.

💡 Fonden kan också använda sitt ägarinflytande för att påverka bolag i hållbarhetsfrågor. Det kan handla om att ställa krav på en mer miljövänlig produktion eller på bättre arbetsvillkor i fabrikena.

FAKTA: HÅLLBARHETSMÄRKNING

För att underlätta för spararna att hitta hållbara fonder har olika hållbarhetsmärkningar tagits fram, nedan ser du några. Men kom ihåg att märkningar är lite trubbiga verktyg som inte säger allt. Ett tips är att läsa fondens informationsbroschyr som beskriver hur den arbetar med hållbarhet.

💡 Mornningstars jordglober hittar du på fondutvärderaren Mornningstars sida, och hos många banker. Märkningen sätter poäng på det sociala och miljömässiga ansvarstagandet hos de företag som ingår i fonden. Mornningstar har också en lövmärkning, som innebär att fonden har en låg koldioxidrisk.

Läs mer på [mornningstar.se](https://www.morningstar.se)

💡 En Svanenmärkt fond ska uppfylla vissa kriterier och till exempel avstå från att investera i vissa branscher. Fonden betalar en avgift för att ansöka om märkningen.

Läs mer på [svanen.se](https://www.svanen.se)

💡 Alla fonder är skyldiga enligt lag att informera om sitt hållbarhetsarbete. Man kan läsa om hållbarhetsarbetet i fondens informationsbroschyr.

Vart du investerar dina pengar får avtryck och konsekvenser för människor och planeten. Fundera över vad du tycker är viktigt och vad du vill spara i.

Hur väljer man fond?

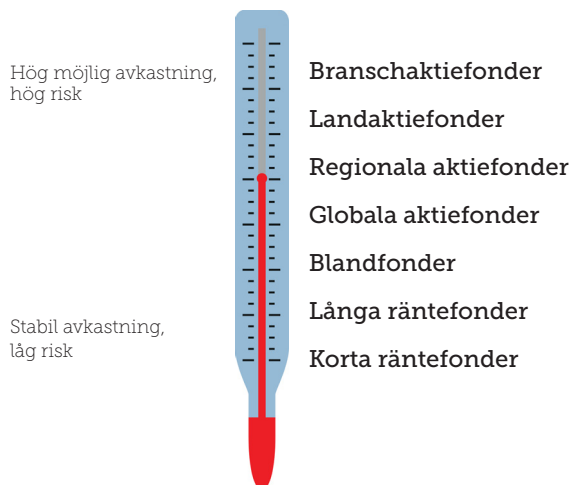
Hur ska du göra för att hitta rätt bland det stora urvalet av fonder? Utgå först och främst i från dina egna behov och sparmål. Sparar du på flera års sikt kan du ta högre risk än när du sparar på kortare sikt. Vilken fond du väljer beror på vilken risk du är villig att ta och vilken avkastning du vill ha. Med risk menas att fonder kan både öka och minska i värde, och att det inte är säkert att du får tillbaka hela den summa som du har investerat. Avkastning och risk är alltid sammankopplade – för att få högre avkastning måste du ta högre risk. Läs mer om risk i kapitel 2.

Avkastning och risk i olika fondtyper

Ju kortare tid det är till ditt sparmål, desto lägre risk bör du ha. När du sparar pengar på riktigt kort sikt, som till sommaren semester, ska du spara på ett bankkonto. När du sparar på 5-10 års sikt kan du välja en aktiefond. Men olika aktiefonder har också olika risk beroende på den enskilda fondens inriktning, strategi och marknadsexponering.

Räntefonder har generellt en låg men stabil avkastning, eftersom de investerar i räntebärande värdepapper. Man skiljer på korta räntefonder (penningmarknadsfonder) och långa räntefonder (obligationsfonder). Korta räntefonder ger en stabil avkastning över tid. De långa räntefonderna kan ge högre avkastning men innebär en viss risk, eftersom avkastningen kan variera. Risken beror också på vilken typ av obligationer som fonden innehåller, företagsobligationer är ofta mer riskfyllda än statsobligationer exempelvis.

Fondtermometern

Blandfonderna innehåller både aktier och räntebärande värdepapper och risknivån blir därför ett mellanting mellan räntefonder och aktiefonder. Risknivån kan variera stort mellan olika blandfonder.

De övre fondtyperna på termometern är rena aktiefonder. Där innehåller fondkorgen främst aktier, vilket ger en hög möjlig avkastning men högre risk. Ju mer specialiserad en aktiefond är, desto högre är risken men också den möjliga avkastningen.

Längst ner bland aktiefonderna hittar du de globala aktiefonderna. De investerar i aktier över hela världen och riskerna är därför spridda mellan många länder. Regionala aktiefonder är mer specialiserade. Om du tror att det kommer att gå bra för en viss

region, som Asien eller Latinamerika, väljer du en regional fond. Fonden är relativt specialiserad, men du sprider dina risker mellan flera olika länder.

Ryssland och Kina är exempel på länder där den ekonomiska utvecklingen har varit explosionsartad på senare år. För att ta del av en sådan utveckling kan du köpa landfonder. Risknivån är dock högre, eftersom du investerar i enbart ett land – om något händer som drabbar landets ekonomi så drabbas också din fond.

Branschfonder, exempelvis IT-, bioteknik eller miljöteknikfonder har högst risk eftersom alla företag som fonden investerar i verkar inom samma bransch.

När du ska välja en fond, gör det i två steg. I steg 1 väljer du fondtyp, och i steg 2 väljer du en enskild fond inom den fondtypen.

Fonder har olika avkastning och risk, välj de fonder som passar just ditt sparande, beroende på vad du sparar till.

Steg 1. Välj fondtyp

Välj fondtyp efter hur länge du kan avvara dina pengar, risk och avkastning/värdeutveckling. Titta på fondtermometern för att få en uppfattning om var på riskskalan olika typer av fonder ligger. Spara i korta räntefonder på kort sikt, i långa räntefonder på ett par års sikt och i aktiefonder på mer än fem års sikt. När du väljer en aktiefond, bestäm vilken marknad du är intresserad av och bedöm vilken risk det innebär. Är det en smal branschfond eller en bred globalfond?

Redan när du investerar i en fond får du en riskspridning eftersom fonden innehåller många olika värdepapper, men välj gärna flera olika fonder som investerar på olika marknader också. Då sprider du dina risker ytterligare.

Väljer du indexfonder eller aktivt förvaltade fonder? Eller kanske både och?

Steg 2. Välj fond

När du har hittat rätt risknivå för ditt fondsparande och en inriktning som du tror på har du ofta flera fonder att välja mellan. Då är det dags att utvärdera de olika fonderna. Hur bra har de gått och hur mycket kostar de?

Det är vanligt att fonder jämför sitt resultat med ett index. Index talar om hur aktierna på en börs eller i en region har utvecklats i genomsnitt. Som ett exempel jämför Sverigefonder vanligtvis sin värdeutveckling med utvecklingen på Stockholmsbörsen. För att jämförelsen med index ska säga någonting måste du jämföra fonden med ett passande index. Att jämföra en Asienfond med ett världsindex säger inte så mycket, eftersom Asienfonden bara får köpa aktier i Asien och inte resten av världen.

Historisk avkastning är intressant att titta på, men garanterar förstås inte att fonden kommer att utvecklas på samma sätt i framtiden. Därför bör du också titta på fondens avgift. När du tittar på en fonds historiska avkastning är avgifterna redan avdragna. För räntefonder, där avkastningen vanligen inte skiljer sig så mycket, kan avgifterna bli avgörande för din avkastning. För aktiefonder, där avkastningen kan skilja sig mycket mer, kan du börja med att titta på fondens avkastning. Jämför sedan avgiften med andra fonder i samma kategori. Är den prisvärd? Läs mer om kostnader nedan.

Det finns speciella faktablad för alla fonder som innehåller viktig information för ditt fondval och är ett bra verktyg för att

jämföra olika fonder. För att få veta mer om risknivån för just den fond som du funderar på kan du läsa i fondfaktabladet, eller för att veta vilket index fonden strävar efter att slå.

På nätet finns bra verktyg när du ska utvärdera olika fonder. På sajten fondkollen.se kan du enkelt jämföra Sveriges alla fonder. Du kan till exempel se vilka Sverigefonder eller Globalfonder som har gått bäst på 1, 3, 5 eller 10 års sikt, titta på avgiften, ta del av hållbarhetsinformation och fondutvärderingsföretaget Morningstars betyg. Morningstar.se är en annan sajt där du kan söka och jämföra fonder eller få fondtips.

Läs mer om vad som avgör ditt val av sparform i kapitel 2

Glöm inte att kolla vad fonden kostar och jämför kostnaden med liknande fonder.

TIPS!

- 💡 Köp flera fonder som investerar på olika marknader. Går en fond mindre bra kan det vägas upp av en annan som går bättre.
- 💡 På fondkollen.se eller morningsstar.se kan du hitta och jämföra fonder i olika kategorier.
- 💡 När fondens avkastning visas är alltid avgifterna avdragna.
- 💡 Jämför avgiften på fonderna kontra avkastningen. Avgifterna har stor betydelse för hur ditt sparande utvecklas, särskilt på lång sikt.
- 💡 Spara regelbundet i fonder, exempelvis via ett månadssparande, så får du ett bra snittpris på dina fondandelar.

FAKTA?

För varje fond finns enkla faktablad. Det innehåller den viktigaste informationen om fonden: mål och placeringsinriktning, risk/avkastningsprofil, avgifter och historisk avkastning. Informationen är uppställd på samma sätt så att det ska vara lätt att jämföra fonder. Läs faktabladet innan du börjar spara i en fond!

VIKTIGT ATT TÄNKA PÅ!

Historisk avkastning är ingen garanti för framtida avkastning. De pengar som placeras i fonder kan både öka och minska i värde och det är inte säkert att du får tillbaka hela det insatta kapitalet.

Kostnader

En viktig faktor vid val av fond är avgiften/priset. Som fondsparare ska man vara prismedveten, det vill säga jämföra priset med vad man får för pengarna. Avgiften varierar från fond till fond, och är avkastningen hög kan en hög avgift vara värd att betala. Jämför avkastning och avgifter i olika fonder inom samma fondtyp för att vara säker på att din fond är prisvärd.

Årlig avgift

Årlig avgift är det mest heltäckande avgiftsmåttet och innehåller fondens samtliga kostnader utom courtagekostnader samt eventuell prestationsbaserad avgift. Måttet används på samma sätt i hela Europa. Avgiften anges som en årlig procentsats och tas ut med 1/365-del varje dag automatiskt. Detta skiljer sig från att äga aktier direkt, då betalar du bara när du köper och när du säljer aktierna men inget under tiden du äger aktierna.

Förvaltningsavgift

Förvaltningsavgiften ingår i årlig avgift och för Sverigeregistrerade fonder är förvaltningsavgift och årlig avgift ofta densamma. För utlandsregistrerade fonder kan dock förvaltningsavgiften vara lägre än årlig avgift eftersom vissa kostnader exkluderas.

Förvaltningsavgiften går bland annat till löner för förvaltare, administration, analys och information. Avgiften kan skilja sig

Precis som för alla andra tjänster så betalar man en avgift för det värde som skapas. När det kommer till att investera betalar du t.ex. förvaltningsavgift för att någon ska investera dina pengar och de transaktioner som det innefattar.

mycket mellan olika fonder. Generellt har aktiefonder högre avgift än räntefonder och aktivt förvaltade fonder är dyrare än indexfonder, som är passivt förvaltade och följer ett förutbestämt index.

Utöver förvaltningsavgiften tillkommer vissa kostnader. Det kan handla om avgifter för köp och försäljning av värdepapper i fonden. Sådana kostnader är svåra att förutspå och kan variera från år till år.

Insättnings- och uttagsavgifter

Både insättnings och uttagsavgifter är mycket ovanliga i Sverige, men vissa fondbolag tar ut en avgift när du tar ut eller sätter in pengar.

VISSTE DU ATT?

8 av 10 vuxna svenskar sparar i fonder. Räknar man fondsparandet i premiepensionen så är alla svenskar som arbetar fondsparare. Det vanligaste är att man fondsparar för att ha en ekonomisk buffert eller till pensionen. Många sparar också till bostad eller barn/barnbarn.

Se till att ha koll på kostnaderna, avgifter är en viktig faktor som påverkar din avkastning.

Att köpa och sälja fonder

Innan du köper fonder - lägg några minuter på att välja vilken sorts konto du ska spara på. Läs mer om olika kontotyper på sidan 31 - 32.

När du vill börja spara i fonder kan du vända dig antingen direkt till det aktuella fondbolaget, till din bank eller ett fristående fondtorg. Det vanligaste är att du använder dig av internetjänster. Det går till ungefär som när du handlar vilken vara som helst på nätet, du väljer vilken produkt du vill köpa och hur mycket pengar du vill investera.

Antingen väljer du att sätta in en engångssumma eller så kan du lägga upp en stående överföring från ditt bankkonto till en eller flera fonder. Många uppskattar en stående överföring eftersom allt sker per automatik. Det som då krävs av dig som fondsparare är att du väljer ut vilka fonder du vill spara i, och att du lägger upp själva månadssparandet.

Hur tar du ut dina pengar?

När du vill ta ut pengarna, det vill säga sälja dina fondandelar, gör du det också enkelt via nätet. Du bestämmer hur stor summa du vill ta ut och fondbolaget räknar om beloppet i fondandelar. Du behöver ha några dagars framförhållning när du ska ta ut pengar eftersom det ofta tar någon dag för fondbolaget att sälja dina andelar och betala ut dina pengar.

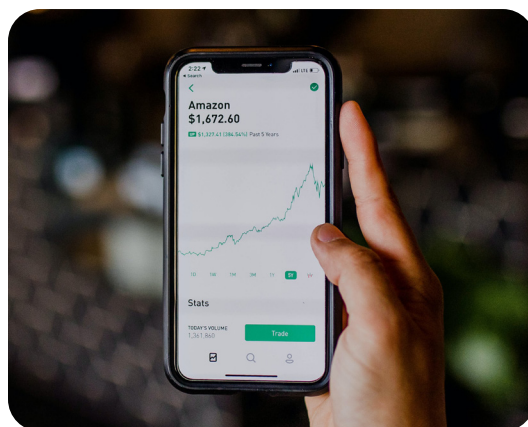
Om andelarna är mer värda än när du köpte dem har du gjort en kapitalvinst. Sparar du direkt i fonden (inte via någon kapitalförsäkring eller investeringssparkonto) betalar du 30 procent i skatt på vinsten. Skatten betalas inte direkt utan kommer på din deklaration året efter försäljningen. Glöm inte att lägga undan pengar till detta.

Värdet på fondandelarna

Till skillnad från aktier och andra börshandlade produkter har fonder ingen köp- eller säljkurs. Fonder har istället ett nettoandelsvärde (NAV). Nettoandelsvärdet räknas ut varje dag och beräknas genom

att dela marknadsvärdet på fondens alla tillgångar med antalet andelar.

När en fonds innehav ökar i värde stiger NAV-kursen. Inkomster från utdelningar och räntor som fonden får räknas också in i nettoandelsvärdet. Förvaltningsavgiften är bortdragen, så när man jämför fonder behöver man inte räkna bort förvaltningsavgiften.

När du köper aktier går affären igenom direkt, när du köper fonder tar det ett par dagar innan affären syns på ditt konto.

Hur funkar en fond?

Fondbolagen, som förvaltar de fonder du som kund kan spara i, ägs ofta av en bank, ett försäkringsbolag eller ett värdepappersbolag. Det finns också fondbolag som är helt fristående företag. Ett fondbolag kan förvalta flera olika fonder.

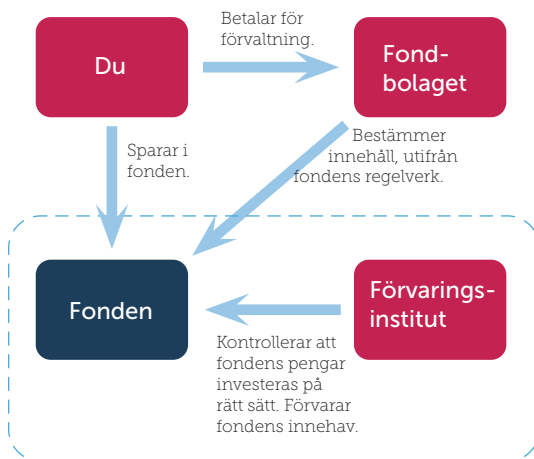
När du sparar i en fond ger du fondbolaget uppdraget att administrera fonden och förvalta dess kapital. Som andelsägare i en fond räknas du inte som ägare i bolagen som fonden äger aktier i. Om din fond äger aktier i till exempel Investor får du inte rösta på Investors bolagsstämma. Det är fonden som står som ägare, och fondbolaget representerar fonden.

På bolagsstämmor räknas fonden som en vanlig aktieägare och har rösträtt och rätt att uttala sig. Svenska fonder är idag stora ägare i många svenska bolag och fondbolagen har stor makt.

Fondens tillgångar ägs av andelsägarna. Fonden drivs av fondbolagen, men är fristående från fondbolaget på så vis att fondens pengar inte ingår i fondbolagets tillgångar. Fondbolagens vinster eller förluster påverkar inte dina andelar i fonden.

Som en extra kontrollfunktion finns förvaringsinstitutet. Alla svenska fondbolag har en bank eller ett annat kreditinstitut som förvaringsinstitut för fondens innehav. Förvaringsinstitutet tar emot och förvarar de värdepapper som fonden äger. Dessutom ser man till att utgivning och inlösen av fondandelar går rätt till, att fondandelarnas värde beräknas korrekt och att fonden placerar sina pengar enligt de regler som

satts upp för fonden. Om ditt fondbolags ekonomi skulle försämrats påverkar det därför inte alla dina fondandelar.

VISSTE DU ATT?

Den största skillnaden mellan hur kvinnor och män fondsparar är inställningen till risk. Män säger sig i större utsträckning än kvinnor vara villiga att ta högre risk för att kanske få bättre avkastning. En annan skillnad är att kvinnor i högre grad än män väljer hållbara fonder.

Källa: Fondspararundersökning 2020 och undersökning Hållbart fondsparande 2020, Kantar Sifo Prospera för Fondbolagens förening.

5. Gyllene regler

Fem enkla regler att komma ihåg för ett smartare sparande och investering.

1

Förstå vad du köper

Oavsett vad du köper vill du veta att du får något bra för pengarna. Ska du köpa en ny telefon väljer du troligen en med funktionerna du vill ha och som du tycker är värd pengarna. Det är lätt att glömma detta när det kommer till sparandet. Vare sig det gäller aktier eller fonder är det viktigt att förstå vad det är du köper, bland annat för att du inte ska ta onödigt höga risker.

När du ska köpa aktier är det extra viktigt att veta vad du köper, eftersom risken med aktier ofta är högre än när du exempelvis köper en fond. Men om du gör din egen analys och verkligen förstår möjligheterna i företaget du köper aktier i ökar chanserna att göra en bra investering.

Hur gör man sin egen analys?

Börja med att sätta dig in i vad företaget gör. Vad är affärsidén? Vilka produkter eller tjänster säljer företaget? På vilka marknader säljs produkterna? Dessa frågor är en bra start för att förstå företaget. Nästa steg kan vara att börja fundera på om företagets tjänst eller produkt kommer att efterfrågas mer framåt och om företaget gör vinst i dagsläget. Ju mer du lär dig om företaget, desto lättare blir ditt att förstå om det är bra att köpa aktier i företaget eller inte.

När du sparar dina pengar i fonder är risken lägre. Fonden garanterar dig en riskspridning. Men samma regel gäller ändå: förstå vad du sparar i. Sätt dig in i vad fonden investerar i, hur hög avkastningen kan bli och hur hög risken och avgiften är. Förstår du vad du köper är chanserna större att du blir nöjd med din investering.

När du förstår vad du investerar i minskar du risken för att du ska bli negativt överraskad,

PRAKTISKA TIPS

- 💡 Innan du köper aktier, undersök hur företaget tjänar sina pengar.
- 💡 Läs företagets egen information och analyser av andra. Jämför vad olika analytiker tycker.
- 💡 Innan du sparar dina pengar i en fond, ta reda på vad fonden investerar i, risknivån och vad den kostar.
- 💡 Gå på träffar och utbildningar. Att prata med andra ger mer än tusen böcker.
- 💡 Läs vidare i den här boken. Kunskap är det viktigaste för att kunna spara smart.

Gör din egen analys av det du vill investera i så att du har koll och förstår vad det är du köper.

2

Håll dig informerad

Häng med i vad som händer så blir ditt sparande bättre och roligare.

Det mesta i livet behöver underhållas för att växa och frodas. Blommor måste vattnas, hus målas och programvaror uppdateras. Ditt sparande behöver också lite underhåll om du vill tjäna så mycket pengar som möjligt på det.

Ambitionsnivån för hur mycket du vill engagera dig i ditt sparande sätter du själv. Sparar du i fonder behöver du generellt sett inte ha lika mycket tid och lika stort intresse som om du sparar i aktier.

Att hålla dig informerad behöver verkligen inte innebära att du tillbringar hela dagarna framför börssidorna på nätet. Det räcker att du skaffar dig rutiner för att då och då följa upp vad som händer i de företag och på de marknader du sparar i.

Att investera är som ett maratonlopp, det tar tid att nå sina mål

PRAKTISKA TIPS

💡 Skaffa en rutin för hur ofta du vill följa upp ditt sparande. Varje vecka, varje månad eller varje halvår? Välj risknivå därefter.

💡 Kolla på ekonominyheterna eller läs igenom ekonomisidorna på en tidnings hemsida.

💡 Hitta andra källor till information. Det kan vara nyhetsbrev, podcasts, youtube eller sociala medier.

💡 Glöm inte att vara källkritisk. Allt som står behöver inte vara fakta eller sanning.

3

Spara långsiktigt

När börsen svänger på kort sikt är du trygg om du sparar långsiktigt.

På lång sikt har börsen hittills alltid gått upp. På kort sikt kan den svänga kraftigt. Alla har hört talas om krascher när aktiekurserna plötsligt har sjunkit mycket. Sådana händelser avskräcker många från att investera på börsen. Men om du sparar på lång sikt kan du ta del av börsens långsiktiga avkastning, utan att ligga sömlös om nätterna och oroa dig för dina sparpengar.

För att ta del av aktiemarknadens långsiktiga tillväxt måste du som sparare vara lika långsiktig. Därför ska du aldrig investera pengar som du behöver inom en snar framtid. Om du satsar pengar som du snart kommer att behöva kan resultatet nämligen bli att du tvingas sälja aktier eller fonder när kurserna gått ner, vilket blir en dålig affär för din del. Om du i stället har råd att vänta vänder ofta kursen upp och du slipper en förlustaffär.

Spara långsiktigt för snöbollseffekten

Genom att spara långsiktigt ökar du chansen att dina sparade pengar ska växa eller öka i värde. Genom att spara

långsiktigt kan du nämligen dra nytta av ränta på ränta-principen vare sig det gäller ränta, värdeökning eller utdelning. Om du exempelvis sparar 10 000 kronor i tio år och får en ränteutbetalning varje år så innebär det att dina pengar växer för varje år, och du får ränta även på förra årets utbetalda ränta. Samma sak gäller om du får utdelning på aktier och köper nya aktier för utdelningen. Ränta på ränta kan därför beskrivas som en snöbollseffekt; ju större snöbollen – sparandet – är desto mer yta kan samla på sig snö – pengar – när bollen rullar nerför backen och desto snabbare växer den.

PRAKTISKA TIPS

💡 För att ta del av börsens uppgång på sikt måste du själv vara långsiktig. Spara i aktier och aktiefonder på minst fem års sikt.

💡 De pengar du sparar i aktier och aktiefonder ska vara pengar som du inte måste ha inom en snar framtid.

💡 Drabbas inte av panik när börsen går ner. Om du är långsiktig och har analyserat dina innehav är det bättre att inte sälja, så riskerar du inte att missa uppgången.

💡 Genom att spara långsiktigt ökar du chansen att dina sparade pengar ska växa eller öka i värde tack vare ränta på ränta-effekten.

4

Spara regelbundet

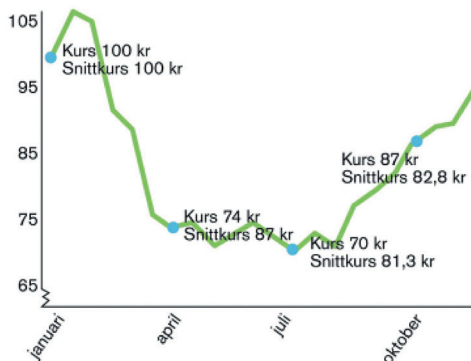
Ingen vet när börsen är på toppen eller på botten. Spara regelbundet, så får du ett bra snittpris.

Målet för dig som vill få dina pengar att växa är att köpa billigt och sälja dyrt. Men det är svårt, eller nästan omöjligt, att veta när en aktie eller en marknad är nere på sin botten, det vill säga när det är köpläge, och när den sedan står på sin topp och det är dags att sälja.

Istället för att försöka dig på den omöjliga konsten att förutspå hur börsen kommer att gå kan du spara regelbundet. Genom att investera lite pengar exempelvis varje månad eller varje kvartal kommer du att köpa både när börsen står högt, lågt och mittemellan. Detta gör att du på lång sikt har köpt på ett pris närmre genomsnittet och att du på lång sikt ökar chansen till en bra utveckling på dina investeringar.

Låt oss säga att du ska investera 1 000 kronor i aktier eller fonder vid fyra tillfällen. Vid första köpet betalar du en kurs på 100 kronor. Vid nästa köp betalar du bara 74 kronor. Din snittkurs är 87 kronor. Följande köp ger dig en ännu lägre kurs, 70 kronor. Snittkursen är nu 81,3 kronor. Vid fjärde köpet har kursen stigit till 87 kronor. Snittkursen är 82,8 kronor.

Regelbundet sparande – bättre snittkurs

I efterhand är det lätt att se att du skulle ha investerat alla pengar vid tillfälle nummer 3. Då var det omöjligt att veta, kursen hade kunnat fortsätta falla. Sannolikheten är lika stor att du hade investerat alla dina pengar vid punkt 1 och betalat den högsta kursen av alla. När du investerar regelbundet minskar du problemet med att inte köpa vid rätt tillfälle. Istället utnyttjar du börsens inneboende förmåga att stiga över tid.

PRAKTISKA TIPS

💡 Sätt upp ett månadssparande där pengar dras från kontot direkt efter löning.

💡 Bestäm hur månadssparandet ska investeras, i vilka fonder eller aktier.

5

Sprid risken

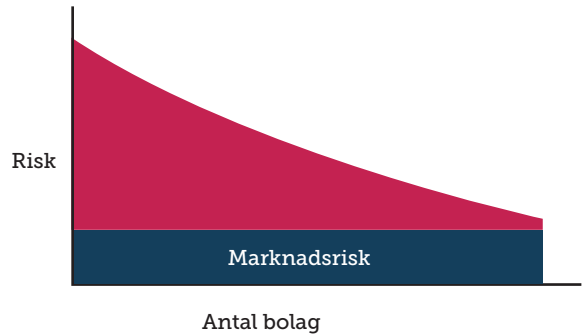
Satsa inte allt på samma kort. Minska din risk genom att investera i olika företag, branscher och marknader.

Satsa inte allt på samma kort. Minska din risk genom att investera i olika företag, branscher och marknader.

Risken för att hela aktiemarknaden går upp och ner kommer alltid att finnas där när du investerar i aktier och aktiefonder. Detta kan man hantera genom att vara långsiktig i sitt sparande, för på lång sikt har börsen alltid gått upp. Risken för att hela aktiemarknaden går ner brukar kallas marknadsrisken.

Utöver risken för att marknaden i sin helhet går ner så finns det alltid en risk för att enskilda bolag sjunker i värde. Risken för att något som händer ett specifikt bolag ska påverka ditt sparande kallas för bolagsrisk och den kan du minska genom att köpa många olika aktier. Du ska gärna ha över tio bolag för att verkligen minska bolagsrisken. För att verkligen sprida risken bör du också investera i flera olika branscher. Under en period kan en bransch gå väldigt dåligt, men det finns ofta någon annan bransch som går bra. Ett alternativ för att få riskspridning kan vara att satsa på investmentbolag som i sin tur äger olika typer av företag. Läs mer om investmentbolag på sida 46.

När du sparar i fonder är den bolags-specifika risken redan minskad eftersom aktiefonder alltid investerar i många bolag. Tänk däremot på att sprida risken över olika branscher och länder.

PRAKTISKA TIPS

- 💡 Köp aktier i många olika företag, gärna över tio stycken.
- 💡 Köp aktier i företag inom olika branscher.
- 💡 Köp inte bara fonder på en marknad, sprid dina innehav.

6. Pension

Blir ditt liv som pensionär en dans på rosor eller ett lerigt löppass i taggig terräng? Ju tidigare du sätter dig in i det här med pensionen, desto bättre chanser har du att leva ett rikt liv på ålderns höst.

Pension i tre delar

För de flesta unga känns pensionen väldigt avlägsen. Men ju tidigare du börjar lära dig lite om hur pensionen fungerar, desto bättre kommer du att bli på att se till att dina pensionspengar växer. Det kan göra skillnaden mellan guldkant på vardagen och att behöva vända på varje slant när du blir pensionär.

Din pension består av tre delar: den allmänna pensionen (som i sin tur består av inkomstpension och premiepension), tjänstepensionen och eventuellt ett eget sparande.

💡 Den allmänna pensionen får du från staten

💡 Tjänstepensionen får du från din arbetsgivare

💡 Du kan också lägga till ett eget pensionsparande

Att se pensionen som sin framtida lön kan göra att det känns lättare att ta tag i det!

Här går vi igenom de tre delarna i pensionen var för sig och börjar med den allmänna pensionen. Det är den alla får och som du ska tänka på först, eftersom pengar till den allmänna pensionen läggs undan åt dig så snart du har en inkomst som du betalar inkomstskatt på.

Varje år räknas när du samlar pensionspoäng

När du tjänar över 20 135 kronor på ett år läggs det automatiskt undan pengar till din pension. Siffran gäller för 2021 och beräknas utifrån det så kallade prisbasbeloppet. Det är en siffra som används som grund för uträkning av pensioner och andra statliga utbetalningar. Siffran justeras varje år i takt med prisutvecklingen i samhället. Under 2021 är ett prisbasbelopp 47 600 kronor och du måste tjäna mer än 42,3 procent av ett prisbasbelopp (det vill säga 20 008 kronor) för att få så kallade pensionsrätter.

Det statliga pensionssparandet är som en poängjakt, där du varje år samlar ihop

poäng – "pensionsrätter" – beroende på hur stor inkomst du har. En del av pensionsrätterna kommer från den skatt du betalar på lönen och en del kommer från de arbetsgivaravgifter som din arbetsgivare betalar in för dig som anställd. Arbetar du utan att betala skatt får du inga pensionsrätter.

Varje år får du pensionsrätter till inkomstpensionen som motsvarar ett värde av 16 procent av din pensionsgrundande lön. Dessutom får du pengar till din premiepension till ett värde av 2,5 procent av din pensionsgrundande lön. Har du en pensionsgrundande inkomst på 100 000 kronor före skatt under ett år sparas 18 500 kronor automatiskt till din pension. Tjänar du upp till 170 000 kronor under ett år så sparas det mer till din pension än vad du betalar skatt. Det är alltså en lönsam affär att jobba extra.

Den lön som pensionssparandet bygger på kallas för den pensionsgrundande lönen. En lön upp till 550 000 kronor per

Jobbar du extra vid sidan om studierna?

år är pensionsgrundande. Siffran gäller för 2021 och beräknas på 7,5 så kallade inkomstbasbelopp minus den allmänna pensionsavgiften. Inkomstbasbeloppet fyller samma funktion som prisbasbeloppet. Tjänar du mer än detta inkomsttak så bidrar inte den del som överstiger taket till att öka din pension. Däremot fortsätter din arbetsgivare att betala in pensionspremier på lönen därutöver om du har så kallad tjänstepension vilket nio av tio arbetstagare har. Läs mer om denna typ av pension på nästa sida.

Olika sorters bidrag och stöd som staten betalar ut kan också ge dig pensionsrätter. Studier på universitet och högskola som ger dig rätt till studiebidrag är pensionsgrundande. Och om du har inkomster från socialförsäkringen, som till exempel sjukersättning, föräldrapenning och arbetslöshetsersättning, så är även det pensionsgrundande.

VISSTE DU ATT?

Om du jobbar svart förlorar du pensionspengar. När du betalar skatt får du däremot automatiskt ett pensionssparande.

Så snart du tjänar över 20 135 kronor per år (2021) avsätts ett belopp som motsvarar 18,5 procent av din lön till den allmänna pensionen, varav 16 procent går till inkomstpensionen och 2,5 procent till premiepensionen.

Inkomstpension + premiepension = allmän pension

De 18,5 procent av din lön som varje år sparas till din pension delas upp i två delar: inkomstpension och premiepension. Den största delen av dina pensionspengar, 16 procent av din lön, går till inkomstpensionen. I inkomstpensionen tjänar du ihop pensionsrätter som ger dig rätt till en viss andel av pensionspotten när det är din tur att gå i pension.

Det som dagens arbetande befolkning betalar in går till dagens pensionärer, medan yngre generationer kommer att "betala" för din pension. Hur mycket du får ut från inkomstpensionen beror på hur många pensionsrätter du har tjänat ihop. Det beror också på hur inkomstutvecklingen har varit i samhället och hur många som har betalat in till den gemensamma potten.

Om arbetslösheten växer betalas inte lika mycket pengar in till den gemensamma potten. En annan faktor som påverkar balansen i systemet är att befolkningen blir allt äldre och får pensionsutbetalningar under fler år än tidigare generationer. Om mindre pengar kommer in i systemet än vad som betalas ut, kommer till slut den så kallade bromsen att slå till. Då minskar dagens pensioner för att återuppnå stabilitet i det underfinansierade systemet. Premiepensionen är den andra delen av den allmänna pensionen. Denna del motsvarar 2,5 procent av din inkomst och är därför en betydligt mindre del än inkomstpensionen.

Det speciella med premiepensionen är att summan som avsätts sparas i ditt eget namn och alltså inte till en gemensam pott som inkomstpensionen. Premiepensionssystemet ger möjlighet att själv styra över hur kapitalet ska placeras. Pengarna läggs nämligen undan till dig i ett fondsparande och du kan själv bestämma vilka fonder du vill att pengarna ska placeras i.

Trots att 2,5 procent känns som en droppe i havet kan ditt val idag göra stor skillnad. Just premiepensionen är en del av din pension som du kan tjäna på att bry dig om när du börjar tjäna pengar.

Som med allt smått, låter vi tiden vara vår vän kan pengarna växa av sig själva, precis som ett träd.

Håll utkik efter orangea kuvertet

Varje vår dimper ett orange kuvert ner i miljontals svenskars brevlådor. Det är ett årsbesked till pensions sparare och pensionärer med information om hur mycket pensionspengar du har sparat ihop både inom inkomstpensionen och premiepensionen. När det orangea kuvertet kommer kan du se det som ett bra tillfälle att uppmärksamma din premiepension. Antingen kan du investera premiepensionspengarna i några fonder som du själv väljer, eller så låter du dina pengar förvaltas i det statliga, förvalda alternativet.

På Pensionsmyndighetens hemsida, pensionsmyndigheten.se, kan du logga in med e-legitimation och välja hur dina premiepensionspengar ska placeras. Du kan välja upp till fem olika fonder bland dem som finns att välja mellan. Det finns allt från räntefonder med låg risk och låg möjlig avkastning till aktiefonder med hög risk och hög möjlig avkastning. Är du inte nöjd med ditt fondval kan du när som helst gå in och ändra det.

Om du inte själv väljer hamnar dina pengar automatiskt i en fond som heter AP7 Såfa. Namnet är en förkortning för "statens årskullsförvaltningsalternativ" och är det statliga fondalternativet. AP7 Såfa anpassas efter åldern på den som sparar. Det innebär att fonden ändrar sin inriktning beroende på hur gammal du är, eller snarare hur lång tid du har kvar till pension. Yngre sparares pengar investeras på den globala aktiemarknaden med en mycket lång tidshorisont. Äldre sparares pengar investeras till större del i värdepapper med lägre risk.

FAKTA: PREMIEPENSIONEN

2,5 procent av värdet på din lön före skatt sparas varje år i premiepensionen. Detta sker så fort du tjänar över 20 135 på ett år (2021) och betalar skatt.

Det finns massor av fonder med olika inriktning att välja bland på Pensionsmyndighetens fondtorg. Du får själv välja max fem fonder att investera dina premiepensionspengar i. Väljer du inte egna fonder så hamnar pengarna automatiskt i en fond som heter AP7 Såfa. Den förvaltas av statliga Sjunde AP-fonden och är en så kallad generationsfond, där risken trappas ner ju närmre pensionsdagen du kommer.

HUR GÖR MAN?

- 💡 Logga in på Pensionsmyndighetens webbplats med hjälp av e-legitimation.
- 💡 Pensionsmyndigheten har en sida där du kan söka och jämföra fonder. Du får välja högst fem fonder.
- 💡 Läs mer om hur du kan tänka när du väljer fonder i fondkapitlet.
- 💡 Våga välja aktiefonder med högre risk när du är ung.
- 💡 Satsa inte allt på samma kort – sprid dina risker mellan olika marknader.
- 💡 Skaffa rutiner för hur ofta du följer upp dina premiepensionsfonder.

Att ha koll på pensionen från en tidig ålder kan lägga grunden till ett fritt liv som pensionär.

VISSTE DU ATT?

I premiepensionssystemet ger fondbolagen kraftiga rabatter på fondavgiften. I genomsnitt betalar svenska pensionssparare en tredjedel av den ordinarie fondavgiften för premiepensionsfonderna. Men det finns ändå anledning att hålla koll på avgifternas storlek.

Ett val kan göra stor skillnad

Ju yngre du är, desto större möjlighet har du att påverka din pension. Detta beror på den så kallade ränta på ränta-effekten, en effekt som mår bäst av att få jobba under en längre tid.

Ränta på ränta kan beskrivas som en snöbollseffekt; ju större snöbollen – kapitalet – är desto mer yta kan samla på sig snö – pengar – när bollen rullar nerför backen. De pengar som betalas in på ditt premiepensionskonto när du är 20 har minst 45 år på sig att växa. De pengar som kommer in när du är 45 har bara 20 år på sig och hinner inte växa lika mycket. Ju tidigare du sätter din snöboll i rörelse, desto större hinner den bli.

Albert Einstein lär ha sagt att ränta på ränta är den starkaste kraften i universum och att effekten är att betrakta som världens åttonde underverk. Utan vetenskap om ränta på ränta-effekten skulle man kunna tro att en investering på 10 000 kronor som växer med 10 procent per år är värd 30 000 kronor efter 20 år ($10\,000 + 1\,000 \cdot 20$). Men eftersom avkastningen alltså växer exponentiellt (med ränta på ränta) blir det faktiska resultatet ett helt annat – nämligen 67 275 kronor ($10\,000 \cdot (1 + 10\%)^{20}$). Läs mer om ränta på ränta i faktarutan "Ränta på ränta effekten – snöbollen som växer" på sidan 18.

Albert Einstein tyckte att ränta på ränta är världens åttonde underverk. Det tycker vi också! Du kan enkelt ta del av detta underverk genom att börja spara i t.ex. aktier och fonder.

Våga ta risk i ditt långsiktiga sparande

Pensionssparandet är ett sparande på mycket lång sikt. För en student som precis ska gå ut gymnasiet är spartiden troligen längre än 45 år. Enligt de principer vi tidigare beskrivit i boken så kan man vid en längre tids sparande ta en högre risk i sitt sparande. Läs mer om risk i kapitel 2.

Fundera över vilken risknivå ditt sparande ska ha.

Aktiesparande har historiskt sett varit den mest framgångsrika sparformen, jämfört med räntesparande och bankkonto på lång sikt. Därför kan du som är ung satsa på aktiefonder inom ditt pensionssparande.

Eftersom sparandet är på så lång sikt har du också råd att ta en högre risk. Om du investerar klokt och följer upp dina val kan du få ut mer av dina pengar. Du kan därför välja fonder långt upp på fondtermometern. Men bara för att du väljer hög risk betyder inte det att du ska satsa allt på samma kort. Välj fem fonder som placerar i olika delar av världen eller i olika branscher, så får du riskspridning även inom premiepensionen. Läs mer om hur du ska tänka när du väljer mellan olika fonder i kapitel 4.

Tjänstepensionen

- betalas av arbetsgivaren

En viktig del av din totala pension är tjänstepensionen, eller avtalspensionen som den ibland kallas. Tjänstepensionen är ett pensionssparande som din arbetsgivare kan starta åt dig.

Nästan nio av tio svenskar har idag tjänstepension. Det ingår i de uppgörelser som finns mellan fackförbund och arbetsgivare som kallas kollektivavtal och styr löner och regler på arbetsplatser.

Prata med arbetsgivaren om du är osäker på vad som gäller på din arbetsplats.

Att arbetsgivaren betalar in pengar till ditt pensionssparande varje månad är en extra löneförmån som kan vara mycket värd. Eftersom pengarna inte beskattas innan de sätts in är de mer värda i pensionsförsäkringen än om du hade fått dem i handen. Tjänstepensionen blir för många en stor del av hela pensionen. Ingår inte tjänstepension i dina anställningsvillkor bör du kräva högre lön eftersom du då behöver mer pengar för att själv kunna pensionsspara.

När du pensionssparar brukar du kunna välja mellan traditionella försäkringar och fondförsäkringar. Den största skillnaden mellan dem är att du i fondförsäkringar kan påverka hur dina pengar placeras och kan välja att ha en högre aktieandel. Traditionella försäkringar har som regel en garanti på viss del av insättningarna, lägre aktieandel och därmed en lägre risk.

Oavsett vilken risknivå du vill ha i ditt pensionssparande så har avgifternas storlek betydelse för hur mycket pension du får i slutändan. På [konsumenternas.se](https://www.konsumenternas.se) så kan du beräkna och jämföra avgifter för de stora avtalsområdena inom tjänstepension såväl som för standardprodukter inom individuell tjänstepension.

Varje år får du hem ett pensionsbesked av det företag som förvaltar din tjänstepension. Har du bytt arbetsgivare kan du få flera olika besked från olika förvaltare.

På [minpension.se](https://www.minpension.se) kan du se en samlad information om både din allmänna pension och din tjänstepension. Här kan du också göra en enkel kalkyl över hur stor din totala pension kommer att bli.

Privat pensionssparande – om du vill spara mer

Förutom den allmänna pensionen och tjänstepensionen kan du själv komplettera med ett eget pensionssparande.

Allt som oftast hör vi att det pratas om att befolkningen blir allt äldre och att allt färre personer som arbetar ska försörja allt fler pensionärer. Detta är en ekvation som inte går ihop. Eftersom en stor del av dagens pensionssystem bygger på att dagens arbetande befolkning betalar för dagens pensionärer, är det lite oroväckande för oss unga. Vill du leva ett gott liv som pensionär kan det därför vara bra att säkra upp med ett eget sparande.

Hur mycket du ska spara varje månad beror på hur stort du vill att ditt sparande ska vara när du går i pension.

I ditt privata pensionssparande väljer du helt själv vilken/vilka sparformer som passar dig bäst. Känner du dig mest bekväm med fonder eller aktier? Du måste även fundera på i vilket "skal" du vill äga dina fonder eller aktier i. Läs mer om vilka olika alternativ som finns i kapitlet Spara & Investera samt Fondsparande.

TIPS

💡 Se först till att du har en ekonomisk buffert med pengar som du lätt kan komma åt om du får oförutsedda utgifter. Börja spara privat till pensionen när du har en buffert och känner att du har de mer kortsiktiga utgifterna under kontroll.

💡 Du måste inte starta ett speciellt pensionssparande för att spara till din egen pension. Det räcker med ett vanligt aktie- eller fondsparande.

💡 Logga in på minpension.se för att få en överblick över alla de olika delarna i din pension.

7. Låna

Det kan uppstå situationer när du behöver mer pengar än du har. Det kan vara en plötslig utgift, ett köp eller investering som du vill göra. Du måste låna. Men ett lån kostar alltid pengar och måste betalas tillbaka, så fundera en extra gång om det är värt vad det kostar.

Lån

Det finns olika sorters lån beroende på vad du ska låna till, hur mycket du vill låna och på hur lång tid lånet ska betalas av. Man brukar skilja på långa och korta lån.

💡 **Långa lån**, som bostadslån och studielån, betalas tillbaka under nästan hela din livstid och har lägre ränta. Det handlar om att jämna ut din tillgång till pengar över livet och gör det möjligt för dig att göra stora investeringar i bostad och utbildning.

💡 **Korta lån** är mindre lån för mer kortsiktiga behov och som du ska betala tillbaka inom en snar framtid. Det kan vara till en resa eller till en sak du vill köpa. De här lånen kostar dig oftast mer eftersom de ska betalas av på kortare tid och ofta har högre ränta än ett bolån.

Vem får låna?

Du måste vara över 18 år och ha ordning på din ekonomi för att få låna pengar. Långgivaren tar en så kallad kreditupplysning för att se om du har andra skulder eller om du sedan tidigare har betalningsanmärkningar. Läs mer om betalningsanmärkningar på sida 104.

För långa lån som bostadslån är kraven höga. Det krävs en fast inkomst och du måste normalt sett också ha ett sparkapital som du kan använda som kontantinsats för bostaden. Om du har svårt att som ensam låntagare få ett lån beviljat kan du erbjuda långgivaren en medlåntagare. Det kan exempelvis vara din mamma, pappa eller annan nära anhörig.

Studielån däremot är oftast mycket lättare att få så länge du klarar av dina studier.

Precis som du måste betala för att hyra mopeden på Greklandsssemestern, kostar det att låna pengar. Räntan är priset på pengar.

Vilka lånar ut?

De allra flesta människor som behöver låna pengar vänder sig till någon av bankerna, som erbjuder alla typer av lån. Det kan vara någon av de stora bankerna eller de mindre lokala sparbankerna som har kontor runt om i Sverige, som du kan besöka för att få råd. Du kan också vända dig till någon av internetbankerna, som du kan kontakta via telefon eller chatt om du behöver fråga om något.

Utöver bankerna finns det andra aktörer, så kallade kreditmarknadsföretag, som erbjuder lån. De är ofta specialiserade på en viss typ av lån, till exempel avbetalningsköp.

Hur mycket kostar det att låna?

Priset på att låna pengar varierar. Vad du egentligen får betala för ett lån är inte alltid solklart. På de flesta lån måste du betala ränta och oftast tillkommer även olika avgifter kopplade till lånet, som uppläggnings- och aviseringsavgifter.

Lån ges för olika belopp och olika långa perioder. Du får nästan alltid betala mycket mer för att ta mindre lån som du ska betala tillbaka inom en snar framtid. Långa lån som betalas tillbaka under nästan hela din livstid har lägre ränta.

Glöm inte att kolla på de totala kostnaderna, det är viktigt att du kollar på alla aspekter och inte bara en del.

Räntan är priset på pengar

Ränta kan ses som det pris du måste betala för att överhuvudtaget få låna hos en bank eller annan långivare. När du betalar ränta minskar inte ditt lån i storlek, du betalar bara för att ha tillgång till de pengar du lånar. Idag finns det många olika sorters lån med olika hög ränta.

Ränta är också ett sätt att se hur mycket det kommer kosta att ta ett visst lån. En bra måttstock helt enkelt för att avgöra om det är värt att låna pengarna i längden. I många fall kan det vara bättre att spara ihop till det du vill göra eller köpa.

För att du ska kunna jämföra olika lån finns ett begrepp som kallas effektiv ränta. Den effektiva räntan visar den totala kostnaden

för lånet, angiven som ränta per år. Alla långivare måste enligt lag ange den. Den effektiva räntan räknar med allt du betalar för ditt lån på ett år, relaterat till antalet avbetalningar per år och hur mycket pengar du har lånat. Uträkningen av effektiv ränta är en komplicerad formel, så be långivaren att specificera den åt dig. Gör långivaren inte det ska du vända dig till någon annan.

När du tittar på den effektiva räntan i stället för den ränta som anges i reklamen för ett lån kan du göra intressanta upptäckter. Lån som ser billiga ut kan visa sig vara de dyraste. Småån som marknadsförs som "räntefria" kan ha en skyhögt effektiv ränta. Ett lån som anger en hög ränta men inte har några andra avgifter, kan visa sig vara billigare än det "räntefria" lånet.

Hur betalar man tillbaka?

Att betala tillbaka på ett lån, så att lånesumman faktiskt minskar, kallas att **amortera**. När du amorterar på ditt lån så kommer även räntan att minska och till slut kanske du har råd att helt betala tillbaka ditt lån.

De större lånen, som bostadslån, kan kännas som ett evighetsjobb att amortera av. Se det som en typ av sparande när du minskar lånet på bostaden. När den väl säljs är lånen inte lika stora och desto mer av pengarna från försäljningen går direkt till dig.

När du tar lån är det två olika utgifter som tillkommer: räntan och amortering

FAKTA: VEM SÄTTER RÄNTAN?

Eftersom räntan är priset på pengar är den ett oerhört effektivt medel att påverka ekonomin med, till exempel inflationen. Är räntan i samhället låg blir det billigt att låna. Det leder till att företagen har råd att investera mer och privatpersoner kan köpa dyrare hus, konsumera och resa mera. När konsumenterna har mer pengar på fickan ger det utrymme för företagen att höja sina priser och tjäna mer pengar. Höjda priser och företag som tjänar mycket pengar leder ofta till krav på lönehöjningar. Höjda löner och stigande priser pressar upp inflationen, som är mättet på prisökningen i samhället.

Hög ränta kyler ner

En hög ränta gör det dyrt att låna pengar. Det leder till att många väljer att spara mer i stället för att låna. Om vi sparar i stället för att handla så krymper företagets vinster eftersom de säljer mindre. Det i sin tur innebär att färre personer anställs och att arbetslösheten går upp. För att få ekonomin på fötter igen kan man sänka räntan, så att det blir billigt att låna igen.

Riksbanken bestämmer styrräntan

Sveriges Riksbank sitter på makten att styra ekonomin genom räntan. Riksbankens mål är att hålla inflationen på två procent. Det viktigaste vapnet i kampen för att styra inflationen är den så kallade reporäntan. Om bankerna ute i samhället behöver låna pengar för att i sin tur ha pengar att låna ut till sina kunder kan de låna av Riksbanken. Reporäntan talar om för bankerna till vilken ränta de kan låna. Det innebär att reporäntan direkt påverkar den ränta som du som kund i banken får låna pengar för. Om reporäntan höjs och banken därmed får betala mer för att låna pengar så kommer banken även att ta mer betalt av de kunder som vill låna.

Korta och långa lån

Korta lån

💡 **Blancolån**

Lån som inte har någon säkerhet kallas för blancolån. När du tar lån för att köpa en bostad kan den som lånat dig pengar alltid ta över huset om du själv inte har råd att betala ränta och amortering. Huset är lånets säkerhet. Blancolån saknar säkerhet och är därför mycket mer osäkert för banken. Eftersom banken tar en större risk blir priset på lånet, det vill säga räntan, mycket högre.

💡 **Snabblån**

Snabblån eller SMS-lån, som de ofta kallas, kan vara frestande att ta men riskerar också att bli dyrt om du inte förmår att betala tillbaka lånet och skulden hamnar hos Kronofogden. Genom att erbjuda snabb utbetalning av pengar utan att kräva någon säkerhet vänder sig snabblån till personer som är i stort behov av pengar. Dessa lån har ofta en hög ränta och det tillkommer ofta uppläggnings- och aviseringsavgifter.

Från 1 september 2018 gäller skärpta regler för företag som erbjuder dyra lån som vänder sig till konsumenter. Bland annat har ett räntetak införts som innebär att ingen får ta ut en ränta på mer än 40 procent.

💡 **Kreditkort och avbetalning**

Ett annat sätt att låna pengar på korta perioder är kreditkort. Kreditkort fungerar som vanliga betalkort, men du måste inte ha pengar på kontot för att handla med det. När du handlar med kortet utan att ha pengar på det måste du i många fall

betala ränta på de pengar du lånar. Det du lånar ska oftast betalas tillbaka inom några månader.

Både banker och butikskedjor, som klädbutiker och elektronikkedjor, erbjuder kreditkort. Även kreditkortsföretagen måste redovisa den effektiva räntan. Butikskreditkort, som ibland marknadsförs som nästintill räntefria, kan då visa sig ha en effektiv ränta kring 20 procent. Bankernas kreditkort har ofta en något lägre ränta. Men

TÄNK PÅ ATT:

💡 **Kolla alltid hur hög den effektiva räntan är innan du lånar. Den effektiva räntan visar lånets totala kostnad, inklusive alla avgifter såsom uppläggningskostnad och administrationsavgifter.**

💡 **Låna helst inte på kort sikt. De pengar du lånar idag måste betalas tillbaka inklusive ränta och avgifter inom en snar framtid.**

💡 **Lån som sträcker sig över lång tid, som studielån eller bostadslån, hjälper dig med långsiktiga investeringar.**

💡 **Alla lån ska betalas tillbaka.**

fråga alltid efter den effektiva årsräntan för att kunna jämföra med andra alternativ. Det finns även kreditkort som erbjuder bra villkor, där du får bonus på dina köp samt har ett kostnadsfritt kort (om du betalar i tid).

Att köpa produkter på avbetalning är ett annat sätt att låna. Även här bör du ta reda på vad den effektiva räntan är, för att hitta dolda kostnader. I reklamen heter det ofta att det är räntefritt att köpa en vara på

Det är oftast dyrare att ta ett lån för att finansiera köp än att betala kontant, detta för att du betalar ränta på lånet vilket är en extra kostnad som du inte haft annars.

Det är alltid bra att tänka en extra gång innan man tar ett lån, speciellt om det skulle vara ett snabblån. Dessa är ofta dyra och det är viktigt att fundera på om det verkligen är värt det eller om det är bättre att du väntar tills du sparat ihop pengarna.

avbetalning. Men när uppläggningsavgifter och annat är medräknat blir den verkliga effektiva räntan hög.

RÄTT ATT ÅNGRA ETT SNABBLÅN

💡 Du som låntagare har 14 dagar på dig att ångra ett lån. Du behöver inte ångra dig skriftligt, det räcker att ringa låneföretaget.

💡 Om du ångrar dig måste du betala tillbaka pengarna och dessutom ränta för de dagar du haft lånet. Men du ska inte betala exempelvis uppläggningsavgift.

💡 Ungdomar mellan 18 och 25 år står för en femtedel av alla obetalda snabb lån.

Långa lån

💡 Bostadslån

Att köpa en bostad är den största investeringen som vi någonsin gör och de allra flesta måste låna till köpesumman. Det är främst banker som erbjuder bolån, men även vissa kreditmarknadsföretag. Att låna pengar till bostad är ett stort beslut, särskilt i storstadsregionerna där priset på en liten lägenhet kan vara flera gånger din egen årsinkomst. Men att låna till en bostad skiljer sig från att låna till konsumtion. Du tar ditt lån med bostaden som säkerhet, vilket innebär att du kan sälja din bostad och betala tillbaka lånet om din ekonomiska situation skulle förändras. Om du lånat till att köpa prylar eller resor har du förbrukat det du lånat till. Din "säkerhet" är borta och du måste tjäna in pengarna på annat håll för att betala ditt lån.

För att du själv ska kunna bilda dig en uppfattning om hur stort bolån du har råd med kan du göra en **bolånekalkyl**. Nästan alla banker har bolånekalkyler på sina hemsidor. Där kan du också se hur mycket du behöver amortera på lånet och vad som händer om räntan går upp.

När du har bestämt dig för att köpa bostad kan du ansöka om ett lånelöfte hos banken för veta hur mycket banken kan tänka sig att låna ut till dig. Lånelöftet är ett preliminärt besked om hur mycket pengar du kan få låna. Du behöver i de flesta fall ha ett sådant för att vara med och delta i

budgivningen på en bostad. När du väl har hittat din bostad krävs i regel att du lämnar in en kreditansökan till banken innan du får ett klart besked att lånet beviljas.

Du får låna upp till max 85 procent av värdet på den bostad du köper, resten av pengarna måste du ha själv, så kallad kontantinsats.

💡 Amortering för bolån

Du måste också amortera på lånet, vilket betyder att du betalar av på skulden. Det finns olika amorteringsmodeller, men för bolån används så gott som alltid så kallad rak amortering. Rak amortering innebär att du betalar av på lånet med ett lika stort

EXEMPEL PÅ AMORTERING:

Du har ett lån på 2,4 mkr och bostaden är värd 3 mkr. Det innebär en belåningsgrad på 80 procent. Om lånet är större än 4,5 gånger din årsinkomst behöver du amortera 3 procent på skulden varje år, tills belåningsgraden kommer ner till 70 procent. Det betyder att du amorterar 72 000 kr per år. (6 000 kr per månad).

Hur vill du bo i framtiden, hus eller lägenhet?

belopp vid varje amorteringstillfälle. Har du lånat ett belopp som är högre än 50 procent av bostadens marknadsvärde måste du amortera.

- Är belåningsgraden (den totala skulden i förhållande till fastighetens värde) över 50 procent och högst 70 procent ska du amortera 1 procent per år på lånebeloppet.
- Är belåningsgraden över 70 procent ska du amortera 2 procent per år på lånebeloppet.
- Om lånet är mer än 4,5 gånger så stort som din årsinkomst (före skatt) måste du amortera en procentenhet extra. Det betyder att du måste amortera 1 procent per år om belåningsgraden är lägre än 50 procent, 2 procent om belåningsgraden är 50-70 procent och 3 procent om belåningsgraden är 70-85 procent.

Bunden eller rörlig ränta

Förutom amorteringen ska du betala ränta, som vid varje betalningstillfälle beräknas på aktuell skuld. Eftersom skulden minskar blir räntebetalningen, och därmed kostnaden, för lånet mindre varje gång du amorterar, förutsatt att räntan på lånet inte höjs.

När du tar ett lån väljer du antingen bunden eller rörlig ränta. Bunden ränta innebär att räntan är densamma under hela den period du väljer att binda räntan på. Det handlar ofta om mellan ett och fem år. Detta kan ses lite som en försäkring och det är enkelt för dig att ha kontroll

Rörlig eller bunden ränta?

på dina räntekostnader flera år framåt. Tänk på att om du vill lösa ett bolån med bunden ränta innan bindningstiden gått ut kan du behöva betala en ersättning till banken, så kallad ränteskillnadsersättning. Ränteskillnadsersättningen beräknas enligt Finansinspektionens allmänna råd och konsumentkreditlagen.

En rörlig ränta uppdateras normalt var tredje månad och kan stiga och sjunka under lånetiden, beroende på vad som händer med de generella räntorna ute på marknaden. En rörlig ränta är därför svårare att förutspå, men å andra sidan så har det historiskt varit billigare att ha en rörlig ränta.

💡 Studielån

Studiemedel via CSN, Centrala Studiestödsnämnden, är något som staten erbjuder alla som vill studera på högskola, YH-utbildningar och folkhögskola. Studiemedlet är uppdelat i en bidragsdel och en lånedel. Fullt lån innebär att du lånar så mycket som CSN tillåter. Studiemedlet ska inte förväxlas med studiestödet som CSN ger dem som går på gymnasiet.

Det är lätt att få studielån och många som belånar sig under studietiden tänker inte på att CSN-lånet trots allt är ett lån, att varje krona som lånas måste betalas tillbaka. För vissa kommer återbetalningarna till CSN att äta upp en ganska stor del av den framtida lönen. Därför är det viktigt att från början planera studietiden och försöka hålla lånen under kontroll.

Räntan på studielånet bestäms av regeringen varje år. Ofta är denna ränta lägre än räntan på ett banklån, däremot är räntan på studielån inte avdragsgill när du deklarerar, vilket räntan på ett vanligt lån är. Om du har ett bostadslån eller annat banklån kan du dra av 30 procent av räntekostnaderna från den skatt du betalar in. Det gör du i din inkomstdeklaration varje år, då får du pengarna tillbaka i efterhand. Samma sak gäller inte räntan på dina studielån.

Studielånet är ett av de bästa och billigaste lånen du kan ta, även om det kanske inte alltid känns så.

Om du inte kan betala

Stoppa inte huvudet i sanden om du inte kan betala dina skulder. Väntar du för länge kan det få konsekvenser i flera år. Följande kan hända om du inte betalar dina räkningar i tid:

1. Du får hem en påminnelsefaktura

Påminnelsefakturan kan innebära att du får betala två olika sorters avgifter: påminnelseavgift och dröjsmålsränta.

Påminnelseavgiften är en engångssumma på högst 60 kronor. Långgivaren har bara rätt att ta ut en påminnelseavgift om den finns omnämnd i köpeavtalet. Det kan vara bra att se efter i köpeavtalet vilka avgifter som finns omnämnda.

Dröjsmålsräntan är en löpande avgift i procent. Den tickar på tills du betalar din skuld. Det betyder att din skuld växer för varje dag som går. Om dröjsmålsräntan finns med i avtalet så har långgivaren rätt att börja ta ut den så fort avtalet tillåter det. Observera att företaget du har en skuld till inte måste skicka ut en påminnelsefaktura till dig, ibland går din obetalda räkning direkt till steg 2.

2. Räkningen går till inkasso

Om du inte betalar påminnelsefakturan hamnar din räkning ofta hos ett inkassoföretag, som arbetar med att driva in skulder. Företag hör alltså av sig till inkassoföretag för att få hjälp att få sina pengar. Det innebär att du, förutom att betala din räkning, måste betala en inkassoavgift som högst får vara 180 kronor.

Inkassoföretaget tar dessutom i regel ut dröjsmålsränta. Ju längre du väntar med att betala, desto större växer sig din skuld. Men det är inte alltid ditt ärende går till ett inkassoföretag. Det finns nämligen ingen bestämmelse som säger att ett företag måste kontakta ett inkassoföretag.

Se till att ha koll på din lån och dina utgifter, det blir bara dyrare om du inte har det.

3. Skulden hamnar hos Kronofogden

Om du inte betalar kan den du står i skuld till vända sig till Kronofogden. De hjälper till att kräva in skulder från privatpersoner och företag. Kronofogden är en statlig myndighet som har en opartisk roll. Deras uppdrag är att skapa balans mellan den som ska ha betalt och den som ska betala.

Kronofogden skickar ut ett brev till den som kravet riktas mot, detta kallas betalningsföreläggande. Det är en förfrågan om man är skyldig pengarna eller inte. Detta gör man för att fastställa om det finns en skuld. Om du har hamnat i den här situationen är det viktigt att alltid skriva under att du har mottagit brevet, även om du inte tycker att skulden är riktig. Om du anser att du inte är skyldig pengarna ska du bestrida kravet. Det gör du genom att skriva direkt på brevet att du bestrider skulden.

Om du tycker att skulden är felaktig och inte vill betala, så ska du kontakta Kronofogden. Om du däremot vet att du ska betala, men inte kan, så kan du kontakta den du är skyldig pengar. Tillsammans kan man ofta lägga upp en avbetalningsplan. När ni gjort det är det viktigt att den du är skyldig pengar drar tillbaka sitt ärende från Kronofogden.

4. Du får en betalningsanmärkning

Om du fortfarande inte har möjlighet att betala din skuld så fastställer Kronofogden skulden, det kallas utslag. Detta kan innebära att du får en betalningsanmärkning hos kreditupplysningsföretagen i Sverige. Kreditupplysningsföretag hämtar information från bland annat Kronofogdens register.

En betalningsanmärkning är ett tecken på att du inte har skött dina betalningar. När du exempelvis ska skaffa mobilabonnemang, hyra lägenhet eller skaffa betalkort hos banken görs en kreditprövning för att se om du har betalningsanmärkningar. Om du har betalningsanmärkningar är risken stor att du blir nekad att göra detta. Kom ihåg att det alltid är den som ska bevilja krediter, anställa personal eller hyra ut en lägenhet, som avgör hur tungt betalningsanmärkningen ska väga. Betalningsanmärkningen försvinner inte när du betalat din skuld, utan först efter tre år.

VARNING BETALNING-SANMÄRKNING:

Om du har en betalningsanmärkning är risken stor att du blir nekad att skaffa mobilabonnemang, hyra lägenhet eller skaffa betalkort. Se till att du aldrig får en betalningsanmärkning!

5. Utmätning

Om du fortfarande inte har betalat och den du är skyldig pengar kräver betalning, kan Kronofogden besluta om utmätning. Kronofogden undersöker då om du har några tillgångar på banken eller saker som går att sälja för att kunna betala skulden. Den vanligaste formen av utmätning är utmätning av lön. Det innebär att en del av din inkomst varje månad går direkt till att betala av din skuld.

Det är inte alltid att de olika stegen kommer i just den här ordningen. Ärenden hanteras olika beroende på skulden och individen. Det viktigaste är att inte gömma huvudet i sanden. Det blir inte bättre av att skjuta på problemet, snarare tvärtom eftersom skulden då blir dyrare för dig. Ta i stället kontakt med den du är skyldig pengar och förklara situationen. Det må vara jobbigt, men det är jobbigare att låta bli!

Oavsett hur långt processen är gången finns det alltid hjälp att få och se till att komma på rätsidan med ekonomin.

TÄNK PÅ ATT:

- 💡 Stoppa inte huvudet i sanden om du får ett betalningsföreläggande.
- 💡 Om du tycker räkningen är felaktig, kontakta Kronofogden och berätta varför du inte vill betala.
- 💡 Om du vet att du måste betala men inte kan, kontakta företaget eller personen du är skyldig pengar för att lägga upp en avbetalningsplan.
- 💡 Ta inte dyra, korta lån för att snabbt betala dina skulder. Det sätter dig ännu mer i klistret.

8. Försäkringar

Försäkringar skyddar dig ekonomiskt mot oförutsedda händelser som annars kan bli mycket dyra. Drabbas du till exempel av en brand, ett inbrott eller råkar ut för en olycka så kan du få ersättning från din försäkring. Försäkringar ger trygghet.

Varför behövs försäkringar?

Det viktigaste skälet till att ha en försäkring är att skydda sig mot ekonomiska smällar av olika slag. Drabbas du av en brand, inbrott eller om din cykel blir stulen kan du inte få ersättning från något annat håll. Du måste ha försäkringar. Cyklar du på och skadar någon, kan du få ett skadeståndskrav emot dig. Samhället skyddar dig inte i dessa situationer, men det gör hemförsäkringen!

Privata försäkringar är också ett komplement till samhällets skydd. Om du blir sjuk får du en grundersättning från samhället. Men man kan vilja komplettera det skyddet och fylla i de luckor som finns.

Framförallt är det viktigt att försäkra dig mot det som inte kan täckas av en normal buffert. Anledningen till att många försäkringar är nödvändiga är att det ofta finns ett "katastrofskydd" inbakat i dem. En hemförsäkring kan till exempel täcka kostnader efter en omfattande brand i ditt hem eller betala för dyr sjukvård om du blir sjuk när du är utomlands.

Hur fungerar försäkringar?

Idén med försäkring är enkel. Det handlar om att sprida risker över en större grupp och över tid. Man brukar säga att "alla hus brinner inte samtidigt". Poängen med försäkringen är att du bara betalar för risken att ditt hus brinner ner. Du behöver inte själv ha en egen buffert för att bygga upp huset. Under ett år får försäkringsbolagen in pengar från alla som har försäkring och fördelar ut pengar till de som drabbas.

För att sammanfatta så fungerar det som så att du betalar en premie till försäkringsbolaget och i utbyte får du hjälp mot oförutsedda händelser. Vilka händelser som täcks beror på försäkringsvillkoren.

En försäkring kan vara bra att ha för att skydda dig från oförutsedda kostnader, vare sig det händer något med dig eller dina ägodelar.

Vilka försäkringar behöver du?

Det finns många olika slags försäkringar och det kan vara svårt att välja. Ett sätt att tänka är att dela upp försäkringar så här:

1. **Försäkringar du måste ha – enligt lag**
2. **Nödvändiga försäkringar**
3. **Försäkringar som är bra att ha**
4. **Försäkringar som du kan klara dig utan**

Trafikförsäkringen är obligatorisk

Den enda försäkring som det faktiskt finns ett lagkrav på att ha är en trafikförsäkring. Äger du en bil, MC eller EU-moped måste du ha en trafikförsäkring. Den ska gälla från första dagen som du äger ditt fordon.

Trafikförsäkringen ersätter alla skador på personer som din bil orsakar. Den ersätter både skador på föraren och passagerare men också skador på andra personer som fotgängare och cyklister. Trafikförsäkringen täcker även skador på saker, om du till exempel skulle orsaka en skada på ett annat fordon eller något annat.

Om du saknar trafikförsäkring får du betala en avgift på cirka 160 kronor per dag för en personbil. Den avgiften är mycket högre än kostnaden för en trafikförsäkring!

Det är lagkrav på att ha en trafikförsäkring om du äger en bil, MC eller EU-moped.

Skydda din egen bil

Om du bara tecknar en trafikförsäkring får du själv bekosta en ny bil om din bil skulle skadas eller blir stulen. Det gäller även om det är en olyckshändelse som du själv inte har orsakat, till exempel om bilen börjar brinna på parkeringen eller om lacken på bilen förstörs av en kraftig hagelskur.

För att du ska få ersättning för skador på din egen bil måste du lägga till en försäkring till trafikförsäkringen. Det finns två standardpaket, en halvförsäkring eller en mer omfattande helförsäkring. Då ingår förutom trafikförsäkring även skydd för stöld, brand, bärgning, glas, maskin, rättsskydd och vagnskada.

Unga bilförare betalar en högre premie för sin försäkring eftersom de rent statistiskt orsakar mer skador.

ATT TÄNKA PÅ:

Du som äger en bil måste ha en trafikförsäkring. För att skydda din bil mot skador behöver du också köpa till en halv- eller helförsäkring.

Du kan teckna en försäkring som delvis beräknar premien utifrån hur du kör. Om du håller hastighetsgränserna och inte orsakar några olyckor blir din försäkring billigare.

Registrera inte någon annan person som ägare för din bil för att få en billigare försäkring. Du kan då bli helt utan ersättning om bilen skadas eller blir stulen

Skador kan ske plötsligt. Det är bra att vara försäkrad, oavsett vem eller vad som orsakar en olycka.

Nödvändiga försäkringar

Hemförsäkring - ett paket med många delar

Du behöver en egen hemförsäkring om du flyttar hemifrån eftersom du då inte omfattas av dina föräldrars försäkring.

Normalt tecknar du den själv på din nya adress, men hos några få försäkringsbolag kan du som inneboende dela hemförsäkring med din hyresvärd.

En hemförsäkring är ett paket med många nyttiga försäkringar. Den skyddar inte bara ditt hem utan även dina möbler, din cykel och dina skidor. Alla hemförsäkringar innehåller dessutom också reseförsäkring, överfallsskydd, rättsskydd och ansvarsskydd. När du köper en hemförsäkring bör du fundera på hur mycket saker du har, ju fler saker du äger desto mer pengar behöver du om ditt hem blir förstört. Det som i försäkringsbranschen kallas lösöre är inte bara dina möbler och husgeråd, utan också till exempel dina kläder, din cykel, dator, böcker, skidutrustning, kamera, musikanläggning och även en mindre båt eller kanot.

När du räknar ihop vad alla dina saker är värda får du troligen fram en summa på 100 000 kronor eller mer. Ange inte ett för lågt belopp om du måste välja försäkringsbelopp, då riskerar du att inte få full ersättning om du råkar ut för en skada. Men du behöver kanske inte heller den mest omfattande försäkringen. För att få en billigare försäkring kan du välja en försäkring som till exempel ger ersättning med upp till 200 000 kronor för ditt lösöre men som

i övrigt ger samma skydd som en större hemförsäkring. Några försäkringsbolag erbjuder särskilda hemförsäkringar till studenter.

Även om du är försäkrad behöver du vara försiktig. Du kan inte lämna ditt hem olåst eller förvara stöldbegärliga saker som tv, dator och musikinstrument i källaren eller på vinden om du bor i ett flerfamiljshus. Då gäller inte din försäkring om du råkar ut för ett inbrott.

FAKTA

Detta ingår i en hemförsäkring:

- 💡 **Egendomsskydd (lösöre), ger ersättning vid till exempel brand och stöld.**
- 💡 **Reseförsäkring, täcker kostnader för akuta sjukdomar och olycksfall på resa i 45 dagar.**
- 💡 **Ansvarsskydd, ersätter kostnader för skador som du själv vållar.**
- 💡 **Rättsskydd, täcker viss del av advokatkostnader om du råkar i tvist med någon.**
- 💡 **Överfallsskydd, kan ge ersättning om du till exempel utsätts för misshandel eller sexualbrott.**

Behöver du en drulleförsäkring?

Vad händer om du råkar hålla kaffe på din dator eller tappar ett smycke i sjön? Då kan du behöva ha en allriskförsäkring, eller en oturs- eller drulleförsäkring som de också kallas. En sådan försäkring kan du köpa som ett tillägg till din hemförsäkring. I mer omfattande hemförsäkringar så ingår det oftast redan.

Res aldrig utan reseförsäkring

När du är utomlands är det viktigt att ha en reseförsäkring. Svenska ambassader och konsulat kan ge dig råd och hjälp om du hamnar i en nödsituation. Men om du blir akut sjuk eller råkar ut för en olycka kan du själv få betala för sjukvård eller för din hemtransport till Sverige. Det kan bli dyrt, i synnerhet om du befinner dig utanför EU. En hemtransport med ambulansflyg kan till exempel kosta uppåt en miljon kronor.

Har du en hemförsäkring så har du redan ett bra reseskydd som täcker de viktigaste händelserna - sjukvårdskostnader vid akut sjukdom eller olycksfall och hemtransport. Men reseskyddet i hemförsäkringen gäller oftast bara i 45 dagar och i några fall i 60 dagar. Om du ska vara borta längre behöver du antingen förlänga din hemförsäkring redan innan du reser eller teckna en särskild reseförsäkring.

För vissa aktiviteter och situationer kan du behöva en separat reseförsäkring. Reseskyddet i din hemförsäkring täcker sällan skador efter riskfyllda aktiviteter. Ska du ägna dig åt till exempel dykning, klättring och offpist-åkning så bör du kontrollera om din försäkring gäller. Du behöver troligen köpa en särskild försäkring.

Ska du studera eller arbeta utomlands finns särskilda försäkringar för det. En vanlig reseförsäkring gäller bara när du är turist.

BEHÖVER JAG EN RESEFÖRSÄKRING NÄR JAG HAR MITT EU-KORT?

Det är bra att ha ett EU-kort. Som EU-medborgare har du då rätt till nödvändig sjukvård inom EU på samma ekonomiska villkor som de som bor i landet. Men du bör ändå ha en privat reseförsäkring när du reser inom EU. EU-kortet ersätter inte hemresor med till exempel ambulansflyg. En reseförsäkring kan även ge dig tillgång till privat sjukvård. Du kan beställa ett EU-kort från Försäkringskassan.

Försäkringar som är bra att ha

Sjuk- och olycksfallsförsäkring

En kombinerad sjuk- och olycksfallsförsäkring, eller åtminstone en olycksfallsförsäkring, är bra att ha. Om dina föräldrar har tecknat en barn- och ungdomsförsäkring åt dig brukar den gälla tills du är 25 eller 30 år gammal. Du kan betala den själv från det att du är 18 år. Barnförsäkringen är en sjuk- och olycksfallsförsäkring. Så länge den gäller behöver du normalt inte skaffa någon mer sådan försäkring.

En sjuk- och olycksfallsförsäkring ger ersättning om du på grund av sjukdom eller olycksfall får en bestående invaliditet. Du kan till exempel få ersättning om du råkar ut för en olycka eller drabbas av en sjukdom som gör att du får en bestående funktionsnedsättning. Du kan också få ersättning om du råkar ut för något som gör att du i framtiden inte kan arbeta fullt ut.

Som student på universitet och högskolor i Sverige har du en olycksfallsförsäkring som gäller under skoltid och under resor till och från skolan. Skador som sker på fritiden omfattas inte. Om du skulle skada dig under skoltid kan du anmäla skadan både till din studentförsäkring och till din privata försäkring.

Har du en barnförsäkring eller en sjuk- och olycksfallsförsäkring?

Inkomstförsäkring – om du blir arbetslös eller sjukskriven

En inkomstförsäkring är ett komplement till det skydd som du får från samhället om du blir arbetslös eller sjukskriven. Om du blir arbetslös kan du få pengar från a-kassan. Med en inkomstförsäkring kan du få mer pengar. Den täcker upp så att du kan få upp till 80 procent av din lön och blir du sjukskriven kan du som mest få 90 procent av din lön. För att få ersättning från en inkomstförsäkring om du är arbetslös måste du vara medlem och ha beviljats a-kassa.

Många fackförbund erbjuder inkomstförsäkringar till sina medlemmar. Ibland ingår den automatiskt när du blir medlem och i andra fall kan du själv välja att köpa en försäkring.

Pensionsförsäkring

Du som är ung har andra saker att spara till före ett eget pensionssparande men skulle du sakna tjänstepension i din anställning så kan det vara ett sätt att kompensera för din totala pension.

Det finns många sätt att spara till sin pension. Privata pensionsförsäkringar eller Individuellt Pensionssparande (IPS) är mindre lämpligt att pensionsspara i då avdragsrätten är borttagen för de flesta och i den mån du har avdragsrätt så påverkas allmän pension negativt om du har en månadslön mindre än cirka 45 000 kronor.

Sparformer som påminner om pensionsförsäkringar är investeringssparkonto (ISK) och kapitalförsäkringar då du betalar en årlig schablonskatt och inte behöver deklarerat några transaktioner.

Du kan även spara direkt i fonder eller på sparkonto. Det kan vara bra att spara på flera olika sätt och kombinera sparalternativen.

Behöver du verkligen en produktförsäkring eller extra ID-skydd?

När du köper till exempel en tv, mobiltelefon, dator, klocka eller ett smycke, erbjuds du ofta att köpa en produktförsäkring. Försäkringen gäller då endast för denna produkt.

Om du redan har en allriskförsäkring i din hemförsäkring är en produktförsäkring oftast onödig. Din allriskförsäkring är i de flesta fall billigare och täcker redan de skador som kan uppstå. Produktförsäkringarna har visserligen ofta lägre eller ingen självrisk och kan ge ersättning under en längre tid. Men kontrollera innehållet i din hemförsäkring innan du köper en produktförsäkring.

Olika typer av ID-skyddsförsäkringar har blivit allt vanligare och säljs ofta genom telefonförsäljning. Det är försäkringar som på olika sätt ska skydda din identitet mot ID-kapning och bedrägerier. Tänk på att ett liknande skydd redan ingår i de flesta hemförsäkringar.

Hur skaffar jag en försäkring?

De flesta försäkringar köper du direkt från ett försäkringsbolag. Många försäkringar gäller ett år i taget. Den förnyas i regel automatiskt, om du inte väljer att avsluta försäkringen.

Det är ganska vanligt att man har flera försäkringar i samma försäkringsbolag och då brukar man få viss rabatt på priset.

Du kan också vara försäkrad genom en gruppförsäkring. Då har till exempel en arbetsgivare, fackförbund eller en idrottsklubb, kommit överens om ett gruppavtal med ett försäkringsbolag som de erbjuder till sina anställda eller medlemmar. Som student kan du ofta teckna försäkring genom en studentkår.

Glöm inte att jämföra innehåll och pris!

När du väljer försäkring är det viktigt att titta både på innehåll och pris.

På www.konsumenternas.se kan du se vilka försäkringar som finns. Du kan också jämföra innehållet i försäkringar från olika försäkringsbolag. Konsumenternas Försäkringsbyrå ger oberoende vägledning utan kostnad och utan vinstintresse.

Fundera på vilka försäkringar du behöver och glöm inte att kolla upp vad försäkringarna du redan har innefattar. Behöver du försäkringen eller är det något annat du vill försäkra?

9. Kom igång

Nu har du läst och lärt dig massor om privatekonomi. Nu är det dags att omsätta det du lärt dig i praktiken. I det här kapitlet hittar du ett antal kom-igång-listor som beskriver hur du börjar spara eller investera och så vidare.

Kom igång med sparande och investeringar

1. Öppna ett sparkonto eller investeringssparkonto

För att spara pengar hos banken behöver du öppna ett sparkonto. För att kunna investera i aktier, fonder eller andra värdepapper måste du ha ett särskilt investeringskonto. Det enklaste är att öppna ett investeringssparkonto (ISK). Det är helt gratis och kan göras hos din vanliga bank eller en nätbank. Be dina föräldrar att öppna ett åt konto dig om du inte är myndig. När kontot är öppnat gör du en vanlig banköverföring från ditt vanliga bankkonto till ditt spar- eller investeringssparkonto. Du kan också ha stående överföringar månadsvis. Läs mer i kapitel 2.

2. Bestäm hur mycket du ska spara

Se över din privatekonomi genom att titta på dina inkomster och utgifter. Bestäm utifrån detta hur mycket pengar du kan spara varje månad. Om det inte finns något över för sparande kanske du kan dra ner på dina utgifter, eller försöka öka inkomsterna genom att arbeta? Tänk på att det gör stor skillnad för din privatekonomi om du sparar pengar regelbundet tack vare ränta på ränta-effekten. Kom även ihåg att det är bättre att du sparar lite än ingenting alls.

I dag går de flesta bankärenden att utföra på internet.

3. Väg risken mot avkastningen

Ju högre risk du tar när du investerar desto högre kan din avkastning potentiellt bli. Men en hög risk kan också innebära att pengarna tappar i värde. Med risk i dessa sammanhang menas hur mycket värdet på dina pengar kan förväntas svänga över tid. Hur stor risk du är beredd att ta beror utöver på vilken sikt du sparar eller investerar (se Steg 2) också på din riskvilja. Blir du lätt oroad om värdet på dina pengar under en period minskar i värde ska du inte ta hög risk. Men då får du sannolikt också nöja dig med en lägre avkastning.

4. Tid, intresse och kunskap avgör ditt val

Ditt val bör också anpassas efter hur mycket tid du är beredd att lägga ner, hur stort ditt intresse är och hur mycket kunskap du har. Ju högre risk du tar desto mer tid bör du lägga på ditt investerande. Väljer du en investering med högre risk kan du ibland också behöva anstränga dig lite extra i början för att komma igång. På ett sparkonto är dina pengar ofta skyddade genom en statlig insättningsgaranti och du behöver inte lägga ner så mycket tid.

5. Om du investerar, välj vad du vill investera i

Om du gått igenom stegen ovan och landat i att du vill investera så är det nu dags att välja vad du ska investera i. Genom ditt ISK kan du läsa om och jämföra olika fonder, aktier och andra värdepapper. Mer info om aktier och fonder finns senare i det här kapitlet. Det är viktigt att du sätter dig in i vad det är för investering innan du investerar. Läs på hur den fungerar samt hur mycket det kostar att investera. När du gjort det kan du börja investera, och tänk på att ett månadssparande eller regelbundet investerande är bäst i det långa loppet. Läs mer om detta i kapitel 5.

Kom ihåg att en investering i aktier, fonder och andra värdepapper både kan öka och minska i värde och att du inte kan vara säker på att du får tillbaka hela din investering.

Investeringar som tar större hänsyn till hållbarhet och jämställdhet blir allt vanligare. Läs mer på sidan 29!

Kom igång med aktier

1. Öppna ett investeringskonto

Du måste som sagt ha ett investeringskonto för att kunna köpa aktier, du kan inte köpa aktier via ditt vanliga bankkonto eller sparkonto. Som du läste tidigare i detta kapitel är det enklaste att öppna ett investeringssparkonto (ISK). Kom ihåg att när du ska spara i akter bör du göra det på längre sikt, åtminstone 3-5 år, då det medför en högre risk.

2. För över pengar till ditt investeringskonto

När du nu har ditt nya ISK, gör du en vanlig banköverföring mellan dina konton, från ditt vanliga bankkonto till ditt ISK. Tänk på att du enkelt och gratis kan bli kund hos en annan bank där du kan ha dina investeringar, så att du har en vanlig bank och en investeringsbank.

3. Välj din första aktie

När du har fått in pengar på ditt ISK kan du välja vilka aktier du vill köpa. Du söker upp företaget på din banks hemsida och klickar dig in på företaget. Här kan du se mer information och läsa på om företaget. Välj ett företag du tror på och förstår dig på vad de gör, t.ex. ett företag du själv köper varor eller tjänster av. Det är viktigt att du sätter dig in i företaget och förstår vad företaget gör. Detta kallas att analysera företaget, läs mer om att analysera aktier i kapitel 3.

Med rätt kunskap kan nästan alla bli aktieägare. I kapitel 3 kan du läsa mer om aktier.

4. Kolla courtaget

Courtage är kostnaden/priset du betalar för att köpa en aktie, en liten transaktionsavgift kan man säga. Vanligen kostar courtaget några kronor per köp om du handlar aktier för belopp under 1000 kronor. Se till att du har rätt courtage när du börjar köpa aktier så att du inte får betala för mycket. På vissa banker måste du själv välja courtageklass, se till att du väljer den klass som är billigast för dig.

5. Att köpa

När du nu ska köpa aktier söker du upp företaget på din banks hemsida och klickar dig in på företaget. Här kan du se hur mycket en aktie i företaget kostar, det kan variera mycket mellan olika företag; aktier i ett bolag kan kosta 1 krona per aktie, i ett annat företag kan aktierna kosta 10 000 kronor styck.

När du har koll på hur mycket en aktie i bolaget kostar får du välja antalet aktier du vill köpa, alltså hur många aktier du vill köpa i företaget.

Exempel: Om priset för en aktie är 125 kronor och du ska köpa aktier för 500 kronor. Då fyller du i att du vill köpa 4 stycken aktier för 125 kronor styck. Sedan klickar du på köp/lägg order. Kom ihåg att ha teckning/lite extra pengar på ditt konto för courtageavgiften.

6. Klart

Grattis, du är nu aktieägare, dags för nästa aktieköp! Tänk på att du bör äga aktier i flera olika företag för att minska risken. Köp aktier i olika företag som är verksamma inom olika branscher, du bör sikta på att ha minst 10–15 olika aktier, i olika branscher.

Kom ihåg att en investering i aktier, fonder och andra värdepapper både kan öka och minska i värde och att du inte kan vara säker på att du får tillbaka hela din investering.

Många aktieägare tycker att det är roligt att följa aktiekurser och se hur investeringen utvecklas.

Kom igång med fondsparande

1. Öppna ett investeringskonto

För att kunna investera i fonder måste du ha ett särskilt investeringskonto. Det enklaste är att öppna ett så kallat investeringssparkonto (ISK). Du kan öppna ett ISK-konto hos din bank, på ett fristående fondtorg eller direkt hos ett fondbolag. Tänk på att fondbudet kan variera beroende på var du öppnar ditt konto.

2. För över pengar till ditt investeringskonto

Gör en banköverföring från ditt vanliga bankkonto till ditt investeringssparkonto. Det viktigaste är inte att spara stora summor, utan att du kommer igång med ett sparande. Ett par hundralappar per månad kan med tiden, tack vare ränta på ränta-effekten, växa till stora belopp. Fondsparande lämpar sig väl för ett regelbundet sparande. Starta gärna ett månadssparande där du varje månad automatiskt för över en summa till din/ dina fonder. Då sprider du dina risker över tid – och sparandet blir av! Via investeringssparkontot kan du enkelt köpa fondandelar i en eller flera fonder. Det är också lätt att byta fonder.

3. Välj fondtyp

När du har fått in pengar på ditt investeringssparkonto kan du börja välja fonder. Läs först om olika fondtyper och vilken risk de har. Väg risk mot avkastning och fundera över hur länge du kan avvara dina pengar. Om du till exempel investerar i en aktiefond bör du ha en sparhorisont på mer än fem år. Titta på fondtermometern så du vet var på riskskalan din fondtyp finns.

4. Välj din första fond

När du har valt vilken fondtyp du vill investera i så finns det ofta flera olika fonder att välja mellan. Jämför vad fonderna inom din fondtyp kostar och vilken avkastning de har haft. Du hittar bra verktyg för att hitta och jämföra olika fonder på fondkollen.se eller morningstar.se. Innan du köper din fond läs också fondfaktabladet som innehåller viktig information om risk, avgift, avkastning med mera.

Vilken blir din första fond?

5. Köp fonden

Välj vilket belopp du vill sätta in i fonden, och lägg en köporder. Vissa fonder har ett minimibelopp på till exempel 100 kronor. Det kan ta några dagar innan fondandelarna är registrerade och du ser fondinnehavet på ditt konto.

6. Klart

Grattis, nu är du igång med ditt fondsparande! En fond innehåller många olika värdepapper så du får en automatisk riskspridning, men om du kompletterar med en fond som investerar på en annan marknad så sprider du riskerna ännu mer.

Kom ihåg att en investering i aktier, fonder och andra värdepapper både kan öka och minska i värde och att du inte kan vara säker på att du får tillbaka hela din investering.

I kapitel 4 kan du lära dig mer om fonder.

Kom igång med försäkring

1. Fundera på vilka försäkringar du behöver

När du flyttar hemifrån behöver du ofta köpa en hemförsäkring. Det är en bra grundförsäkring. Men du kan också behöva skaffa andra försäkringar som till exempel bilförsäkring, sjuk- och olycksfallsförsäkring och en särskild reseförsäkring.

2. Jämför olika försäkringar

Innehållet i en försäkring kan se olika ut och priset kan variera. Jämför därför olika försäkringar innan du bestämmer dig. På www.konsumenternas.se kan du se vilka försäkringar som finns. Du kan också jämföra innehållet i försäkringar från olika försäkringsbolag.

3. Köp en försäkring

De flesta försäkringar köper du direkt från ett försäkringsbolag. Arbetsgivare, fackförbund och olika föreningar kan även erbjuda gruppförsäkringar till sina medlemmar.

4. Anmäl din skada

Om du råkar ut för en skada ska du anmäla skadan till ditt försäkringsbolag. Bolaget ska så fort som möjligt bedöma om du kan få ersättning för din skada.

5. Se över dina försäkringar

Försäkringar gäller ofta ett år i taget och förnyas sedan automatiskt. Om du vill säga upp eller byta försäkring bör du kolla upp hur länge din försäkring gäller.

Det finns många tillfällen i livet när en försäkring kan bli användbar, till exempel när du reser eller om du skadar dig. Läs mer om försäkringar i kapitel 8.

Kom igång med din pension

1 Registrera dig hos minpension.se

Har du jobbat extra på lov eller helger och betalat skatt så har du fått avsättningar till din allmänna pension. Hos tjänsten Minpension så kan du hålla reda på din inkomstpension, premiepension och dina tjänstepensioner. Fråga gärna på ditt eventuellt nuvarande jobb såväl som dina framtida om det ingår tjänstepension.

2 Logga in på pensionsmyndigheten.se

Hos Pensionsmyndigheten kan du också få information om din pension då de samarbetar med Minpension. Du kan även se värdeutveckling och avgifter för dina fonder i premiepensionen.

3 Se över din fondportfölj i [premiepensionen](#)

Om du inte aktivt väljer fonder i din premiepension så har du automatiskt AP7 Såfa. Det är en fondportfölj som anpassas efter din ålder och är uppbyggd för att passa ett långsiktigt sparande. Vill du istället själv sätta ihop din egen fondportfölj så kan du välja upp till fem olika fonder.

Se till att du får koll på pensionen tidigt, då kan du känna dig trygg med att du lägger en bra grund för den dagen du går i pension. Läs mer om din pension i kapitel 6.

Index

- A-, B- eller C-aktier 41
- Aktieanalys 48, 54
- Aktiebolag 29-40
- Aktiefonder 29, 61-64, 66-68
- Aktiekurs 38, 51-56
- Aktier 37-57
- Aktieutdelning 22, 31, 38, 40
- Allmän pension 84-86
- Amortera 96, 100-101
- Analysmodeller 54
- AP7 Såfa 87
- Arbetsgivaravgifter 85
- Avgifter
 - Aktier. Se Courtage
 - Fonder 23, 62-64, 68-72
 - Lån 95, 98-99, 103
- Avkastning 16
- Avtalspension. Se Tjänstepension
- B-aktier. Se A-, B- eller C-aktier
- Balansräkning 49
- Bankkonto 20-21
- Betalningsanmärkning 104
- Blandfonder 63, 66
- Blancolån 98
- Bostadslån 94-100
- Budget 12-13
- Börsen 40, 42-45
- Börsindex. Se Index
- Börsmedlemmar 43
- Börsnotering 45-47
- Börsorder. Se Order
- Börsvärde 44
- C-aktier. Se A-, B- eller C-aktier
- CSN - Centrala Studiestödsnämnden 102
- Courtage 22
- Depå 31
- Derivat 26
- Direktavkastning. se Aktieutdelning
- Dröjsmålsränta 103, 98-99
- Effektiv ränta 96,
- Efterfrågan 53
- Emission 39, 45
- Euroclear 31
- Finansiella instrument 26
- Finansinspektionen - FI 33, 44
- First North 43
- Fondbolag 72-73
- Fondförvaltare 23
- Fonder 59-73
- Fundamental analys 54
- Förvaltningsberättelse 49
- Försäkring 107-115
- Försäkringsbolag 108
- Generationsfonder 63
- Gyllene regler 75-81
- Handelsplattformar 43, 35
- Hemförsäkring 111
- Hållbarhet 29, 64-65
- Hedgefonder 64
- Index 44
- Indexfonder 62, 68
- Inflation 20-21
- Inkasso 103
- Inkomstbasbelopp 85
- Inkomstförsäkring 113
- Inkomstpension 84-86
- Insättnings- och uttagsavgifter, fonder 71
- Investeringsparkonto - ISK 31-32
- Investmentbolag 47-48
- Investor relations - IR. 48
- Islamiska banker 35
- K4-blankett 31
- Kapitalförsäkring 32
- Kassabok 11
- Kassaflödesanalys 49

Kollektivavtal 90
Konjunktur 50-51, 56
Korta lån 94, 98-99
Korta räntefonder 62, 66-67
Kreditkort 98
Kreditupplysning 94, 104
Kronofogdemyndigheten 104-105
Kurs. Se Aktiekurs
Lånelöfte 100
Långa lån 94-95, 100
Långa räntefonder 62, 66
Löptid 24, 62
Marknadsrisk 81
Nasdaq 43
Nettoandelsvärde - NAV 72
Nordic Growth Market - NGM 43
Nyemission. Se emission
Obligationer 20, 24-25
Obligationerfonder 62, 66
OMXS30 44
OMXSPI 44
Optioner 26
Order 43-44
Penningmarknadsfonder 62, 66
Pension 83-91
Premiepension 84-88
Pensionsförsäkring 114
Prisbasbelopp 84
Privat aktiebolag 40
Privat pensionssparande 84, 91
Psykologi 53
Påminnelseavgift 103
Påminnelsefaktura 103
Publikt aktiebolag 40
Reporänta 97
Resultaträkning 49
Revisionsberättelse 49
Riksbanken 50, 97
Riskkapital 39
Risk kontra avkastning 16-17, 19
Riskspridning 16-17, 19, 46, 55-56
Risktermometern 19
Ränta, på lån 94, 96-98, 101
Ränta på ränta 18
Räntefonder 23, 62, 66
Röststyrka 41
Sjuk- och olycksfallsförsäkring 113
Skatt 31-32, 41, 51, 72, 84-85
Skatteverket 31-32
SMS-lån 98
Snabblån 98
Snittkurs 80
Sparformer 19-28
Sparkonto 20-21
Spotlight Stock Market 43
Statslåneränta 32
Studielån 94, 120
Subventioner 51
Såfa. Se AP7 Såfa
Teknisk analys 54
Terminer 26
Tjänstepension 84, 90
Trafikförsäkring 109
Uppläggningsavgift, lån 95, 98-99
Utdelning. Se Aktieutdelning
Utmätning 105
Vd-ord 50
Värdepappersdepå 31-32
Årskullförvaltning. Se AP7 Såfa
Årsredovisning 49
Äga aktier 38
Ägarandel 22, 39, 41

UNG PRIVATEKONOMI

Vill du kunna resa, investera i en bostad eller köpa den där lite extra dyra grejen - få råd med det du drömmer om helt enkelt?

Spara smart så går det, vi berättar hur.

I den här boken hittar du allt du behöver veta för att planera din ekonomi, spara på ett smart sätt och undvika skuldfällor. Boken tar upp planering, lån och sparande och lär dig grunderna inom privatekonomi. Du får i boken även koll på din pension och olika försäkringar. Vidare får du lära dig om aktier, fonder och andra värdepapper och hur du gör för att komma igång.

Här får du fakta varvat med konkreta tips på hur du ska tänka kring privatekonomi och sparande, för att du ska kunna skapa dig ett tryggare och friare liv.

UNG PRIVATEKONOMI